

EKONOMİK RAPOR

2 0 2 3

ANTALYA TİCARET BORSASI

Cumhuriyet Caddesi Borsa İşhanı Kat 2

P.K. 101 07040 Antalya /TÜRKİYE

Tel: 0 242 244 26 70, 241 11 25, 241 28 28

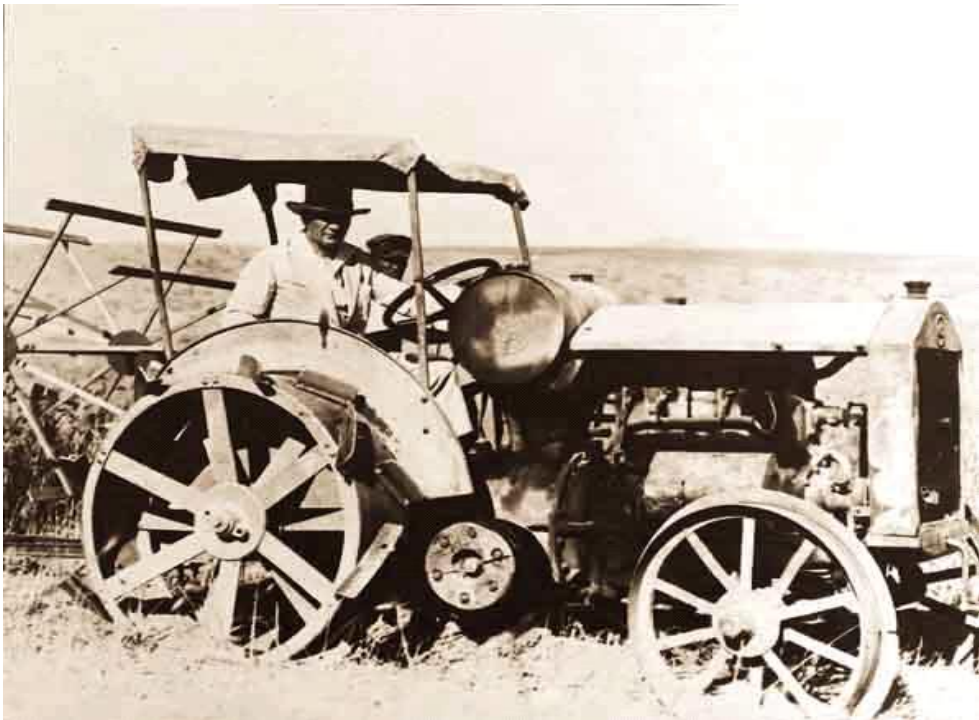
Faks: 0 242 241 11 58

<http://www.antalyaborsa.org.tr> antalyatb@tobb.org.tr

**TÜCCAR, MİLLETİN EMEĞİNİ VE ÜRETİMİNİ KIYMETLENDİRMEK İÇİN
ELİNE VE ZEKÂSINA, EMNİYET EDİLEN VE
BU EMNİYETE LİYÂKAT GÖSTERMESİ GEREKEN ADAMDIR.**

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Cumhuriyet Caddesi Borsa İşhanı Kat:2 P.K. 101 07040 Antalya / Türkiye
Tel: 0090 (242) 241 28 28 -0090 (242) 244 26 70 • Fax:0090 (242) 241 11 58
www.antalyaborsa.org.tr • antalyatb@tobb.org.tr

S u n u ş

Ulu önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK ve arkadaşlarının kurtuluş savaşı zaferi ile kurdukları Türkiye Cumhuriyetimizin 100. yılını kutladığımız 2023 yılında Antalya Ticaret Borsamız da 103. yılını kutlamıştır.

Asırlık çınarlar ailesine katılan borsamıza üye olmaktan ve yönetiminde bulunmaktan gurur duyarken hizmet etme fırsatının bize verilmesinden dolayı da mutluluk duyduğumuzu belirtmek isteriz. Böylesi tarihi derinliğe ve birikime sahip bir kurumun yönetim ve insan kaynağı ekibinde olmak hepimiz için kıvanç vericidir.

Ülkemiz ekonomisinin küçülme zamanlarında kurtarıcı konumunda olan tarım sektörümüz, bir kez daha ekonominin büyüme döneminde buna ayak uyduramamıştır. Bu geriye düşüşte yapısal ve güncel pek çok sebep bulunmaktadır. Ancak tarımsal üretim ve ticaretin hayati öneminin tüm dünyadaki farkındalığı son derece artmışken ülkemizdeki farkındalığın henüz layıkıyla gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Halbuki stratejik sektör olmanın gerekleri gerçekten yerine getirilmiş olsaydı, tarım sektörü bir bütün olarak büyüyen ekonomiden hak ettiği payı alma şansına sahip olabilirdi.

Ekonominin zor zamanlarında yaptığı olumlu katkının çok daha fazlasını istihdamda yapan tarım sektörünün stratejik sektör olma gerçeğinin yanı sıra ülkemiz için tam bir beka sektörü olduğu görülmüştür. Yani ne kadar paranız olursa olsun ihtiyaç duyduğunuz tarım ürünlerini ithal etmekte bile aciz kaldığımız dönemler olabilmektedir.

Antalya, ülkemiz katma değerli tarımsal üretiminde ve ihracatında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Ülkemiz tarımsal topraklarının yaklaşık %1.5’u civarında bir alanına sahip olmamıza rağmen bitkisel üretim değerinin %6.5’na yakın bir payı gerçekleştirmekteyiz. Aynı zamanda örtüaltı üretimin merkezi olma konumundayız. Meyvecilikte de önemli bir yere sahibiz. Özellikle narenciye, nar, muz, avokado ve benzeri iklim avantajlı ürünlerde ciddi bir kapasiteye sahip bulunmaktayız.

Amacımız, bu kapasitemizi daha da geliştirmektir. Bu uğurda emek veren tüm paydaşlarımıza teşekkür ederim.

Ali ÇANDIR

Yönetim Kurulu Başkanı

ANTALYA TİCARET BORSASI YÖNETİM KURULU

Başkan : Ali ÇANDIR

Başkan Yardımcısı : Halil BÜLBÜL

Sayman Üye : Cüneyt DOĞAN

Üye : Ragıp GÖK

Üye : Hüseyin SİMAV

ANTALYA TİCARET BORSASI MECLİSİ

Başkan : Erdoğan EKİNCİ
Başkan Yardımcısı : Abdullah İNAN
Başkan Yardımcısı : Murat KÖSEOĞLU
Katip Üye : Veli KARASU

Üye : Ali ÇANDIR
Üye : Halil BÜLBÜL
Üye : Cüneyt DOĞAN
Üye : Ragıp GÖK
Üye : Hüseyin SİMAV
Üye : Ahmet YILMAZ
Üye : Nuri BÜYÜKSELÇUK
Üye : Kadir SARICALAR
Üye : Sedat EKİCİ
Üye : M.Cahit SÖNMEZ
Üye : Mert SÖNMEZ
Üye : Adnan İNGEÇ
Üye : Tuncay ÖZDEN
Üye : Selçuk ÇELEBİ
Üye : Hakkı Ergin CİVAN

ANTALYA TİCARET BORSASI MESLEK KOMİTELERİ

1. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Yusuf SARICALAR
Başkan Vekili	Ali GÖK
Üye	Murat KÖSEOĞLU
Üye	Nuri BÜYÜKSELÇUK
Üye	Ahmet YILMAZ
Üye	Orhan KARASU
Üye	Ahmet İnce

2. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Gökhan REÇBER
Başkan Vekili	Kazım AYDOĞAN
Üye	Veli KARASU
Üye	Kadir SARICALAR
Üye	Abdullah SAYIN

3. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Fevzi ATŞAN
Başkan Vekili	Fatih EKİNCİ
Üye	Erdoğan EKİNCİ
Üye	Cüneyt DOĞAN
Üye	Sedat EKİCİ
Üye	Erhan BÜYÜKKASAP
Üye	Mustafa ÇETİN

4. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Yaşar KOCAOĞLU
Başkan Vekili	Zafer TAN
Üye	Halil BÜLBÜL
Üye	Hüseyin SİMAV
Üye	Ragıp GÖK
Üye	İrfan AKBAŞ
Üye	Ufuk İNGEÇ

5. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Ufuk İNGEÇ
Başkan Vekili	Mert SÖNMEZ
Üye	Mustafa Cahit SÖNMEZ
Üye	Adnan İNGEÇ
Üye	Ömer ÖZDEMİR
Üye	Aydın CENGİZ
Üye	Sedat BAŞAR

6. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Ertan ALTUNDAĞ
Başkan Vekili	Mehmet BULGAN
Üye	Ali ÇANDIR
Üye	Tuncay ÖZDEN
Üye	Selçuk ÇELEBİ
Üye	Ömer OSMAN
Üye	Mert YEĞİNALTAY

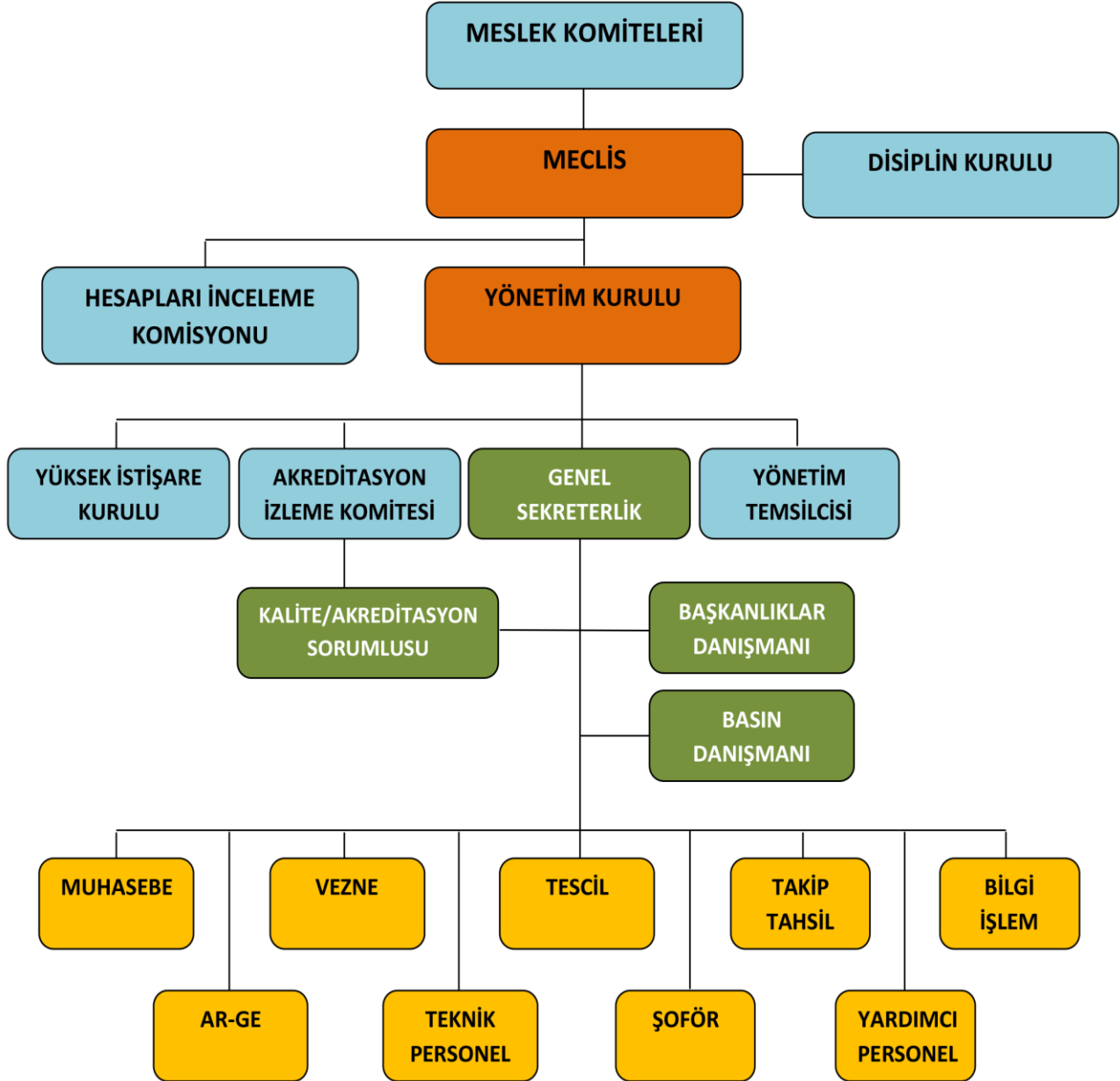
7. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Necmi ALPAGOT
Başkan Vekili	Şaban ACAR
Üye	Hakkı Ergin CİVAN
Üye	Abdullah İNAN
Üye	Arif İZMİR

DİSİPLİN KURULU

Başkan	Burak GÖNEN
Üye	Nurettin BABAOĞLU
Üye	Nuri CENGİZ
Üye	Derviş KAYMAZ
Üye	Mustafa FETTAHOĞLU
Üye	Hakan Tayfun AYDIN

ATB ORGANİZASYON ŞEMASI

İÇİNDEKİLER

Sunuş	4
Giriş	10
1. Küresel Ekonomide Görünüm ve Eğilimler	12
2. Türkiye Ekonomisinde Görünüm ve Eğilimler	20
3. Antalya Ekonomisi, Tarımsal Üretimi ve Ticareti	38
4. Antalya Ticaret Borsası	56
4.1. Kuruluş ve Tarihçe	56
4.2. Mali Yapı ve Üye Sayısı	56
4.3. Temsil, İmza Yetkisi ve Ehliyet	57
4.4. Yayın Faaliyetleri	57
4.5. Borsa Tescilleri	58
4.6. Borsa Kotasyonuna Dahil Maddeler	58
4.7. Borsanın İşlem Hacmi	60
4.8. 2023 Yılı Ana Faaliyetleri	61
5. 2024 Yılı Hedefleri ve Planları	63
6.Sonuç ve Değerlendirme	64

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024
			Ver:1.0 10 / 64

Giriş

2023 yılı; ekonomik performans bakımından çeyrek büyümler belirli bir durağanlıkla geçmiştir. 2023 yılını gsyh (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) büyümesi olarak %5.1 ile tamamladık. Potansiyel büyüme değerimize yakın bir büyüme olmasına rağmen çeyrek dönemler itibariyle baktığımızda sırasıyla %4.5, %4.6, %6.5 ve %4.6 gibi birbirine yakın büyümler göstermiştir.

Türkiye ekonomisi 2023 yılında toplam gsyh değeri ise 1.118 trilyon USD olmuştur.

Tarım sektöründeki durum çok daha zayıf seyretmiştir. 2023 yılını %0.17 büyüme ile tamamlayan tarım sektörü için çeyrek dönemler itibariyle sırasıyla % -2.9, % -0.6, %0.8 ve %0.6 büyümler ilan edilmiştir. Yıllık toplam değer ise 68.860 milyar USD olmuştur.

Antalya ekonomisi ise genel olarak Türkiye ekonomisinin ortalama büyümesinden daha iyi bir performans gösterirken tarım sektöründe durum, benzer olmamıştır. Tarımın başkenti olarak bilinen Antalya, ülkemiz tarımından daha düşük bir performans göstermiş, bu da sektörümüzü nispi olarak geriletmiştir.

2020-2022 döneminde ülkemizde yaşanan ayırıcı özellik, negatif reel faizle verilen kredilerdeki devasa artıştır. Öyle ki uzun yıl ortalaması %15 civarında olan kredi büyümesi 2020 ve 2021 yıllarında %50'yi aşmış özellikle tüketici tarafını oluşturan konut ve araç kredileri %100 civarında bir kredi büyümesine sahne olmuştur. Böylesi devasa kredi büyümesi, söz konusu dönemde ciddi ekonomik büyümeleri körüklemiştir. Ancak bu parasal genişlemenin tarım sektörüne yansımaları olumlu yönde olmamıştır.

Tarım sektörümüz, genel olarak bir dönem iyi büyümeye karşılık ertesi dönem daha kötü bir performans gösterme karakteristiğine sahiptir. Nitekim 2020 yılında gsyh'nın %1.7 büyümesine karşılık tarım sektörü %5 civarında büyümüştür. 2021 yılında ise gsyh'nın %12'ye yakın büyümesine karşılık tarım sektörümüz % -3 civarında daralmıştır. 2022 yılında ise gsyh %5.6 büyürken tarım sektörü %0.3 civarında büyüebilmiştir.

2023 yılındaki durum da benzer bir eğilimle genel ekonomi %5.1 büyürken tarım sektörü ise % 0.17 büyüebilmiştir. Yani tarım sektörü genel ekonominin altında bir performans göstermiştir. Esasen bu eğilimin istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıda büyümeye dönüştürülmesi gereklidir. Bu yapı, hem ülkemiz tarımı için hem de kentimiz tarımı için geçerli hale getirilmelidir. Zira tarımsal faaliyetler başta kırsal kesim olmak üzere tüm insanlarımıza doğrudan etki etmektedir.

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024
			Ver:1.0 11 / 64

Tarımsal faaliyetlerdeki dalgalanmalar, kent-kırsal kesim insanlarımıza doğrudan şok edici etkiler yaratmaktadır. Söz konusu dalgalanmalar aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle uğraşanları da bu faaliyetlerden uzaklaştırmaktadır. Yani ikili ve geniş kapsamlı olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Tarım sektörünün tüm olumsuzlara ve zorluklara rağmen kent ekonomisi içine nüfuz etme ve yayılma gücü hala etkisini göstermektedir. Yani kentimizde tarımsal üretim ve ticaret iyi ise hem kent ekonomisi hem de kent istihdamı toplam olarak yükselmektedir.

Ekonomik büyüme eğilimini sürdürülebilir hale getirme çabalarının özellikle tarımsal ve ticari hayata sayısal yansımaları; bu raporun temel konusunu oluşturmaktadır.

İlk bölümde, yukarıda sözü edilen yaklaşımla bir tümden gelim uygulaması ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde IMF,OECD, WTO ve WB gibi uluslararası, TÜİK, DPT, DTM ve HM gibi ulusal kurumların verilerinden ve araştırma raporlarından yararlanılmıştır.

İkinci bölüm Türk ekonomisindeki 2023 yılı görünümünü ve bir zaman serisi biçiminde eğilimlerini kapsamaktadır. Bu kapsamdaki ikincil veriler ve araştırmalar temel alınmıştır.

Üçüncü bölümde, tarımsal yapı ve ticaretteki veriler ve araştırmalar değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Antalya'nın tarımsal yapısı ve ticareti; uluslararası, ulusal ve bölgesel karşılaştırmalarla değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde, Antalya Ticaret Borsası'nın kurumsal ve operasyonel faaliyetlerinin 2023 yılı görünümü değerlendirilmiştir.

Raporun son bölümü olan altıncı bölümü ise 2024 yılı hedeflerine ayrılmıştır.

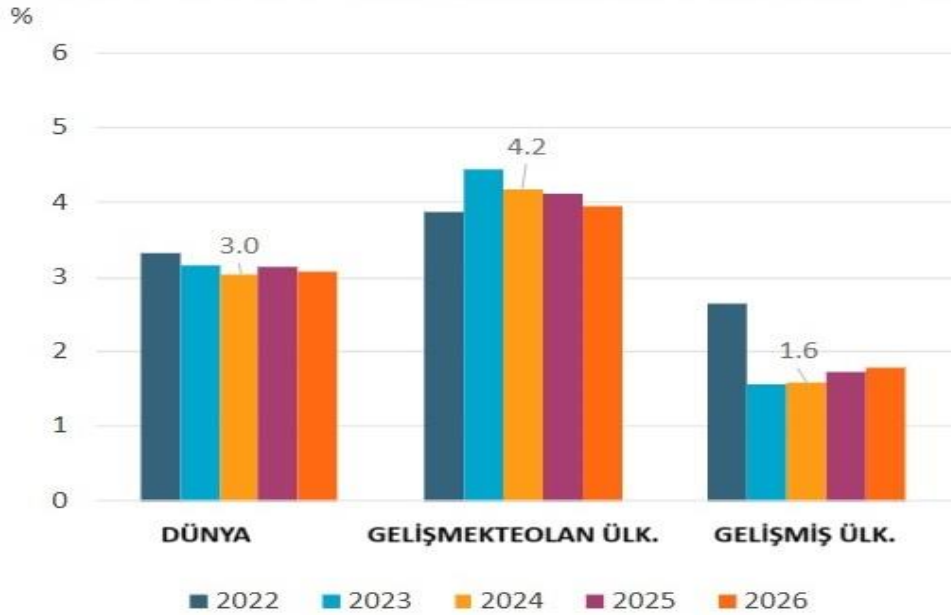
1. Küresel Ekonomide Görünüm ve Eğilimler:

2023 yılında dünyada üretim ve ticaretle zayıf bir seyir söz konusu olmuştur. Salgın sırasındaki ve sonrasındaki parasal genişlemeci politikalar kaçınılmaz olarak tüm dünyada enflasyon oranlarını yükseltti.

Biz hariç tüm dünyanın en çok korktuğu enflasyondaki artışlar, 2022 yılından itibaren merkez bankalarının faiz politikalarını hızla yukarı yönlü değiştirdi. Bu dönemde bizim merkez bankası ise %19 düzeyindeki politika faizini hızla %8.5'a yani yarıdan daha düşüğüne indirdi. Zaten genel enflasyon eğiliminin yukarıya doğru seyrettiği bir ortamda politika faizindeki dünyanın tersine uygulamalar, enflasyonumuzu %16 seviyelerinden %80 seviyelerine zıplattı. Böylece enflasyonda da dünyadan negatif ayrılmış olduk.

Küresel ekonomik büyümenin genel göstergesi olan dünya GSYH (Gayrisafı Yurtiçi Hasıla) rakamları, salgın sonrası gerçekleştirmeleri ve tahminleri ile Şekil-1.1'de verilmiştir.

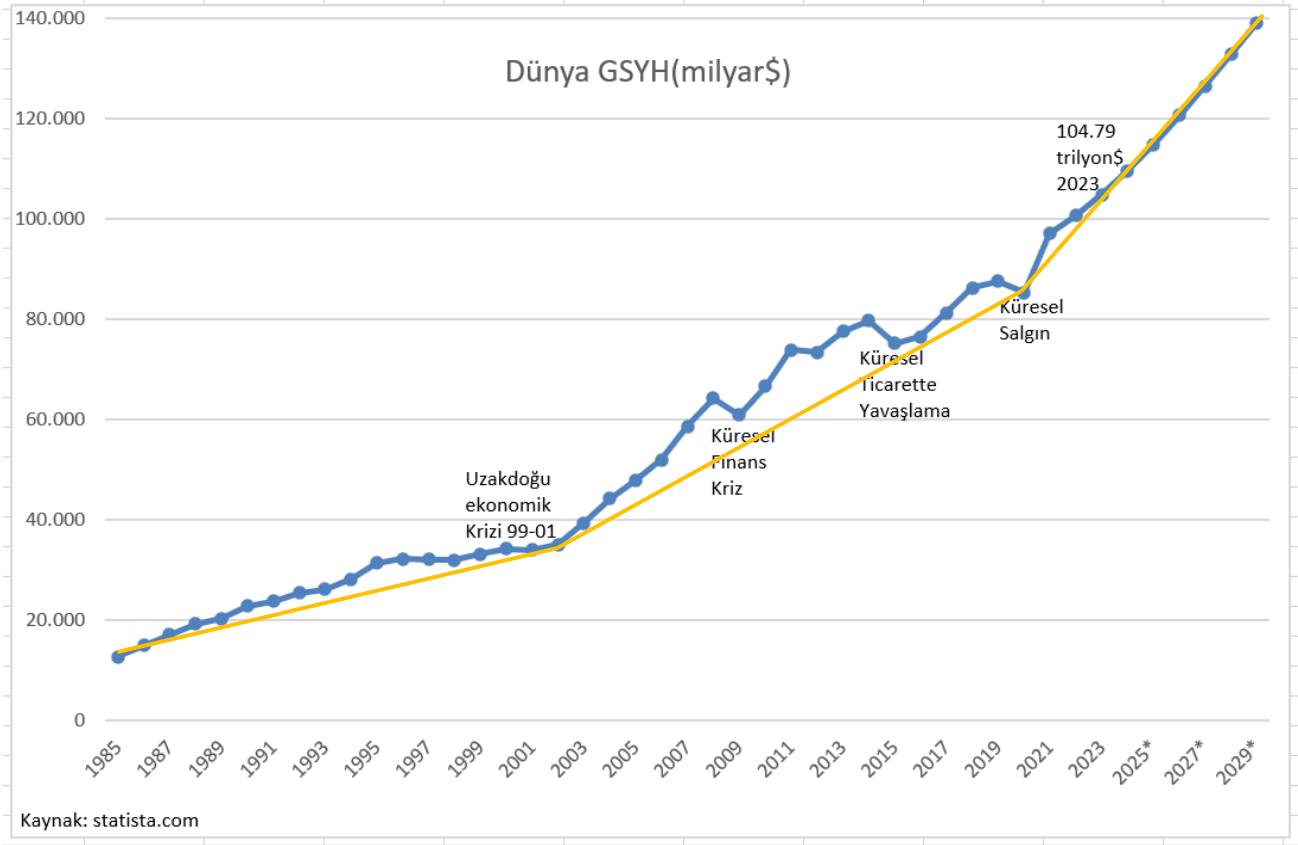
Şekil-1.1. Dünya GSYH Büyüme Eğilimleri.

2022 ve 2023 yılı gerçekleştirmeleri ve 2024-2026 dönemi tahminleri ile 5 yıllık dünya, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler GSYH büyüme eğilimleri birlikte değerlendirildiğinde dünyanın ortalama %3, gelişmekte olan ülkelerin ortalama %4 üzerinde ve gelişmiş olan ülkelerin de ortalama yüzde 1.6 civarında büyümekte olduğu ifade edilmektedir.

Dünyanın uzun vadeli geçmiş GSYH zaman serisi; küresel düzeyde yaşanan krizlere de dikkat çekerek Şekil-1.2’de verilmiştir.

Şekil-1.2. Dünya GSYH Büyüme Serisi. (milyar USD)

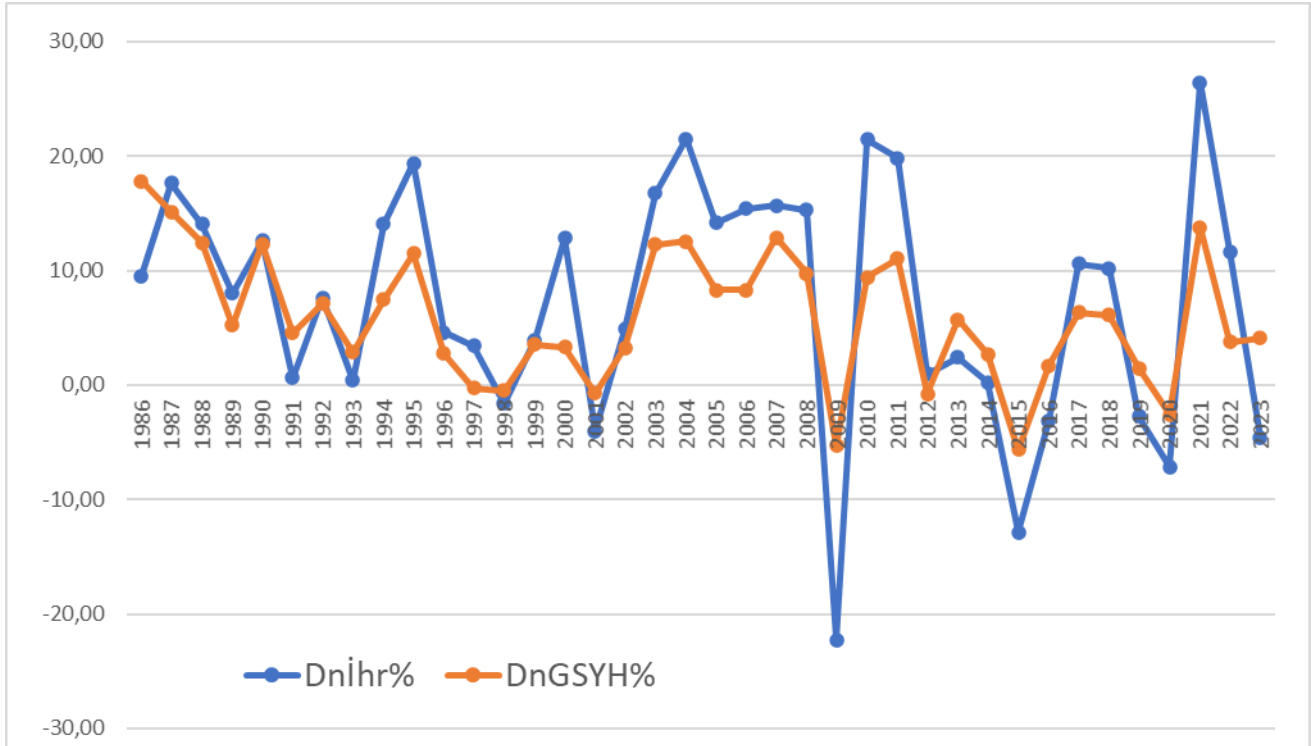
Şekil-1.2’de, 1985-2023 dönemi gerçekleşen ve 2024-2029 dönemi tahmin edilen boyutlarıyla USD cinsinden dünya GSYH serisi verilmektedir. Bu 45 yıllık dönemde dünya GSYH’sının, 12.5 trilyon USD’den 140 trilyon USD’ye yükseleceği tahmin edilmektedir. 2023 yılı itibarıyla ise 105 trilyon USD’ye ulaşmıştır. Böylece dünya ekonomisi bu dönemde 8.5 kat büyürken aynı dönemde Türkiye ekonomisi ise 8.8 kat büyüebilmiştir. Yani aradan geçen 38 yılda dünya ve Türkiye GSYH miktarlarındaki büyüme aslında paralellik göstermiştir. Sözün özü, ancak dünya kadar büyüebilmişiz.

Şekil-1.2’de sarı çizgilerle gösterilen 3 dönem dikkat çekmektedir. 1985-2002 dönemi, 3 dönemin en yavaş ekonomik büyümesinin yaşandığı dönem olmuştur. 2003-2020 döneminde ise yaşanan küreselleşme akımının da desteği ile benzersiz bir dünya ekonomik büyüme hızı sağlanmıştır. Genellikle tahmin dönemini kapsayan 2021-2029 döneminde de benzer bir büyüme hızı tahmin edilmiş, ancak 2022-2023 yıllarına ilişkin gerçekleştirmeler bu tahmini teyit etmemiştir.

Dünya GSYH büyümesi ile küresel ticaret büyümesi arasında istikrarlı ilişkinin bozulduğu dönemler genellikle kriz değerlendirmelerinin arttığı dönemler olmuştur. Bazen küresel ticaretteki büyüme hızına duyarlı davranmayan GSYH büyümesi söz konusu olurken bazen de bunun tersi durumlar yaşanabilmektedir. Esas olan ticaret hacmi ve değeri ile ekonomik büyüme göstergesi GSYH büyüme hızı arasında bir paralelliğin bulunmasıdır.

Bu ilişkinin uzun geçmişli bir örneği Şekil-1.3'te verilmiştir. 1986-2023 döneminde küresel ticaret hacmi büyümesi, ihracat odaklı olarak GSYH büyümesi ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Şekil-1.3. Küresel Ticaret ve Dünya GSYH eğilimleri.

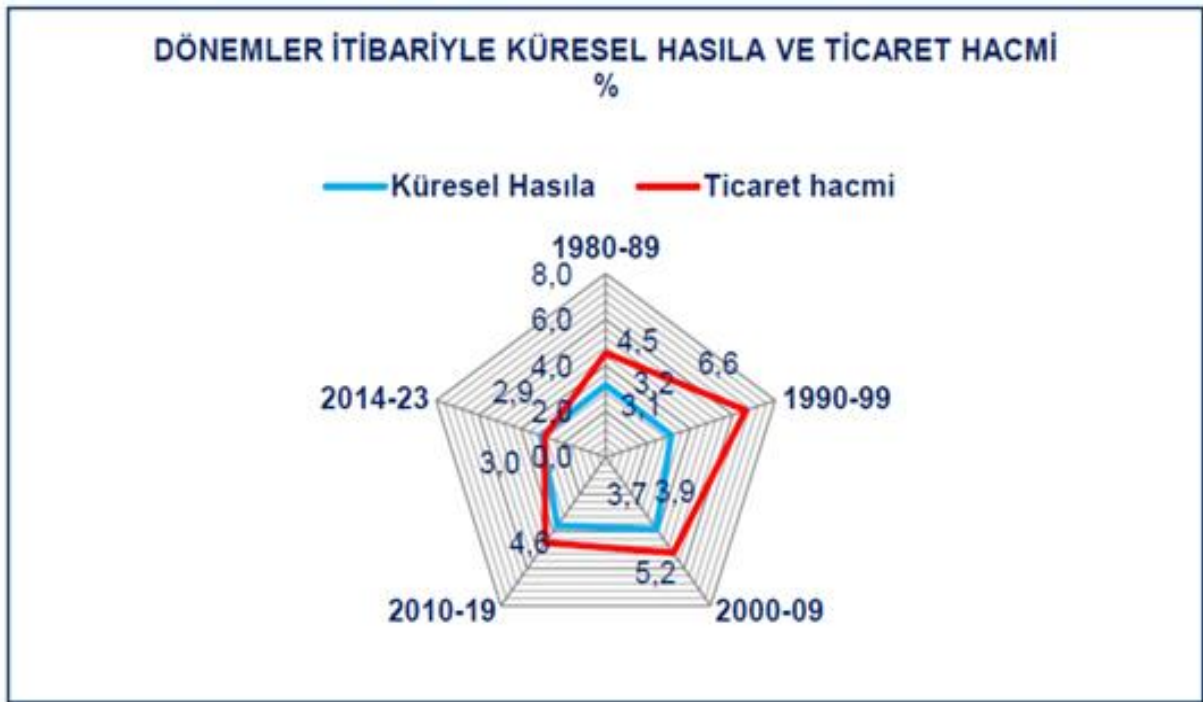
Mavi çizim ile gösterilen dünya ihracatı büyümesi ile turuncu çizim ile gösterilen dünya GSYH büyümesi genel olarak bir paralellik içinde bulunmaktadır. Ancak özellikle 2001, 2009, 2015 ve 2020 yıllarında ticaretteki düşüş hızı milli gelir düşüş hızından çok daha ciddi boyutta olmuştur. Benzer şekilde 2023 yılında da dünya ticareti büyümesinde ciddi düşüş yaşanmıştır.

Dünya ticaret hacminin dünya GSYH'sına göre daha hızlı arttığı dönemler olduğu gibi birbirine yakın artışların sağlandığı dönemler de bulunmaktadır. Aynı uzun dönem geçmişe bağlı olarak ve 10'ar yıllık dönemler halinde ticaret ve hasıla etkileşimini değerlendirmek için Şekil-1.4 verilmiştir.

Bu değerlendirmede ilk dikkat çeken konu, 1990-1999 dönemindeki %6.6 ortalama ticaret artışına karşılık ortalama %3.2 büyüyen dünya hasılası arasındaki rekor açıklıktır. Yani dünya hasılasındaki büyümenin dünya ticaretindeki büyümeye karşı tüm dönemler boyunca rekor duyarsız kaldığı görülmektedir.

Şekil-1.4'te dikkat çeken bir diğer konu da 2014-2023 dönemindeki giderek daralan ve birbirine çok yakın seyreden ticaret ve hasıla büyümesidir.

Şekil-1.4. 1980-2023 Arasında 10'ar Yıllık Dönemlerde Dünya Hasıla ve Ticaret Artışı(%)

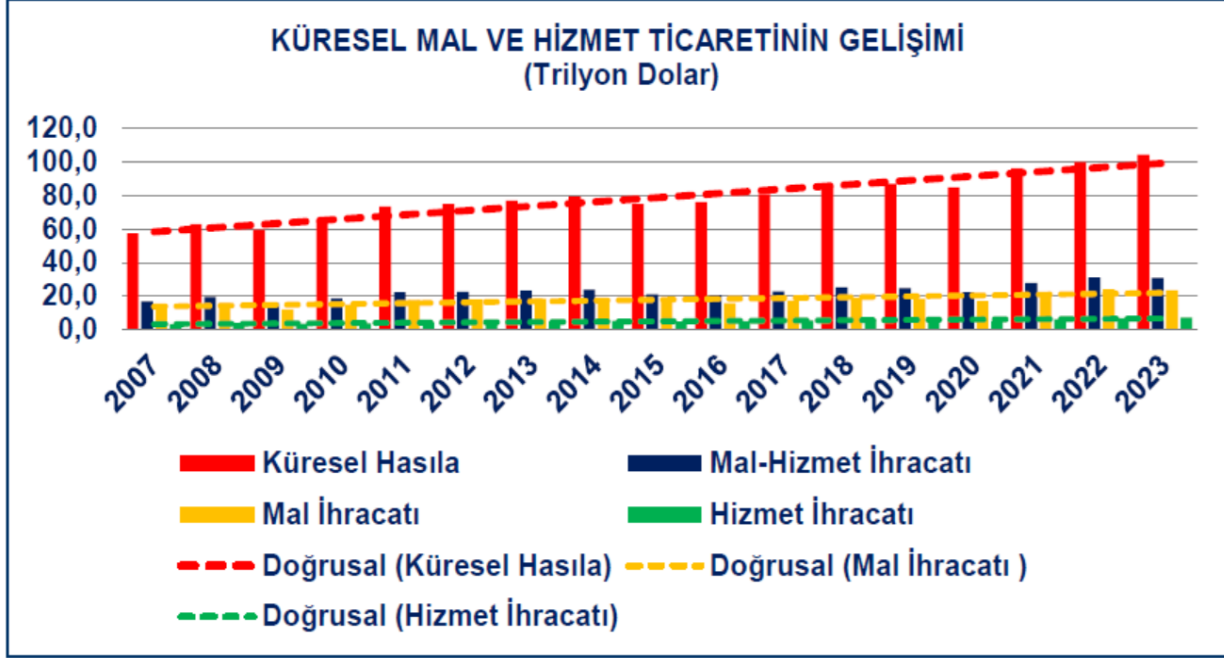

KAYNAK: EBSO, Ocak, 2024

Son 45 yıldaki 10'ar yıllık dönemler halinde ticaret ve hasıla büyümesi ilişkisinde genellikle ticaretteki büyüme hızı, hasıla büyümesi hızından daha yüksek olmuştur. Bu genel eğilime tamamen aykırı dönemin 2014-2023 olması, gelecek tahminleri için rehber olabilir. Bu durumun mutlaka dikkatle ve çok boyutlu olarak irdelenmesi, gelecek stratejileri bakımından faydalı olacaktır. Esasen son 10 yıldaki bu ticaret-hasıla büyüme hızı birleşmesi, küreselleşme politikaları için de yol gösterici olacaktır.

Ticaretin iki önemli bölümü olan mal ve hizmet ticaret hacminin yıllık % değişimleri ise Şekil-1.5'te verilmiştir.

Şekil-1.5. 2007-2023 Döneminde Dünya Mal ve Hizmet Ticareti (trilyon \$)

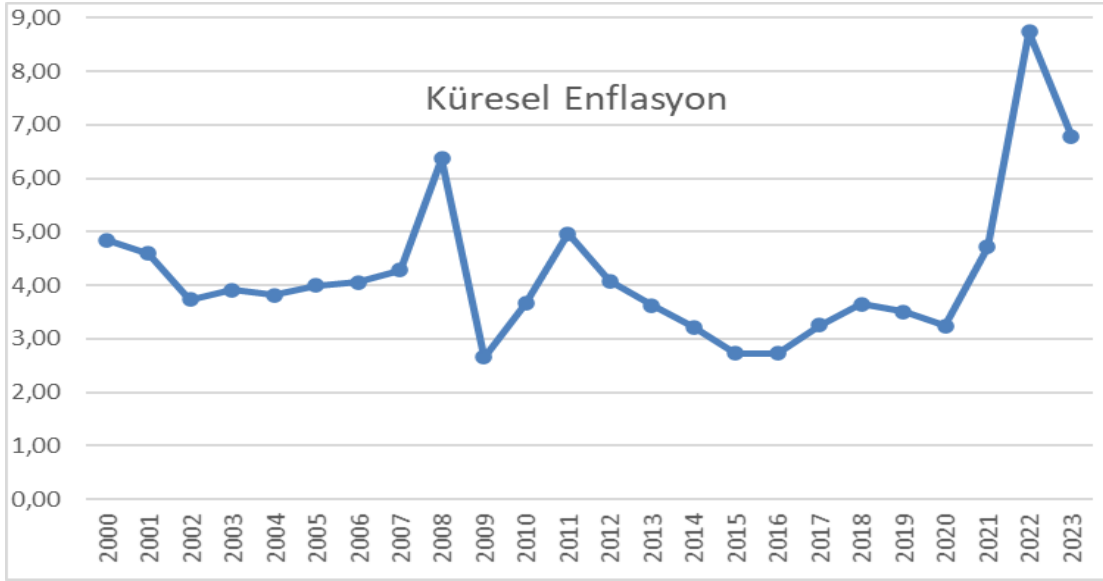
KAYNAK: EBSO, Ocak, 2024

2007-2023 döneminde dünyadaki mal ve hizmet ihracatının büyüklük eğilimi ile dünya hasıla büyüklüğü eğilimi arasında açıklık giderek açılmıştır. Yani mal ve hizmet ihracatı hacmindeki artıştan daha yüksek bir dünya hasıla hacmi artışı olmuştur. Bu durum, dünya hasılasındaki artış üzerinde mal ve hizmet ihracatının giderek azalan bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Ülkelerin büyük ölçüde para basarak ve rezervlerini kullanarak sağladıkları salgın ve sonrası destekler ve yaşanan üretim kayıpları, kaçınılmaz olarak dünyanın ekonomik olarak küçülmesine yol açarken enflasyonunu da zıplatmıştır. Türkiye ise salgın yılında % 1.8 büyümüştü. Yani sadece biz zorlanmış bir ekonomik büyüme sağlamıştık.

Küresel ölçekte yaşanan enflasyon artışı 2023 yılında, ortalama olarak %7'nin altında kalırken ülkemizde %65'in üzerine çıkmıştır. Şekil-1.5'te kapsanan 24 yıllık dönemde küresel ortalama tüketici enflasyonu %5 civarında seyretmiştir. Burada en dikkat çekici konu, 2022 ve 2023 yıllarındaki rekor enflasyon artışlarıdır. Bu rekor seviyeler de %9'un altı ve % 7'nin altında kalmıştır. Eğer bu yılları dışarıda tutarsak ortalama enflasyon %4'ün altında kalacaktır. Türkiye'nin bu dönemdeki ortalama enflasyonu ise %20 civarında olmuştur.

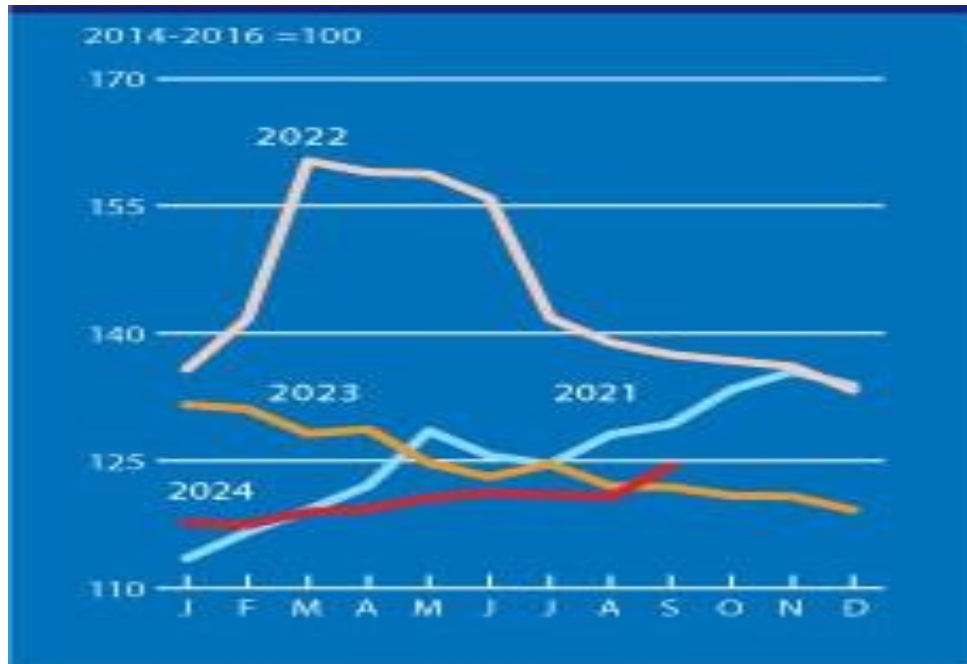
Şekil-1.5. Küresel Tüketici Enflasyonu Eğilimi, 2000-2023, (%)

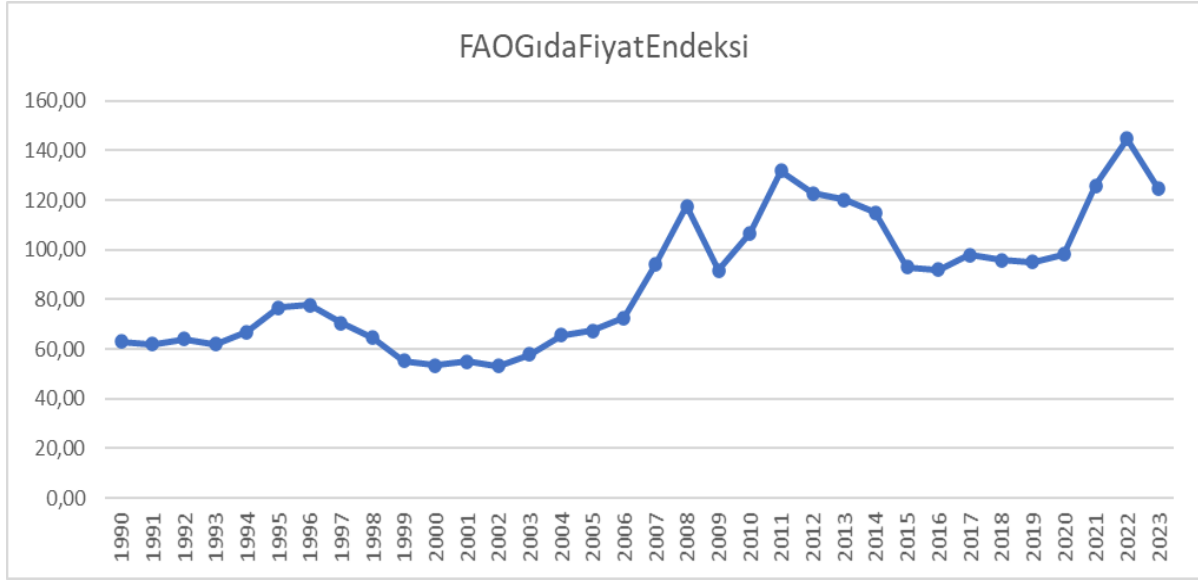
Son dönemdeki enflasyon artışını dizginleyebilmek için tüm dünyada özellikle 2021 yılı ikinci yarısından itibaren ciddi politika faizi artışları yaşanmaya başlamıştır. Yani ülkemizde ciddi faiz düşüşlerinin başladığı dönemde dünya faiz artırmaya başlamıştır.

Dünya enflasyonunda salgın ile birlikte başlayan genel enflasyon artışına paralel olarak gıda fiyatlarında da artışlar yaşanmıştır.

Şekil-1.6. FAO Gıda Fiyat Endeksi Aylar İtibariyle (2014-2016=100)

KAYNAK: FAO

2014-2016 yıllarının 100 olarak baz alındığı Şekil-1.6'nın üst çiziminde 2021-2024 dönemindeki aylık olarak dünya gıda fiyat endeksindeki değişimler verilmiştir. Buna göre endeksin yani fiyatların en çok yükseldiği Mart-Temmuz döneminde 2014-2016 baz dönemine göre ortalama %45'lik artış yaşanmıştır. Buna karşılık 2023 yılı Ocak ayında %30 artış, %15 artışa gerilemiştir.

Şekil-1.6'nın alt çiziminde ise bu kez yıllık veriler, 1990-2023 dönemi için yine 2014-2016 100 baz değeri olarak alınıp gösterilmiştir. Burada da rekor yükseliş, 2022 yılı olarak görülmüştür. 2014-2016=100 baz puanına göre 2022 yılında dünya gıda fiyatları % 40 artış göstermiştir. Aynı dönemde aynı baz değeri ile Türkiye gıda fiyat endeksi ise %900'den fazla artış göstermiştir. Bu artış, dünyanın 20 kat üzerinde olmuştur.

Dünyadaki bu enflasyon ve kaçınılmaz faiz artışları bir taraftan zaten büyüemeyen ekonomileri daha da frenlemiştir. Paranın maliyetinin artmasıyla borçlanma maliyetleri ve borç hacimleri de artmaya başlamıştır. Borçlanmanın iki ana boyutu olan kamu borcu ve gerçek/tüzel kişisel borçlar rekorlar kırmıştır.

2023 yılında küresel borç 305 trilyon USD'nin üzerine çıkarak dünya GSYH'nın %350'sine ulaşmış durumdadır. Bu borç oranı ve miktarı tüm zamanların rekoru olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo-1.1'de küresel borç eğilimleri; kamu, hanehalkı, finans şirketleri ve finans dışı özel şirketler ayırımıyla verilmiştir. Burada 2022 ve 2023 yılları dördüncü çeyrek (Q4) itibariyle borçlanmalar, GSYH'nın % oranı olarak verilmiştir. 2022-2023 son çeyrekleri karşılaştırıldığında hanehalkı borçlanması dünyada azalırken Türkiye'de artmıştır. Buna karşılık kamu borçlanma oranı ise dünyada artarken Türkiye'de azalmıştır.

Tablo-1.1. Küresel Borç Eğilimleri (GSYH %'si Olarak)

	HaneHalkı		ÖzelSektör		Kamu		Finansal Sektör	
	Q4 2023	Q4 2022	Q4 2023	Q4 2022	Q4 2023	Q4 2022	Q4 2023	Q4 2022
Küresel	61.5	62.6	95.6	96.2	96.7	95.6	77.4	78.8
GelişmişEko.	70.3	72.6	89.8	93.1	113.3	113.9	103.2	104.6
ABD	72.8	75.3	78.4	80.6	119.9	116.8	70.4	75.1
Avrupa Bölğ.	54.1	56.9	95.9	100.8	90.1	93.0	108.7	107.2
İngiltere	64.1	65.1	114.5	118.1	229.9	236.7	195.0	185.8
GelişmekteolanEko.	78.5	83.1	62.1	66.7	80.9	86.5	150.2	159.3
GelişmekteolanAsya	46.8	46.0	105.3	101.4	69.0	64.9	34.3	35.7
Çin	59.8	58.7	135.3	129.6	78.6	72.9	42.1	43.9
HongKong	62.3	61.6	166.5	158.8	85.7	77.0	45.3	47.0
Hindistan	93.3	96.1	258.0	278.1	76.8	79.9	136.6	154.8
Endonezya	45.5	36.4	60.7	53.7	82.7	81.8	2.7	2.6
Malezya	16.6	16.2	24.3	23.8	38.3	38.9	6.6	7.0
Pakistan	68.9	66.8	90.0	87.8	64.0	60.3	28.4	22.4
Filipinler	2.1	2.3	10.4	11.3	76.6	76.2	1.1	1.1
G.Kore	12.6	13.8	27.5	29.9	57.5	57.5	7.5	9.8
Singapur	100.1	104.5	125.2	121.0	45.1	44.4	79.9	86.4
Tayland	47.3	48.6	130.6	131.3	173.1	167.8	162.9	161.8
Vietnam	91.6	92.4	86.2	86.3	54.2	53.6	32.8	31.1
GelişmekteolanAvr.	26.5	27.2	105.1	102.9	34.4	35.1	4.3	4.4
ÇekCum.	20.6	19.9	63.2	61.9	31.1	31.5	15.6	15.2
Macaristan	31.5	32.6	47.9	50.6	39.7	39.9	32.0	35.1
Polonya	17.0	18.6	75.4	82.2	66.7	63.3	10.8	10.5
Rusya	23.7	26.6	35.8	40.5	45.2	44.6	22.8	25.0
Türkiye	22.9	20.3	81.3	72.9	21.2	20.6	10.3	7.5
	11.6	11.3	49.0	54.8	31.7	35.7	17.3	18.7

KAYNAK: Global Debt Monitor, 2024

2. Türkiye Ekonomisinde Görünüm ve Eğilimler:

Türkiye ekonomisi, 2023 yılını %4.5 GSYH büyümesi ile tamamlamıştır. Dünyanın %3.2 ve gelişmekte olan ekonomilerin %4.2 büyüdüğü yılda ülkemiz ekonomisi nispi yüksek bir büyüme performansı göstermiştir. Kuşkusuz bu büyümede kredi artış hızının önemli bir etkisi olmuştur.

2022 ve 2023 yıllarının çeyrek dönemler itibarıyla karşılaştırmalı olarak değer ve büyüme hızı rakamlarını Tablo-2.1’de görmek mümkündür.

Tablo-2.1. GSYH Değerleri ve Büyümesi

Yıl	Çeyrek	GSYH			
		Cari fiyatlarla (Milyon TL)	Cari fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2022	Yıllık	15 011 776	905 814	210,9	5,5
	I	2 519 789	181 490	186,9	7,8
	II	3 424 670	219 665	201,6	7,6
	III	4 273 138	242 416	223,8	4,1
	IV	4 794 179	262 243	231,2	3,3
2023	Yıllık	26 276 307	1 118 593	220,4	4,5
	I ^(r)	4 642 146	246 013	194,3	4,0
	II ^(r)	5 506 173	271 669	209,5	3,9
	III ^(r)	7 696 613	296 508	237,4	6,1
	IV	8 431 375	304 402	240,4	4,0

(r) ilgili çeyreklerde revizyon yapılmıştır.

Kaynak:TÜİK

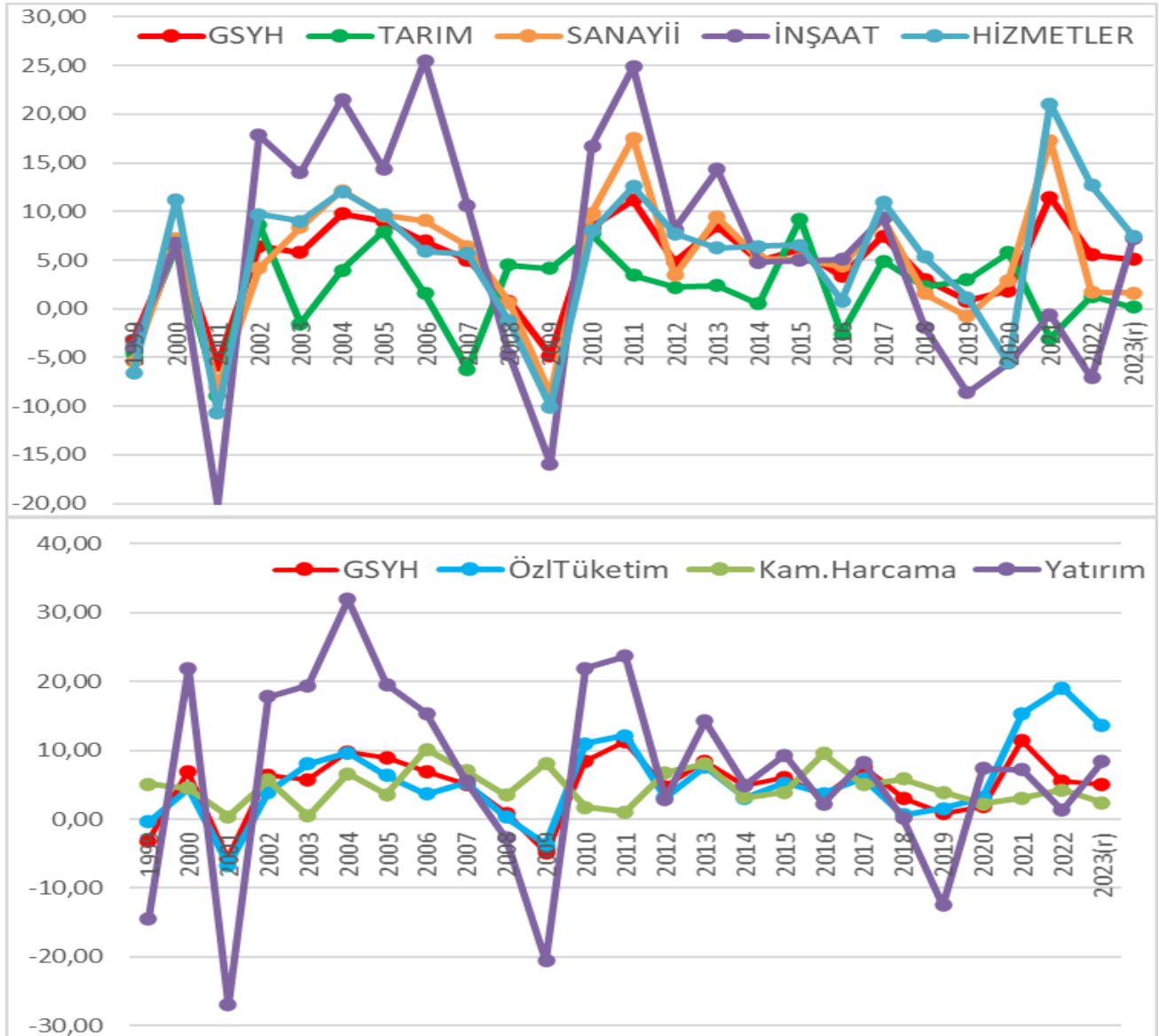
2023 yılının en dikkat çekici büyümesi, III. Çeyrekteki %6.1’lik sıradışı büyüme olmuştur. Diğer 3 dönem büyümesi %4 civarında seyrederken III. Çeyrekteki (Temmuz-Ağustos-Eylül) büyüme, yaz dönemi hareketliliği ile açıklanacak boyutta değildir.

2022 ve 2023 yıllarında üçer aylık yani çeyrek dönemler halindeki ekonomik büyüklüklerin cari olarak TL ve ABD doları ile zincirlenmiş hacim endeksi değerleri olarak verildiği Tablo-2.1’de değişim oranları, önceki yılın aynı döneminde göre büyümelerdir. Yani yıllık büyüme oranlarıdır. Eğer çeyrek dönemleri, bir önceki çeyrek döneme göre büyümeleri itibarıyla değerlendirirsek göreceğimiz ki büyüme performansı giderek zayıflamaktadır. Bu durumun devam etmesi halinde 2024 yılının büyüme bakımından daha zayıf geçeceğini öngörebiliriz.

2023 yılı ikinci yarısından sonra rekor negatif reel faizli uygulamalardan geri dönülmesi de büyüme hızını olumsuz etkilemeye başlamıştır.

Daha uzun vadeli bir gösterim olan Şekil-2.1'deki sektörel büyümler, 25 yıllık bir zaman serisindeki büyüme eğilimleri olarak gösterilmiştir. Zincirlenmiş hacim endeksi değerleriyle verilen bu iki çizimin üst tarafında tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler ile gsyh yıllık reel büyümleri verilirken alt çizimde ise özel tüketim, kamu harcamaları ve yatırımlar ile gsyh yıllık reel büyümleri verilmiştir.

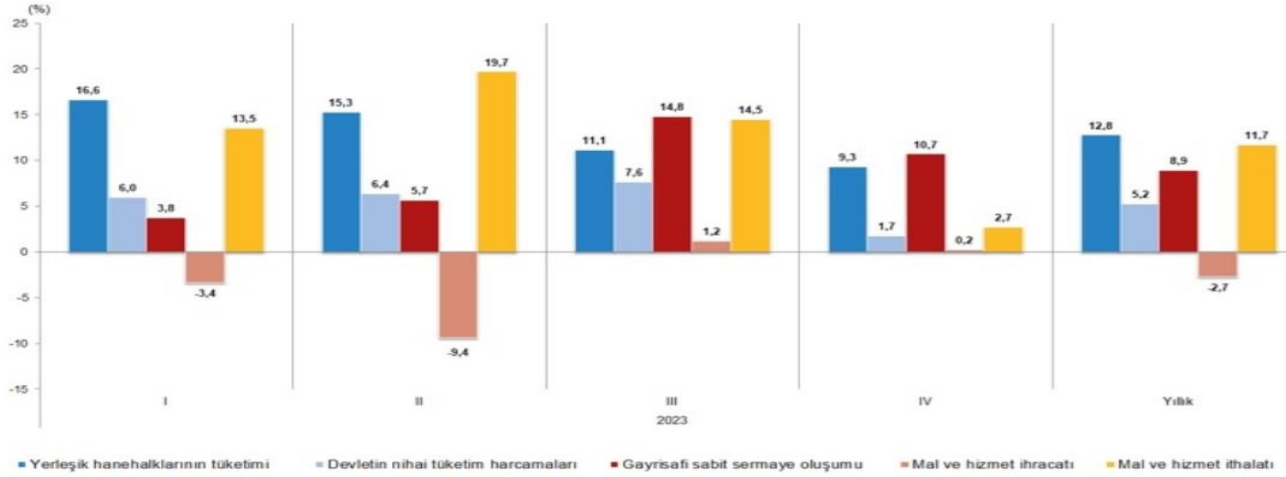
Şekil-2.1. Yıllar İtibariyle GSYH ve Sektörel Büyüme Eğilimleri.(%)

Üst çizimde son 5 yılın dikkat çeken sektörleri inşaat ve hizmetler olurken inşaat performansını ciddi düşürmüştü ve hizmetler de tam aksine ciddi büyüme performansı göstermiştir.

Alt çizimde dikkat çekenler ise yatırımlar ve özel tüketim olmuştur. Yatırımlardaki büyüme son 10 yılda ciddi performans kaybetmişken özel tüketimdeki büyüme özellikle son 5 yılda ciddi yükseliş göstermiştir.

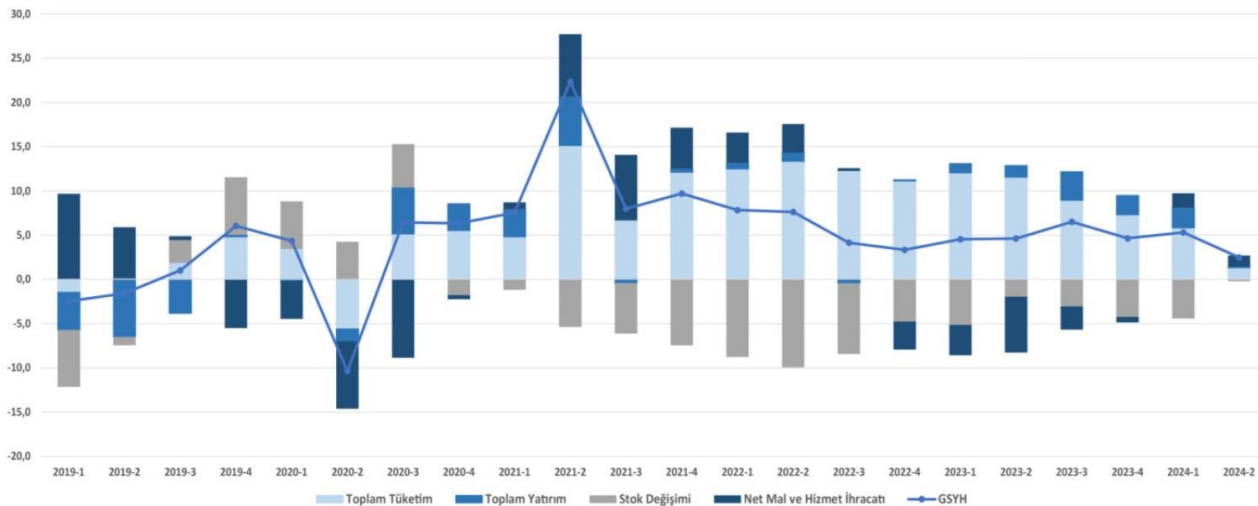
Şekil-2.2. GSYH Büyümesine Katkılar. (%)

Kaynak:TÜİK

2023 yılındaki gsyh büyümesine katkılar, Şekil-2.2.'de verilmiştir. Burada en çok dikkat çeken konulardan biri mal ve hizmet ihracatının ekonomiyi büyütemediği tam aksine küçültücü etki yarattığı konusudur. Kahverengi çubukla gösterilen ihracatın büyümeye katkısı, yıllık % -2.7 olarak ilan edilmiştir. Dikkat çekici bir diğer konu da ithalatın büyümeyi sürekli tetiklediği ve yükselttiği konusudur. Yıllık %11.7 olarak ilan edilen ithalatın büyümeye katkısı dikkat çekicidir. İthalattan daha fazla büyümeye katkı veren kalem ise özel tüketim olmuştur.

Şekil-2.3. GSYH Büyümesine Katkılar Eğilimi. (%)

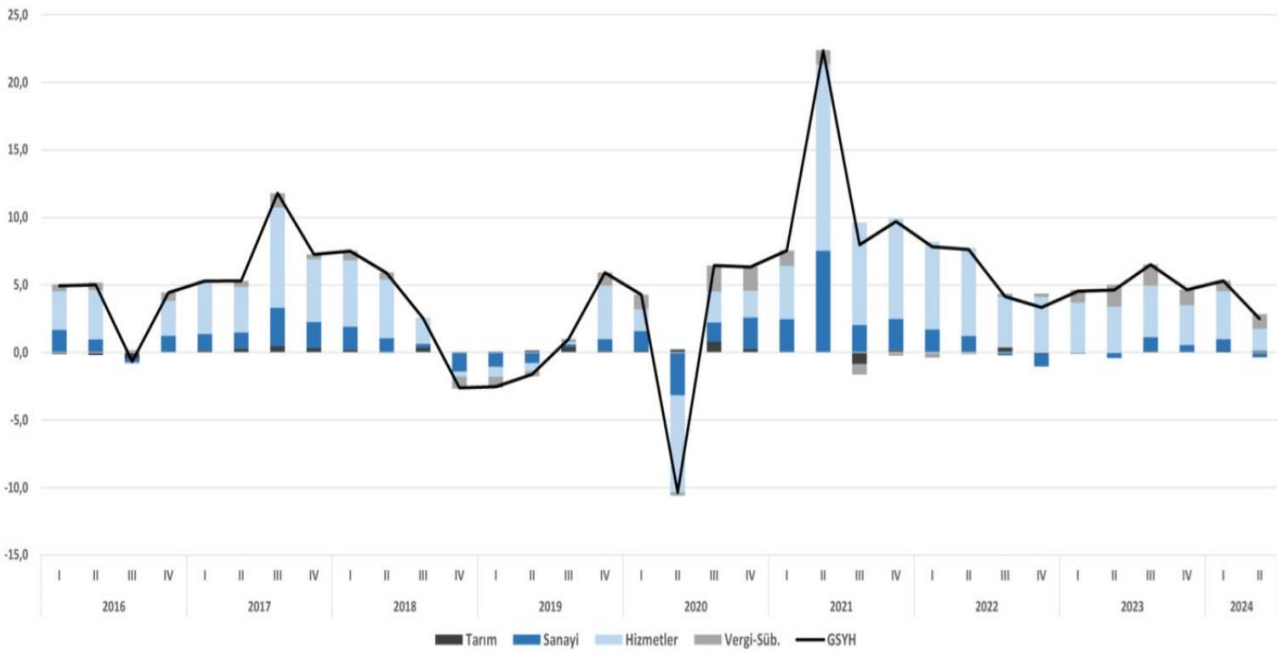

Kaynak: TÜİK

Son 5 yıl içerisinde gsyh büyümesine katkılar konusundaki eğilim ise Şekil-2.3'te verilmiştir. Net ihracatın büyümeye katkısı, sadece 2023 yılı için değil son 5 yılda da genel olarak negatif düzeyde olmuştur. Stok değişimi eğilimi de negatif düzeyde seyretmiştir.

GSYH'nın üretim yönünden hesaplanmasındaki temel sektörler olan tarım, sanayi ve hizmetlerin yanı sıra net vergi etkisinin büyümeye katkıları Şekil-2.4'te son 8 yıl için verilmiştir. Burada büyümeye en yüksek katkı, açık ara hizmetler sektörü olmuştur. Sanayinin katkısı ise son 5 yılda giderek hızla azalmıştır. Tarım ise neredeyse yok hükmünde kalmıştır.

Şekil-2.4. Üretim Yönünden GSYH büyümesine katkılar Eğilimi. (%)

Kaynak: TÜİK

GSYH büyüme hesabı ister harcama, ister gelir ve isterse üretim yöntemiyle yapılmış olsun doğal olarak nihai rakam aynı olur. Yani sonuç değişmez ve değişmemelidir de! Ancak her hesaplama yöntemiyle aynı sonucun farklı boyutlarını, kanallarını ya da yönlerini öğreniriz. Harcama ve üretim yöntemleriyle büyümenin kaynakları ve boyutları yukarıda verilmiştir.

Şekil-2.1'den itibaren verilen çizimler değerlendirildiğinde görülmektedir ki son 24 yılda sektörel büyümeler bakımından en az dalgalı yani varyansı en düşük olan sektör, açık ara tarım olmuştur. Bu dönemde %7 ile % -7 arasında dalgalanan tarım sektörü, her zamanki gibi zor zamanların ekonomiye istikrarlı ve olumlu katkı yapan sektörü olmuştur. Dalgalanma boyutu en yüksek olan inşaat sektörü ise bu dönemde % 25 ile % -20 arasında oynaklık göstermiştir.

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024
			Ver:1.0 24 / 64

Türkiye ekonomisinin kendi içindeki büyüme varyansının yüksekliği, içinde bulunduğu bölgesel ve gruplar ayırımında da geçerliliğini korumaktadır. Yani Türkiye ekonomisinin bu yüksek dalgalı büyüme alışkanlığı, benzer ya da rakip durumda bulunan ülke gruplarında gözükmemektedir.

1990'lı yıllardan itibaren Çin, Hindistan, G.Kore, Rusya, İspanya, Brezilya, Singapur ve Endonezya gibi ülkelerle birlikte karşılaştırmalı duruma baktığımızda eğilim itibariyle son 30 yılı nispi olarak en kötü geçiren ekonomi konumundayız. Çünkü İspanya ve Brezilya her ne kadar sıralamadaki konumlarını kaybetmiş olsalar da ilk 15'teki yerlerini korumuşlarken biz ilk 20'deki konumumuzu kaybetmekteyiz. Esasen reel döviz kuru eğilimi ile doğrudan ilişkili olan USD birimli gsyh, belirli dönemlerde olması gerekenden çok yüksek, belirli dönemlerde ise düşük hesaplanabilmektedir. Mesela 2004-2018 döneminde genellikle olması gerekenin çok üzerinde değerli tutulan TL yüzünden gsyh'mız fiktif olarak yüksek hesaplanırken 2018 yılı ikinci yarısından itibaren değersiz konumdaki TL yüzünden düşük gsyh hesaplanmıştır. Cari döviz fiyatlarıyla gsyh hesaplamasının en önemli sapması budur. Bu sapmayı da dikkate alarak bir değerlendirme yapsak bile nispi olarak başarılı bir dönem yaşadığımızı söylemek mümkün değildir. Çünkü rakiplerimiz daha iyi performans göstererek bizi geride bırakmışlardır. Bu gerçek son 50 yıldır geçerliliğini sürdürmektedir.

Burada dikkat çeken bir diğer konu da, Türkiye ekonomisi; dünya, OECD ve GOÜ gruplamalarının ortalama büyümelerine son 18 yıldır, 2007 ve 2016 yılları hariç, neredeyse tüm yıllar boyunca aykırı hareket etmiştir. Bu aykırılığın genel karakteristiği de büyüme yıllarında genel olarak daha iyi, daralma ve durağan yıllarda ise daha kötü bir aykırılık göstermiştir. Yani ortalama eğilime göre bir uçtan diğerine sürekli olarak savrulmuş bir karakteristik göstermiştir. Eğer bu karakteristik devam edecekse dünyanın sürekli iyi bir büyüme yakalamasına dua etmekten başka çare gözükmemektedir.

Tablo-2.2'de 2022 ve 2023 yılları için gerçekleştirmeler, 2024 ve 2025 yılları içinse tahminler verilmiştir. Buna göre 2022 Yılında %5.5 ve 2023 yılında %4.5 büyüyen Türkiye ekonomisi, gelişmekte olan ülkeler ortalamasından nispi yüksek bir büyüme yakalamıştır. Ancak diğer temel ekonomik göstergelerde genellikle kötü bir performans göstermiştir. Özellikle nispi yüksek büyüme karşılığında katlanılan hiper enflasyon, dünya ve gelişmekte olan ülkeler ortalamasının 10 katından fazla olmuştur. Borçlanmanın gsyh'ya oranında da hızla gelişmekte olan ülkeler ortalamasına yaklaşma söz konusu olmuştur.

Türkiye'nin büyüme eğiliminin temel kaynağı ya da dayanağı uzun bir süredir borçlanma ve tüketim olmuştur. Hem kamu hem şirketler hem de hanehalkları tarafında büyümenin temel güdüleyicisi olan borçlanma debisi düştükçe büyüme zayıflamış, yükseldikçe kuvvetlenmiştir.

Tablo-2.2. Küresel Ekonomik Gerçekleşmeler ve Tahminler.

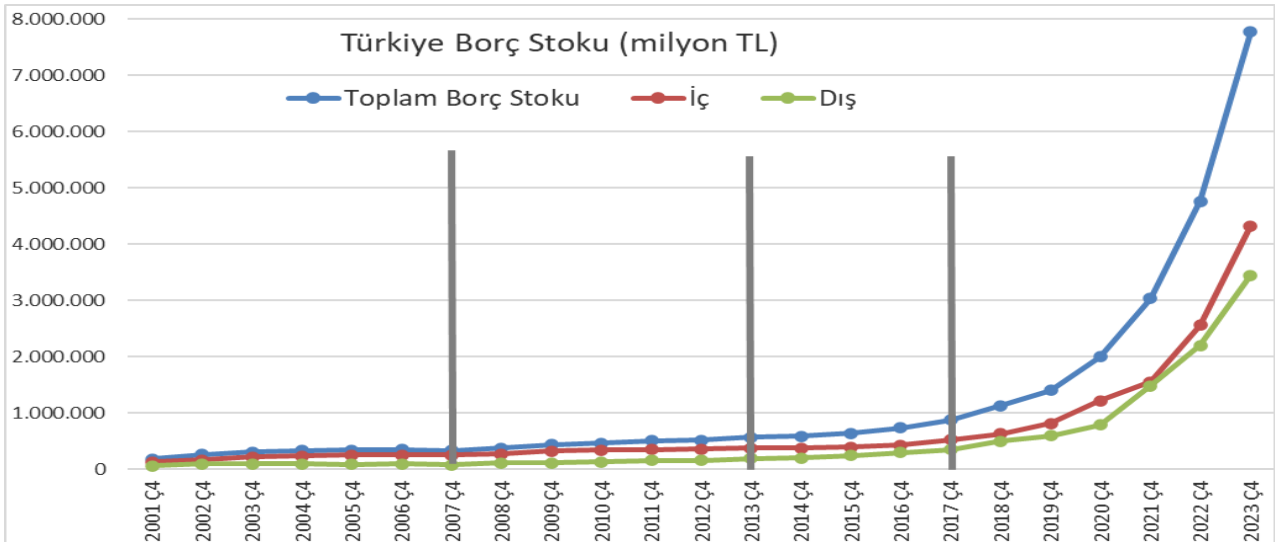
Küresel Ekonomik Göstergeler				
	2022	2023	Tahminler	
	2024	2025		
Büyüme hızı (yüzde)				
Dünya	3,4	3,2	3,2	3,2
Gelişmiş ülkeler	2,7	1,6	1,7	1,8
Gelişmekte olan ülkeler	4,0	4,3	4,2	4,2
Ticaret hacmi (değ., yüzde)	5,2	0,3	3,0	3,3
Enflasyon (yüzde)				
Dünya	8,7	6,8	5,9	4,5
Gelişmiş ülkeler	7,3	4,6	2,6	2,0
Gelişmekte olan ülkeler	9,8	8,3	8,3	6,2
Kamu borç stoku / gsyh (yüzde)				
Gelişmiş ülkeler	112	112	113	114
Gelişmekte olan ülkeler	64	67	69	70
Emtia fiyat endeksi (2016=100)	216	166	167	163

Kaynak:TBB Faaliyet Raporu 2023

Türkiye'nin toplam borç stoku, bazı kırılma yıllarıyla birlikte yükselme ivmesini artırmıştır. Şekil-2.5'te görüldüğü gibi 2007, 2013 ve 2017 yıllarında ivmelenme sıradışı artmıştır. Fakat asıl 2016 yılından itibaren hemen her yıl toplam borç stoku geometrik artışlar göstermiştir. 2000 yılının başında 200 milyar TL civarında olan borç, bu günlerde 25 kattan fazla artmış durumdadır. Enflasyonun 12 kat arttığı dikkate alınır sa reel borçlanmanın en az ikiye katlandığı anlaşılabılır. Burada dikkat çekici bir diğer durum da özellikle dış borçlanma eğiliminin 2017 yılından itibaren hızla artmış olmasıdır. Tabii bu artışta USD kurundaki yükselişin de etkisi büyüktür. Zira dış borçlar (yabancı para ile borçlanma) her yılın ortalama USD kuru ile TL'ye çevrilmiştir.

Şekil-2.5. Türkiye Toplam Borç Stoku Eğilimi.

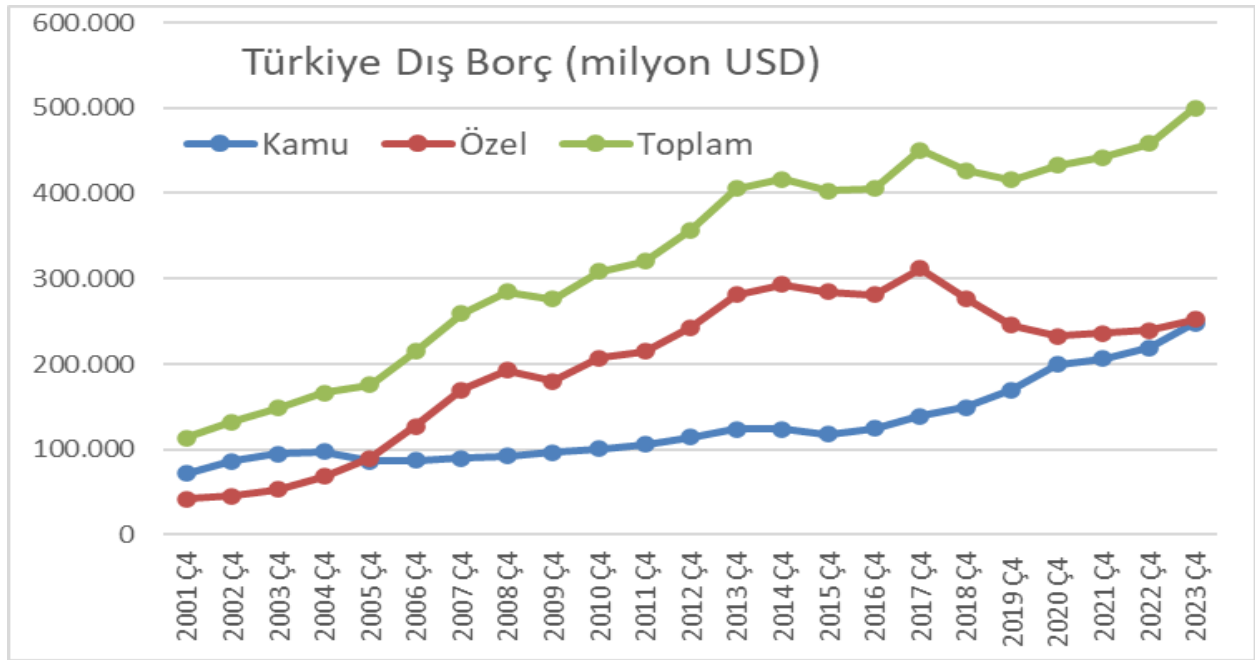
(milyon TL)

Döviz fiyatlarındaki artışın dış borçlar üzerinde baskısı olsa bile gerçek bir artış olduğu yadsınamayacak kadar açık gerçektir. Toplam borçlar üzerinde en az dış borçlar kadar iç borçların da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim özellikle 2017 yılından itibaren iç borçlanma hızının arttığını gözlemek mümkündür. Böylece toplam borçlanma hızı ciddi biçimde artmıştır.

Toplam borç stokunun özellikle son 6 yılda bu denli hızlı artmasının bir diğer boyutu da borcun kamu-özel ayrımında bulunmaktadır. Borcun kamu-özel ayrımındaki eğilim, Şekil-2.6'da 2001-2023 dönemi için verilmiştir. Buna göre özellikle 2005 yılı bir dönüm noktası konumunda olmuştur. Bu yıldan itibaren kamunun borcundan daha yüksek bir özel sektör borcu söz konusu olmuştur. Bu dönemde özellikle 2014 ve 2017 yıllarında özel sektörün borcunun, kamuya göre maksimum arttığı yıllar olmuştur.

Şekil-2.6. Türkiye'nin Kamu-Özel Dış Borç Eğilimi.

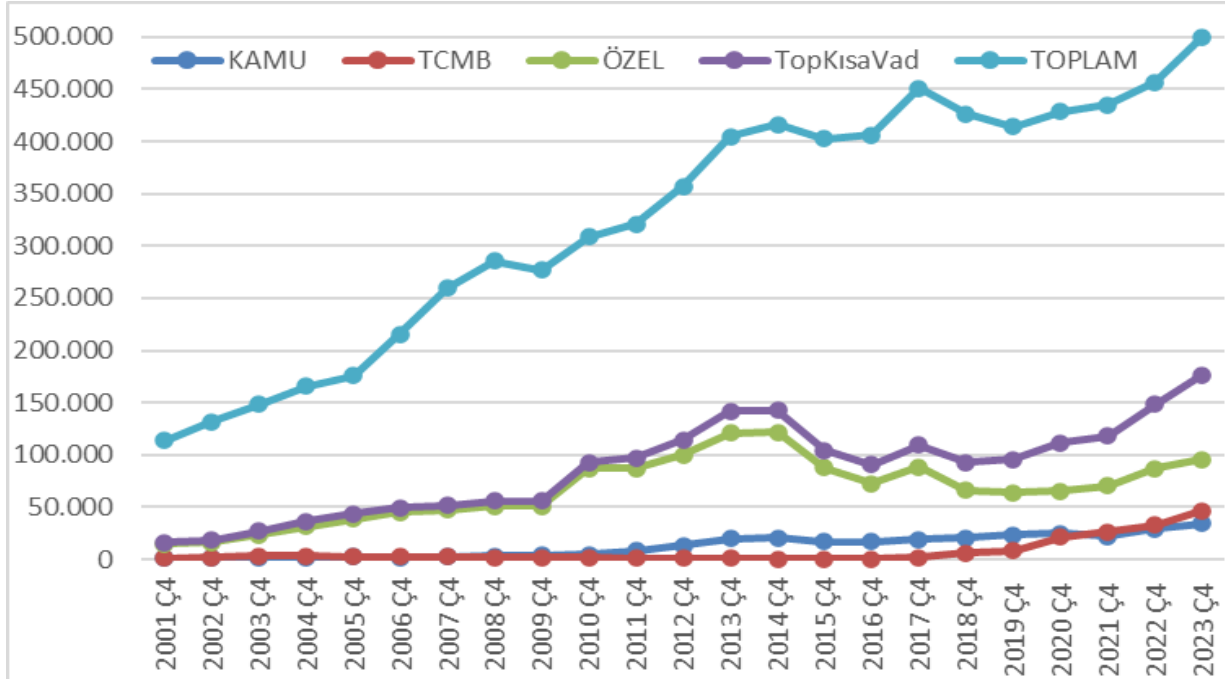
2009-2017 döneminde özel kesim dış borcu, kamuya göre çok hızlı artmış, 2017 yılından itibaren ise özel sektör, dış borçlanma konusunda hızlı bir azalmaya yönelirken kamunun dış borç eğilimi hızla yukarı doğru hareketlenmiştir. Bu eğilimin 5 yıl boyunca devam etmesi sonucunda ise kamu-özel borç yükü, 2023 yılında birbirine çok yaklaşmıştır. Bu yaklaşma, hem özel sektörün dış borçlanma debisini azaltmaya devam etmesi hem de kamunun dış borçlanma debisini artırması ile mümkün olmuştur.

2001 yılında 113.6 milyar USD olan toplam dış borç, 2023 yılında yaklaşık 500 milyar USD'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde özel sektör borcu 42.1 milyardan 252 milyar USD'ye ve kamu borcu ise 71.5 milyardan 248 milyar USD'ye yükselmiştir.

Toplam borç stokundaki eğilimin son 6 yılda ciddi artış kaydetmesi, bir taraftan faiz maliyetini ciddi artırmış diğer taraftan da vade kısalmıştır. Burada vade yapısını eğilimi önem kazanmaktadır. Özellikle vadesine bir yıl ve daha kısa kalmış borçların eğilimi dikkate değerdir.

Kısa vadeli dış borç olarak ifade edilen yabancı para cinsinden borçlar, Türkiye'de yerleşiklerin yurtdışı yerleşiklere olan ve vadesine bir yıl veya daha kısa süre kalmış miktarları kapsamaktadır. Bu tanımlamaya uygun kısa vadeli dış borçların eğilimi Şekil-2.7'de verilmiştir.

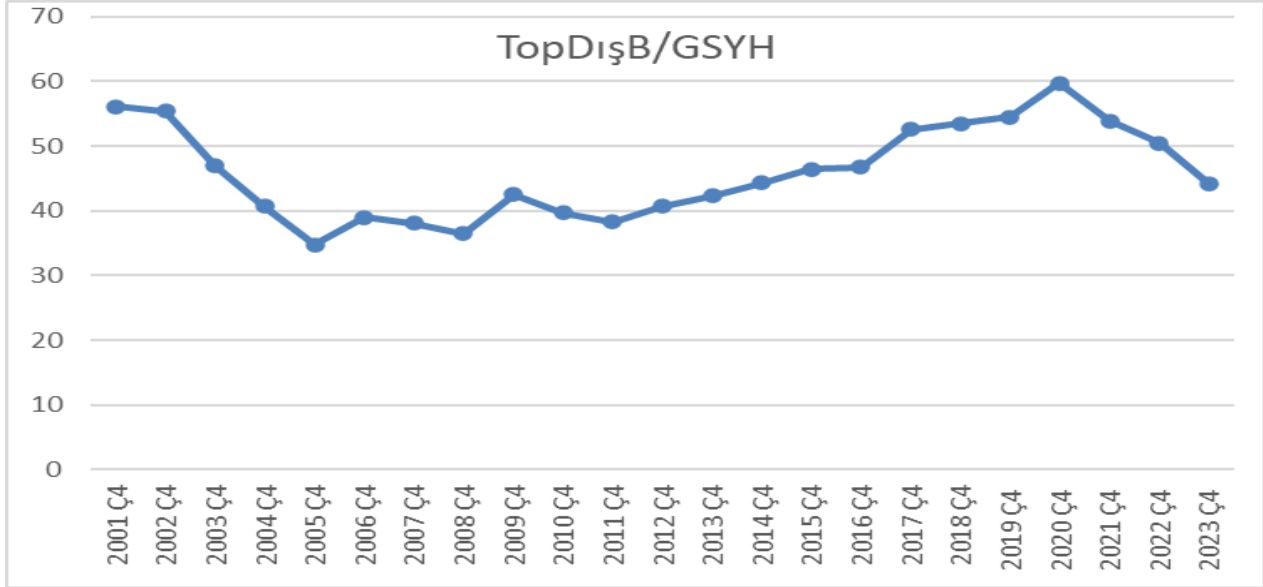
Şekil-2.7. Kısa Vadeli Dış Borç Stoku Eğilimi (milyon USD)

Orijinal vadesi bir yıl ve daha kısa olan toplam dış borçlar, 2011 yılı başındaki 130 milyar USD civarından 2023 yılında 196 milyar USD'ye yükselmiş durumdadır. Arada geçen sürede 2015, 2019 ve 2021 yıllarında kısa süreli bazı düşüşler yaşansa da genel olarak artış eğilimi söz konusu olmuştur.

Burada dikkat çeken ana konular; döviz cinsinden kısa vadeli borçların kamu ve özel kesimler için artmakta olduğu, toplam kısa vadeli dış borcun artmakta olduğu ve toplam dış borç içindeki kısa vadeli borç payının artmakta olduğudur. Tüm bu göstergeler, toplam borç yapısındaki ve kısa vadeli borç kompozisyonundaki bozulmaları göstermektedir. Borçlanma konusunda önemli bir ayrım da dış borç kompozisyonunda bulunmaktadır. Özellikle dış borcun GSYH'ya oranı eğilimi önem kazanmaktadır ve Şekil-2.8'de bu çizim verilmiştir.

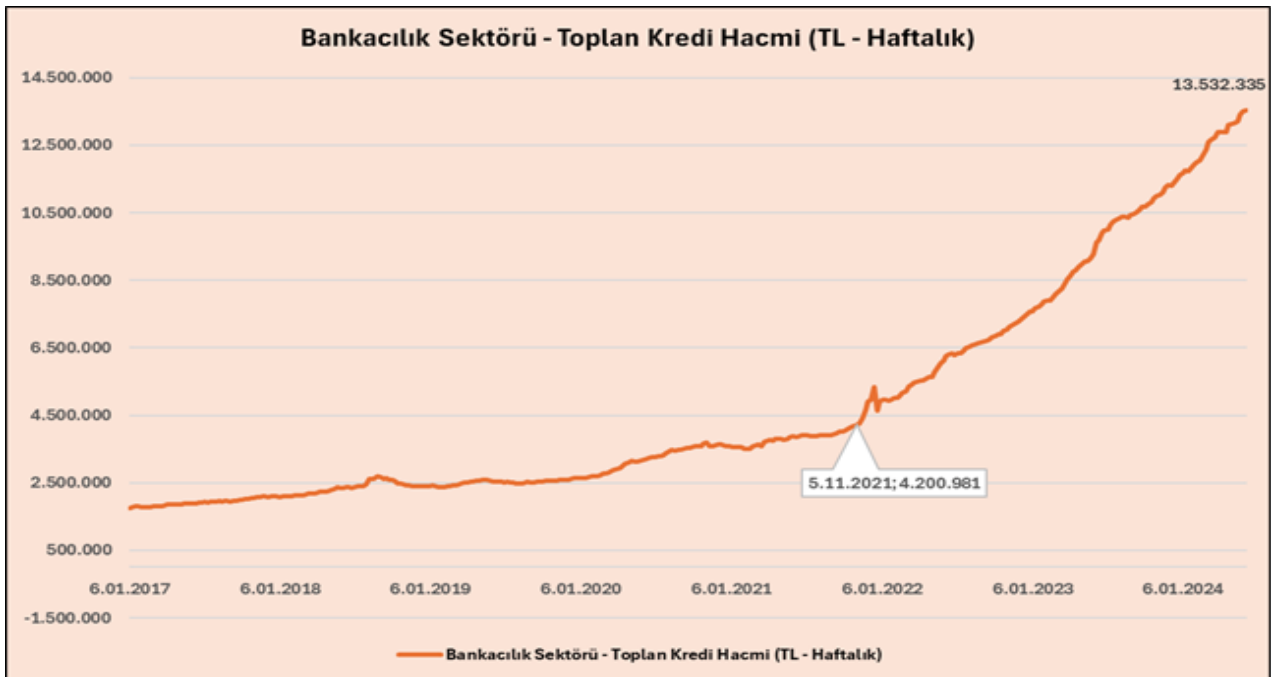
Şekil-2.8. Dış Borçların GSYH'ya Oranı (%).

2023 yılı 4. çeyreği itibariyle dış borç stoku, %45 civarında olmuştur. 2020 yılındaki %60.4 seviyesinden sonra nispi bir düşüş gösteren dış borç stokunda gelinen nokta 2014 yılı seviyesidir. 2001 yılında ise %56.5 seviyesi etrafında dolaşan bir dış borç stoku söz konusu olmuştur.

Dünya ortalamasında seyretmeye devam eden dış borç stokunun kamu ağırlıklı olmaya başlaması risk faktörü oluşturmaktadır. Özel kesimin dış borçlanma eğiliminin azalma yönünde olması, beraberinde kur riskinin artmakta olduğuna yönelik bir tedbir olarak görülebilir.

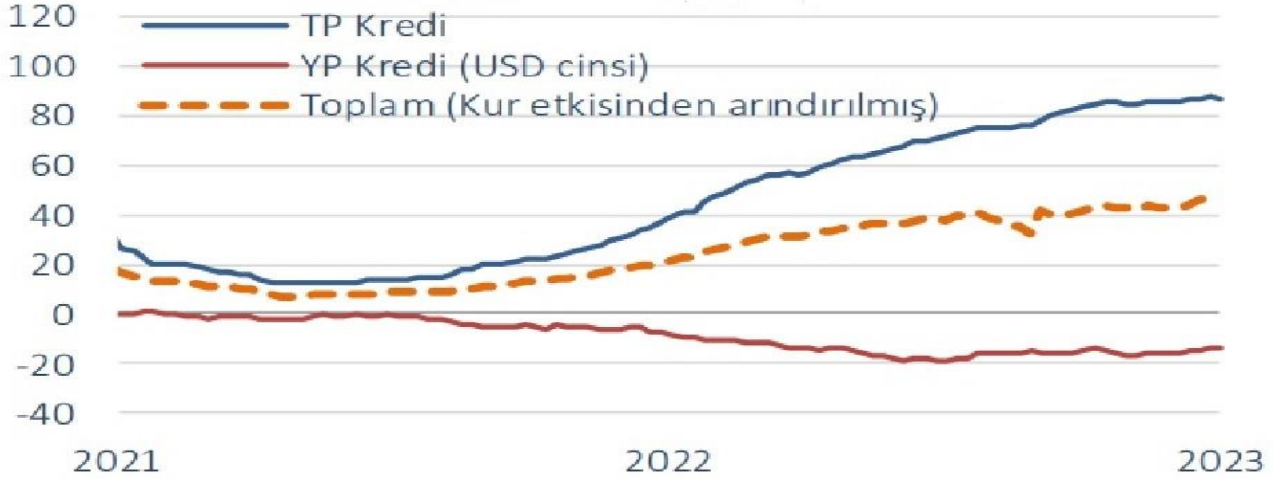
Şekil-2.9. Bankacılık Sektörü Toplam Kredi Hacmi (milyon TL, haftalık)

Kaynak: TÜRKONFED

Şekil-2.9'da bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi 2017-2023 dönemi için haftalık düzeyde verilmektedir. 2017 yılında 2 trilyon TL civarındaki bankacılık kredi hacmi, Ocak-2024 ilk haftasında 13.5 trilyon TL'yi aşmış bulunmaktadır. 7 yılda yaklaşık 7 kat artan bir kredi hacmi sözkonusu olmuştur. Burada esas olan konu, bu kredi patlamasının ekonomik büyümeye katkı derecesidir.

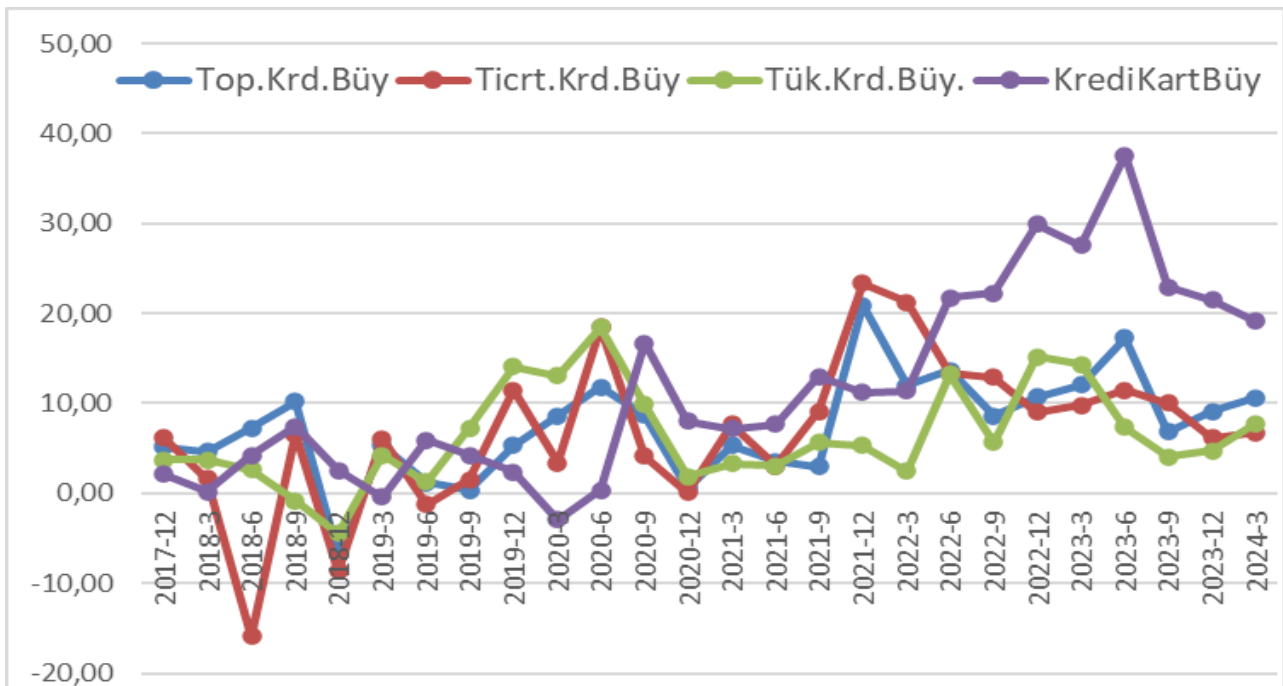
Şekil-2.10. Bankacılık Sistemi Kredi Eğilimi (% değişim).

Kaynak: T. İş Bankası, 2023

Şekil-2.10'da bankacılık sisteminin Türk Parası (TP), Yabancı Para (YP) ve kur etkisinden arındırılmış toplam kredi eğilimleri verilmiştir. Buna göre 2023 yılının bankacılık kredi eğiliminin ciddi yükseldiği bir yıl olduğu görülmektedir. Özellikle TP kredi eğilimi, %40 artıştan 2023 yılında %80'nin üzerinde bir artışa konu olmuştur.

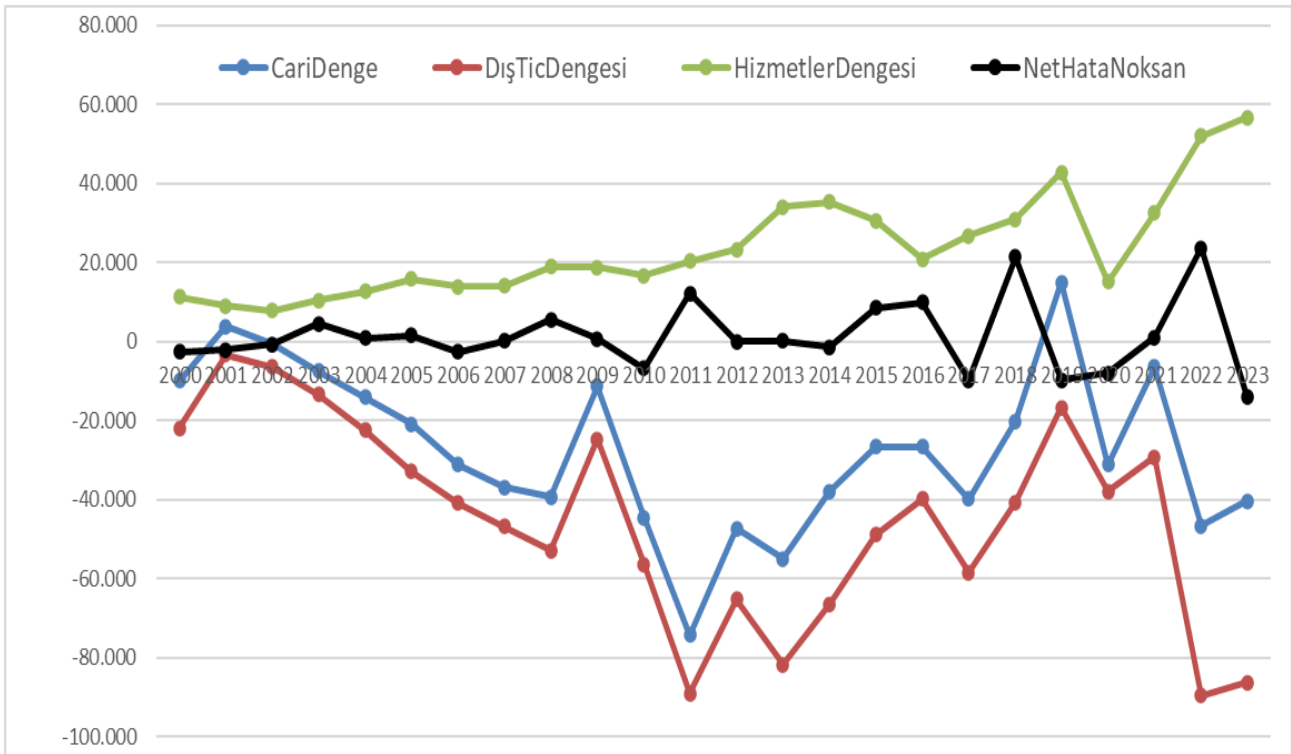
Şekil-2.11. Bireysel ve Özel Sektör Kredi Eğilimleri (% değişim).

Şekil-2.11’de ise özel sektör kredi eğilimi; tüketici kredileri, ticari krediler, toplam krediler ve kredi kartları sınıflandırması ile verilmiştir. Çeyrek dönemler itibariyle 2017-2023 dönemindeki kredi eğiliminde dalgalı bir seyir söz konusu olmuştur. Özellikle 2021-2023 döneminde kredi kartları, tüketici ve ticaret kredileri sıra dışı dalgalanmalar göstermiştir. Bu dönemde kredi kartlarındaki ortalamaya göre %400’ü aşan büyümeler söz konusu olmuştur. Kırmızı çizgi ile gösterilen ticaret sektörü kredileri ise bu dönemde ciddi büyüme ivmesi kaybetmiştir.

Yurtiçi krediler ile ilgili eğilimler, yurtdışı ticaret eğilimlerine de etkilerde bulunmaktadır. Dış alem dengesi olarak da ifade edilebilecek bu eğilimler Şekil-2.12’de verilmektedir. 2000-2023 dönemini kapsayan bu Şekil’de özellikle en fazla bozulan dış ticaret dengesi olmuştur. İhracat - ithalat farkı olarak ifade edilen dış ticaret dengesi, 2011, 2022 ve 2023 yıllarında en kötü bozulmayı yaşamıştır.

Şekil-2.12. Cari Denge ve Dış Ticaret Dengesi Eğilimleri (milyon USD)

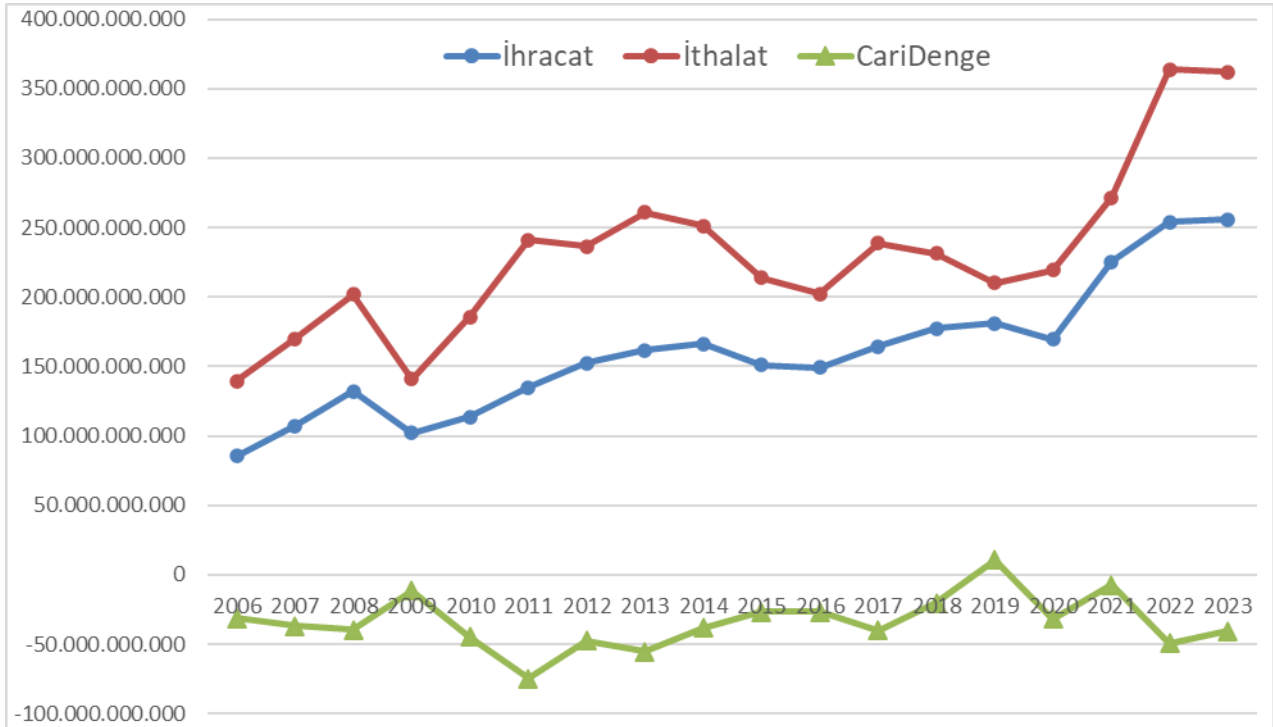
Şekil-2.12’de mavi çizgi cari dengeyi, kırmızı çizgi dış ticaret dengesini, yeşil çizgi hizmetler dengesini ve siyah çizgi ise net hata noksanı göstermektedir. Son 24 yılın 10’unda fazla veren bir net hata noksan kalemi söz konusu olmuştur. Yani kaynağı belirsiz para girişi 10 yılda söz konusu olurken 14 yılda ise para çıkışı olmuştur. Hizmetler dengesi ise bu 24 yılda sürekli fazla vermiştir. Cari denge ise sadece 2001 ve 2019 yıllarında fazla vermiş diğer 22 yılda açık vermiştir. Dış ticaret dengesi ise 24 yıl boyunca açık vermiştir.

Türk ekonomisi için dış alem gelir-gider dengesi yani cari işlemler dengesi ve dış ticaret dengesi yapısal olarak açık verme üzerine kurulmuştur. Denge, var olan açığı giderecek ilave borçlanmayla sağlanmaktadır. Kronikleşmiş bu cari işlemler ve dış ticaret açığı durumu, sanki büyümenin kaçınılmaz gereği gibi bizlere öğretilmeye çalışılmaktadır. Ancak bugün gelişmiş olan ekonomilerin neredeyse tamamı cari işlemler ve dış ticaret fazlası vererek bugünkü büyüklüklerini sağlamışlardır. Yapısal olarak sürekli biçimde cari işlemler açığı vererek gelişen ve kalkınan bir ekonomi örneği bulunmamaktadır.

Döviz açığı, yani döviz gelirlerinin giderlerinden az olduğu durum; cari işlemler açığı durumunu anlatır ve esasen bir dengesizlik halidir. Bu dengesizliği ancak alınacak destekle (borçlanmayla) belirli bir dönem için gidermek yani dengeyi o dönem için sağlamak mümkündür. Ancak bunun sürdürülebilirliği son derece tartışmalıdır.

Cari açın belirleyicisi ithalatımız olmuştur. Çünkü yıllar itibariyle ihracatın ithalatı karşılama oranı ortalama olarak %73 düzeyinde seyretmiştir. Hal böyle olunca kronikleşmiş dış ticaret açığı, sürekli olarak cari açık yaratmıştır.

Şekil-2.13. Yıllar İtibariyle İhracat, İthalat ve Cari Denge (USD)

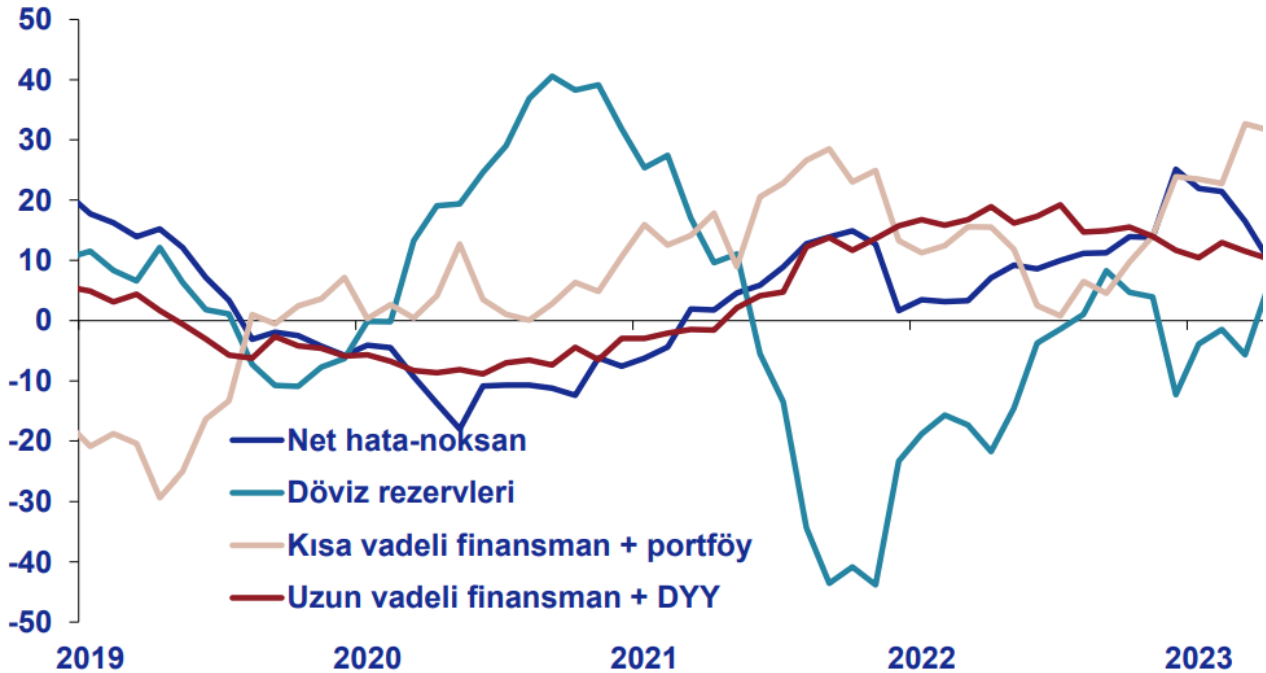
Şekil-2.13'te son 18 yıldaki ihracat, ithalat ve cari denge rakamları verilmiştir. Burada ilk dikkat çeken konu; ithalatın hız kaybettiği 2009, 2014, 2015, 2016, 2018 ve 2019 yıllarında cari

dengedeki açık da hız kaybetmiştir. Yani cari açık, ihracat artışı ile değil ithalat hızının düşürülmesiyle sağlanabilmiştir. Ayrıca 2009-2013 döneminde ithalat aşırı büyümüştür.

Özellikle 2013, 2022 ve 2023 yıllarında, ithalat – ihracat makası rekor düzeyde açılmıştır. 2022 yılında ise döviz fiyatlarının ciddi artmasına rağmen bu dış ticaret açığının verilmesi dikkat çekici olmuştur. Üstelik bu yıl, ihracata dayalı ve cari fazla vermeye odaklı bir ekonomi programı uygulandığı iddia edilmiştir.

Cari açığın kronik hal aldığı 2003-2023 döneminde sıkça konuşulan ve irdelenen konu, bu açığın finansman yolları olmuştur. Şekil-2.14'te 2019-2023 dönemindeki cari açığın finansmanı verilmektedir. Bu dönemde en dikkat çekici konu; cari açığın 2022 yılında döviz rezervinin tarihi rekorlar kırarak -50 milyar USD'ye düşmesi olmuştur. Kısa ve uzun vadeli yabancı yatırımların giderek artması 2022 ve 2023 yıllarında söz konusu olmuştur. Kaynağı belirsiz döviz girişlerini gösteren net hata noksan kalemi ise 2022 yılında pozitif seyretnmiş ve artış eğiliminde olmuştur.

Şekil-2.14. Cari Açığın Finansmanı (milyar USD)

Kaynak: TCMB

2022 ve 2023 yıllarında cari açığın finansmanında net hata noksan etkisi dikkat çekmektedir. Her ne kadar 2018 yılı kadar yoğun olmasa da ondan sonraki en yoğun net hata noksan miktarı olarak cari açığı finanse etmiştir. 2022 ve 2023 yıllarında cari açık finansmanında 2 ana kalem belirleyici olmuştur. Bunlar; kısa vadeli yabancı yatırımlar ve net hata noksan kalemleri olmuştur.

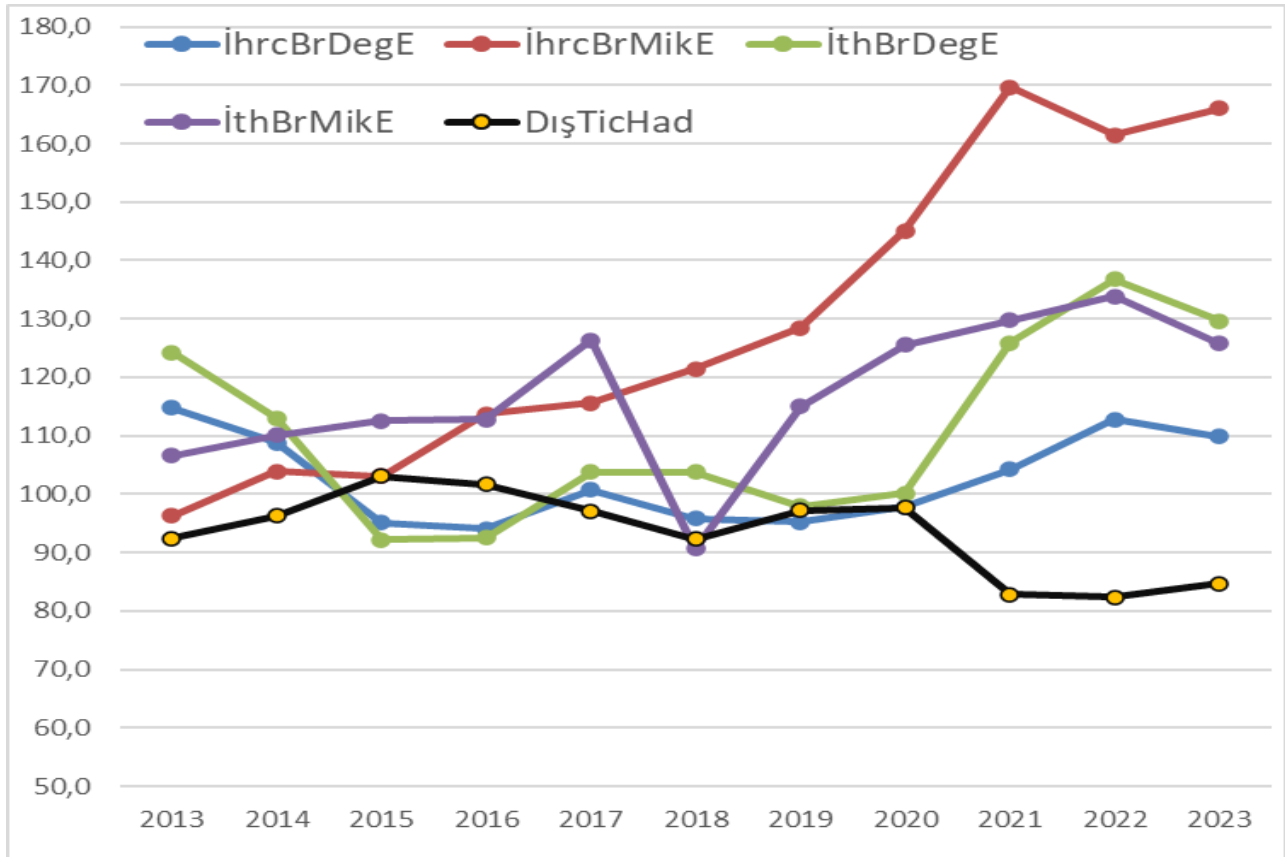
Türk ekonomisinin son 20 yıllık dış ticaret karakteristiğinin genel olarak açık verme üzerine kurulu olmasının yanı sıra bir diğer önemli karakteristik de dış ticareti birim değer ve birim miktar endekslerindeki eğilim ve dış ticaret hadlerindeki eğilim olmuştur.

2021 yılından itibaren dış ticaret endekslerinde baz yıl, 2015 olarak değiştirilmiştir. Bu yıla kadar 2010 yılı baz yıl olarak hesaplamalara dahil edilmişti. Yani 5 yılda endeks baz yılı değiştirilmiştir. Aslında uzun dönemli analizler yapmak için ilave bir zorluk çıkarmaktadır ama aşılabilir bir zorluk değildir. Sadece tek hamlede uzun dönemli analiz yapmak imkansız olmuştur.

Şekil-2.15. Dış Ticaret Değer ve Miktar Endeksleri ve Dış Ticaret Hadleri Eğilimi.

(2015 =100)

(USD cinsinden)

2013-2023 dönemindeki dış ticaretimizin birim değer ve miktar endekslerindeki eğilimler ile dış ticaret hadlerimiz, Şekil-2.15'te verilmiştir.

Dış ticaretteki miktar ve değer endeksleri ve onlardaki değişimler; inceleme yapılan dönem içerisinde dış ticaretin birim miktar başına daha pahalıya mı yoksa daha ucuza mı yapıldığına ilişkin toplu işaretler vermekte yararlı göstergelerdir. Keza dış ticaret haddi de benzer şekilde dış ticaretin parasal birimde ülkemiz lehine mi yoksa aleyhine mi geliştiğini gösteren temel göstergelerden biridir.

Şekil-2.15'te ilk dikkat çeken temel konu; kırmızı çizgi ile gösterilen İhrcBrMikE (ihracat birim miktar endeksi)'nin 2023 yılında, 2013'e göre %70'ten fazla artmış olmasına karşılık mavi çizgi ile gösterilen İhrcBrDegE (ihracat birim değer endeksi)'nin % -5'e yakın düşmüş olmasıdır. Yani bu dönemde ihracatımız; miktar olarak %70'ten fazla artmışken birim fiyatımız %-5'ten fazla düşmüş durumdadır. Daha çok malı daha ucuza ihraç etme politikası uygulamışız.

Buna karşılık mor çizgi ile gösterilen İthBrMikE (ithalat birim miktar endeksi), 2023 yılında 2013'e göre %20 artarken yeşil çizgi ile gösterilen İthBrDegE (ithalat birim değer endeksi) %10'a yakın artmıştır. Yani bu dönemde daha çok malı daha yüksek fiyata ithal etme politikası uygulamışız.

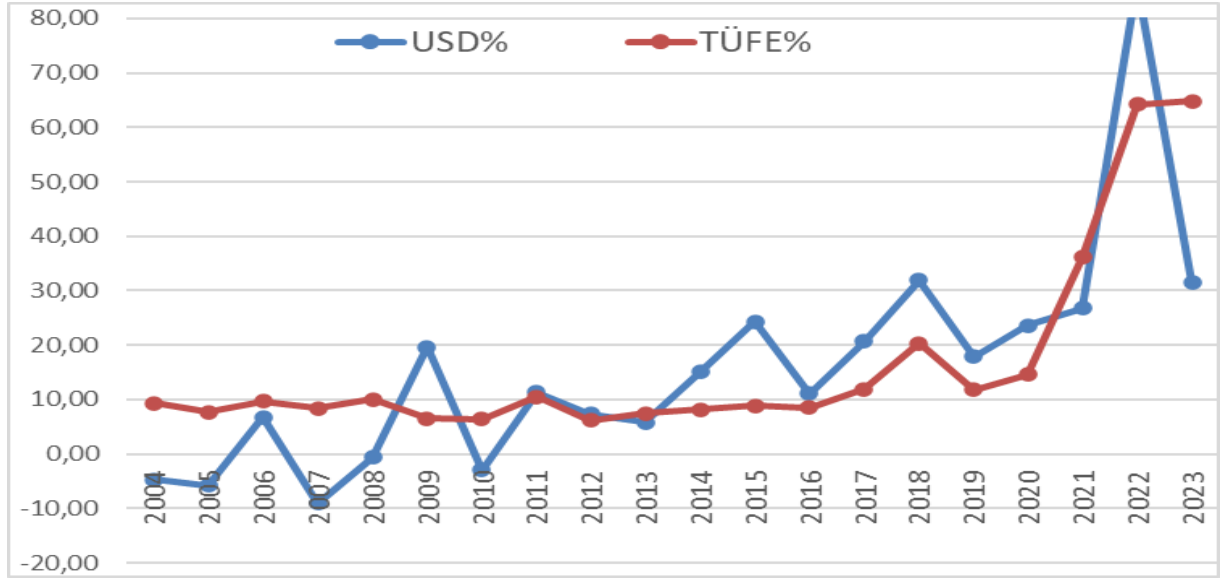
Bu politikaların kaçınılmaz sonucu olarak siyah çizgi ile gösterilen DışTicHad (dış ticaret haddi)'miz 2023 yılında 2013'e göre % -11 düşmüş durumdadır. Yani bu dış ticaretten ülke olarak zararlı çıkmış durumdayız.

Tüm bu göstergeler dış ticaretimizin yapısal olarak olumsuz ve sürdürülemez karakteristiğini göstermektedir. Yani dış ticaret performansımız; uzun yıllar boyunca daha pahalıya daha çok ithalat yaparak ve daha ucuza çok daha fazla miktarda ihracat yaparak gerçekleşmiştir. Son 10 yıl ise bu performansın örnek bir dönemi olmuştur.

Esasen dış ticarete en istenmeyen durum; daha fazla malı daha ucuza ihraç ederken daha fazla malı çok daha pahalı ithal etme durumunda kalmaktır. Yani giderek birim başına (mesela Kg başına) daha ucuz ihracat yapma durumunda kalınırken birim başına daha pahalı ithalat yapmak zorunda kalınmaktadır. Sürdürülemez olan bu politikadır. Çünkü büyüebilmek için sürekli döviz açığı verme politikası ile kaçınılmaz olarak borçlanma eğilimini hızlandıracaktır. Bu durum ise eninde sonunda kriz ve fakirleşme olarak karşımıza çıkacaktır.

Şekil-2.16'da son 20 yıllık tüketici enflasyonu (TÜFE) ile ABD doları (USD) yıllık % değişim eğilimleri verilmiştir. Buna göre 9 yıl USD, TÜFE'nin üzerinde yükselmiş ve 8 yıl da TÜFE, USD'nin üzerinde yükselmiştir. Kalan 3 yılda ise TÜFE ve USD yükselişleri aynı kalmıştır. 2014 yılından itibaren ise sadece 2021 ve 2023 yıllarında TÜFE, USD'nin üzerinde yükselmiştir. Yani son 9 yılda sadece 2 yıl enflasyondan daha az yükselen USD söz konusu olmuştur. Genel olarak eğer enflasyondan daha yüksek bir USD artışı olmuşsa nispi değersiz TL söz konusu olmuş demektir. Bu durumdayken birim fiyat olarak daha düşük bir USD ile ihracat yapıyorsanız, bilin ki yanlış yoldasınızdır.

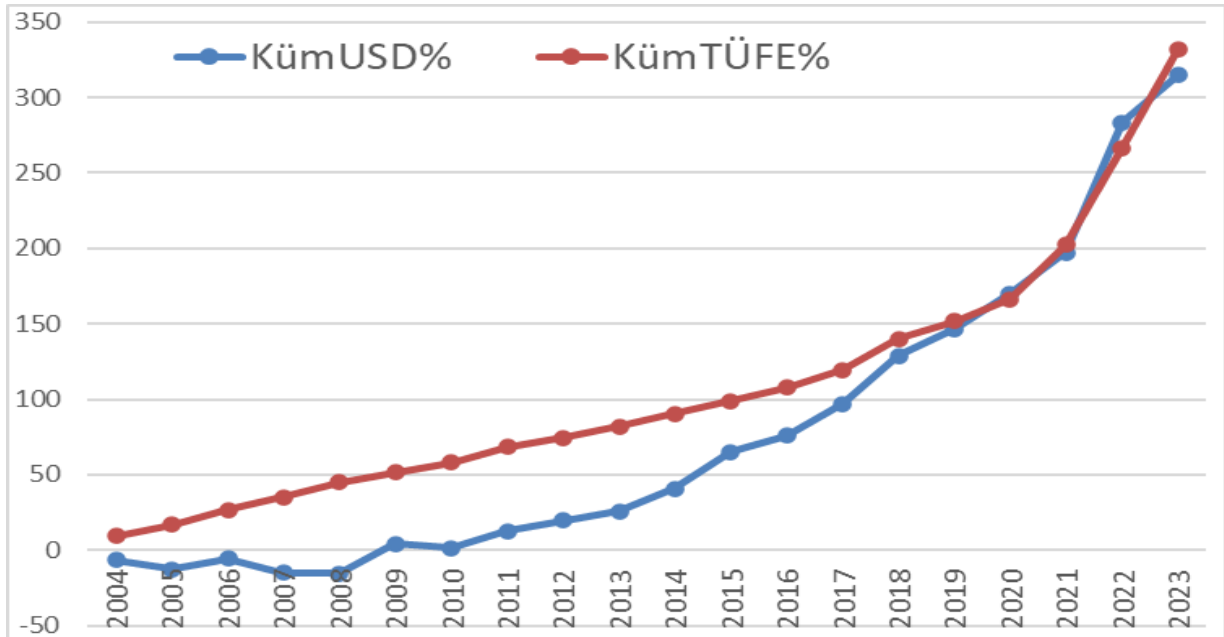
Şekil-2.16. Tüketici Enflasyonu (TÜFE) ve ABD Doları (USD) Eğilimleri. (% değişim)

Ucuz döviz pahalı TL, enflasyonda ciddi ve hızlı düşüşe, aksi durum ise yükselişe sebep olmaktadır. Bunun örneklerini geçmişte ve günümüzde yaşayarak öğrenmiş bulunmaktayız. Döviz fiyatlarındaki bu yüksek oynaklık her şeyden önce ekonomimiz üzerinde toplam bir istikrarsızlık kaynağı oluşturmaktadır.

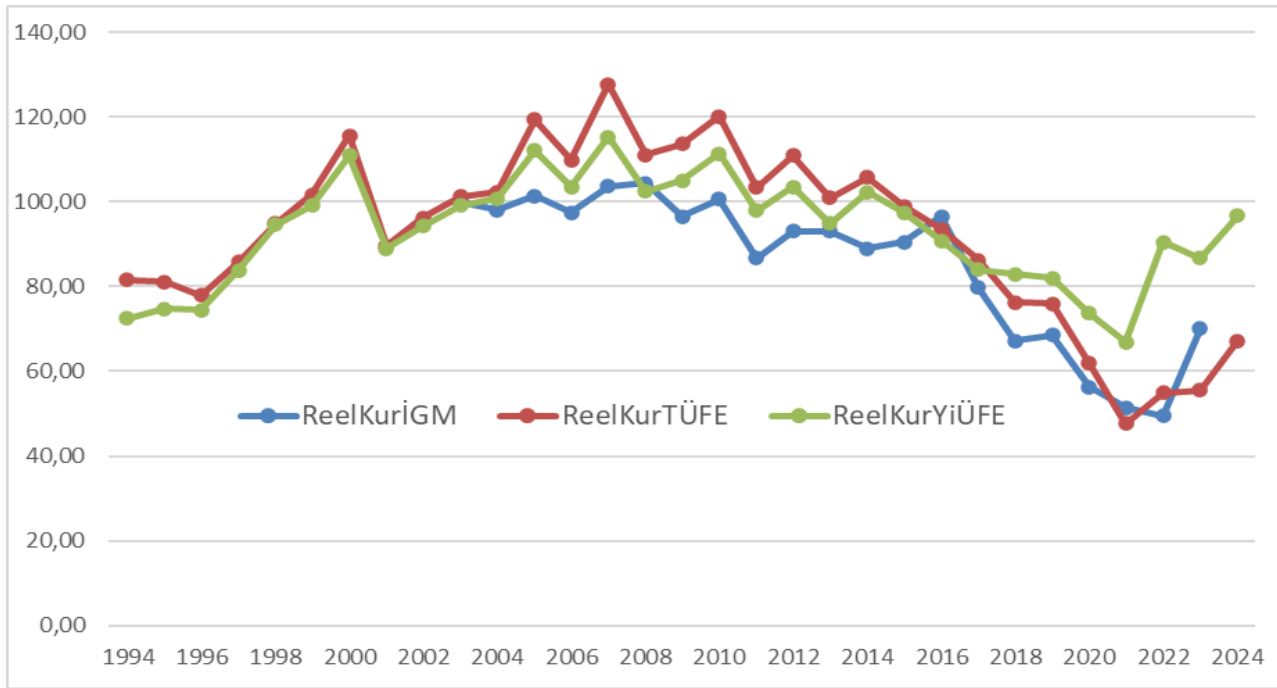
Şekil 2-17’de bu kez yıllık USD ve TÜFE artışları toplamaları alınarak ortak çizimde gösterilmiştir. Uzun dönem ve toplam eğilim karşılaştırmaları için faydalı bir gösterimdir. Böylece birbirinden bağımsız yıllık değişimlerden çok yıllar itibariyle toplam etkileri görmek kolaylaşmaktadır. 2004-2018 dönemindeki değerli TL politikası açıkça görülmektedir.

Şekil-2.17. Kümülatif USD ve TÜFE Artışı Eğilimleri (%)

TL'nin reel olarak ucuz ya da pahalı mı olduğunun yani değerli veya değersiz mi olduğunun temel göstergesi reel kur endeksidir. Bu endeks 100 katsayısının altında olduğunda değersiz ve üstünde olduğunda ise değerli TL ile yaşamakta olduğumuzu anlarız. Değersiz TL'de ihracat, değerli TL'de ise ithalat avantajlı konuma ulaşmış demektir. Şekil-2.18'de uzun yıl geçmişe dayalı TÜFE (tüketici enflasyonu), YiÜFE (yurtiçi üretici enflasyonu) ve İGM (işgücü maliyeti) bazlı reel kur endeksleri verilmektedir.

Şekil-2.18. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi (2003=100)

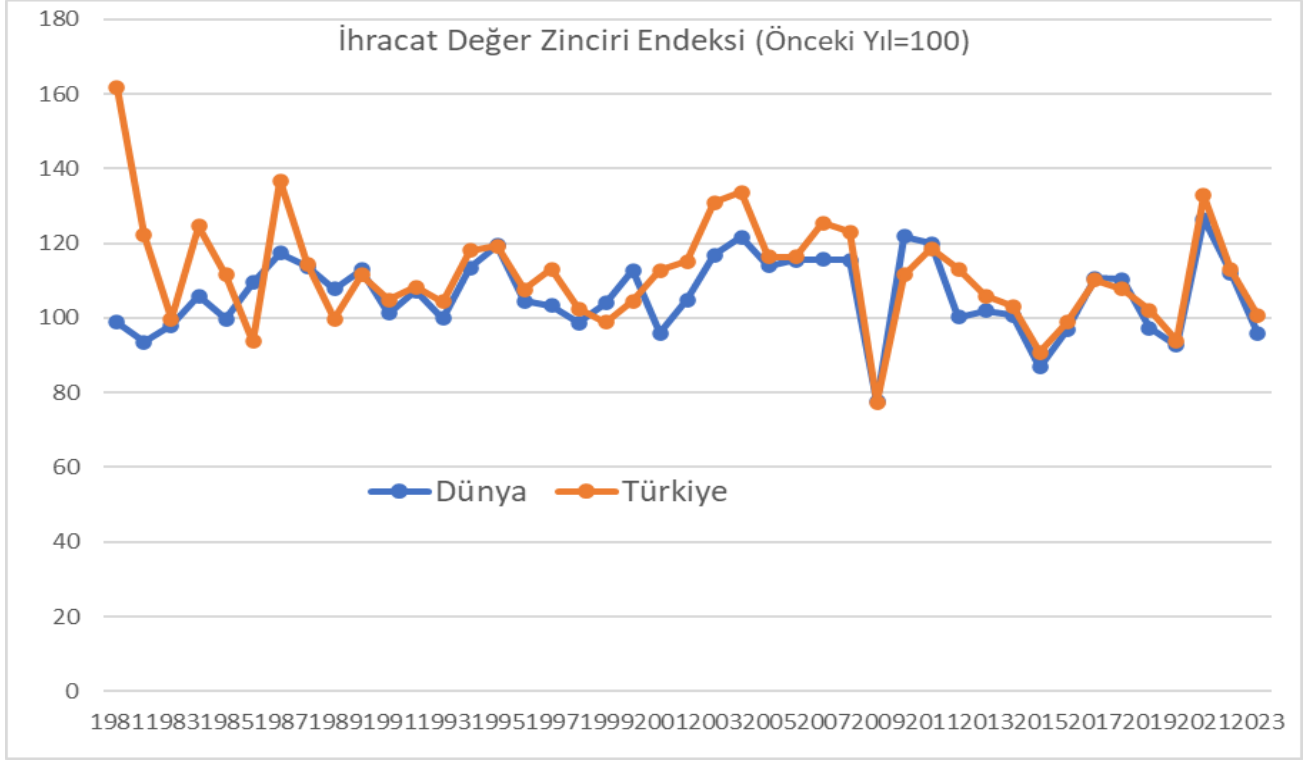

1994-2023 döneminde reel kur endekslerinin değerlenme ve değersizleşme rekorları 2007 ve 2021 yıllarında yaşanmıştır. Yani bu 32 yılda özellikle 2007 yılından itibaren genel eğilim 3 endeks için de aşağı yönlü olmuştur. Buradaki 3 endeks; yeşil çizgi ile YiÜFE bazlı reel kur endeksi, mavi çizgiyle İGM bazlı reel kur endeksi ve kırmızı çizgi ile de TÜFE bazlı reel kur endeksi olarak verilmiştir.

TL'nin döviz karşılığında ucuz mu? pahalı mı? olduğunun göstergesi reel efektif döviz kuru endeksidir. 2021 yılı TÜFE reel kur endeksi 47.61'e gerilemiştir. Bu düzey; 2001 yılı krizinde en düşük düzey olan 70.1'in bile altına düşüşü yani değersizleşmeyi göstermektedir. Sattığımız ürünlerin neredeyse tamamının rekabete dayalı sıradan mallar olduğu hatırlanırsa ihracatımızın bu avantajla daha hızlı artması beklenebilirdi ama gerçekleşme böyle olmamıştır. Tam tersine 2021 yılı ihracatından çok daha hızlı artan bir ithalat yaşanmıştır. Bu durum, ithalat yapımızın ne kadar katı

bir halde olduğunu göstermektedir. 2022 yılında baz etkisi başta olmak üzere diğer etkilerle birlikte ihracatımız artış kaydetmiş ama ithalatımız çok daha fazla artmıştır.

Şekil-2.19. Dünya –Türkiye İhracat Değer Zinciri Endeksi (Önceki Yıl=100)

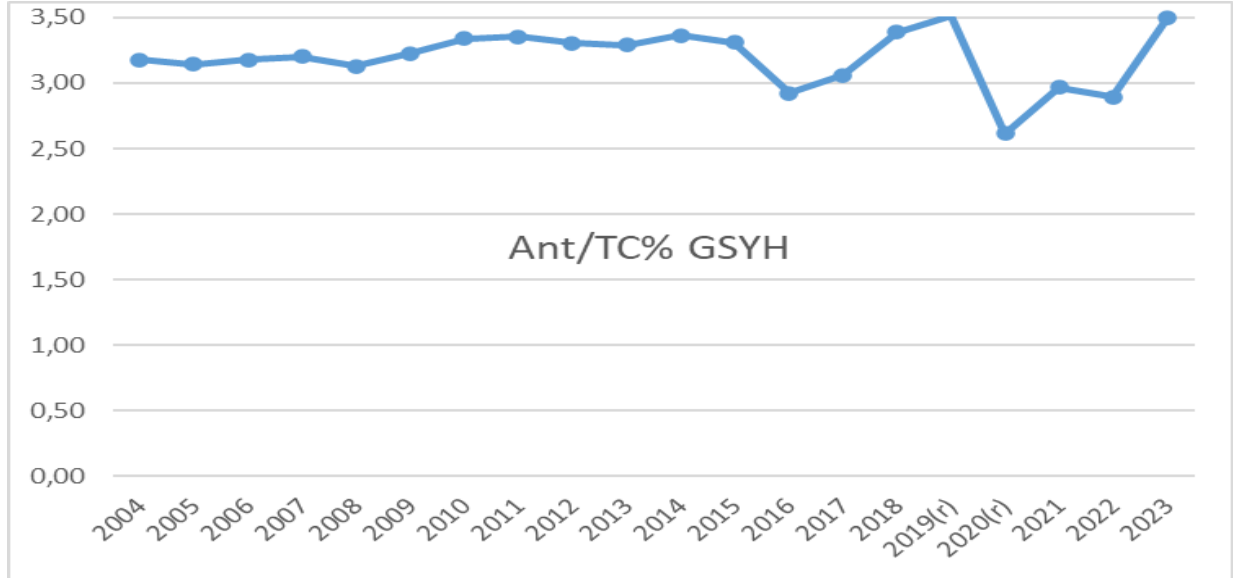
Dünyanın ihracat birim fiyatlarının eğilimini gösteren Şekil-2.19’da özellikle 2017 yılından sonra sistematik olarak ihracat birim fiyatlarımızın dünyanın altında kaldığı görülmektedir. Turuncu çizgi ile Türkiye ve Mavi çizgi ile de dünyanın ihracat birim değer endeksleri eğilimi gösterilirken makasın giderek aleyhimize açıldığını görmekteyiz.

USD’deki değişimlere en fazla duyarlı olan enflasyon, doğal olarak yurtdışı üretici enflasyonudur. Bu da anlaşılabilir bir ilişkidir ama özellikle çekirdek enflasyonun 2016 yılından itibaren dolara karşı ciddi bir duyarlılığı söz konusu olmuştur. Bu durum enflasyonun katılığını artırmaktadır.

3. Antalya Ekonomisi, Tarımsal Üretimi ve Ticareti.

Antalya ekonomisi, gayrisafi yurtiçi hasıla ve katma değer büyüklüğü itibariyle, uzun yıllar ortalaması dikkate alındığında, Türkiye ekonomisinin %3'ü civarında bulunmaktadır. Bu oran 90'lı yıllardan bu yana geçerliliğini korumuş ve bazı yıllarda ise %3.5 düzeyine kadar yükselmiş, bazı yıllarda ise %2.85'e kadar gerilemiştir. Özellikle son 7 yılın yarısından fazlasında, Antalya için genel ortalama olan %3'ün altına inilmiştir. Bunun en şiddetli olanı 2020 yılında yaşanmıştır. Diğer taraftan 2019 ve 2020 yıllarında GSYH rakamlarında ciddi düzeltmeler yapılmış ama Antalya ona rağmen %3 ortalamasını yakalayamamıştır.

Şekil-3.1. GSYH Büyüklüğünde Antalya'nın Yeri Eğilimi(*) (%)

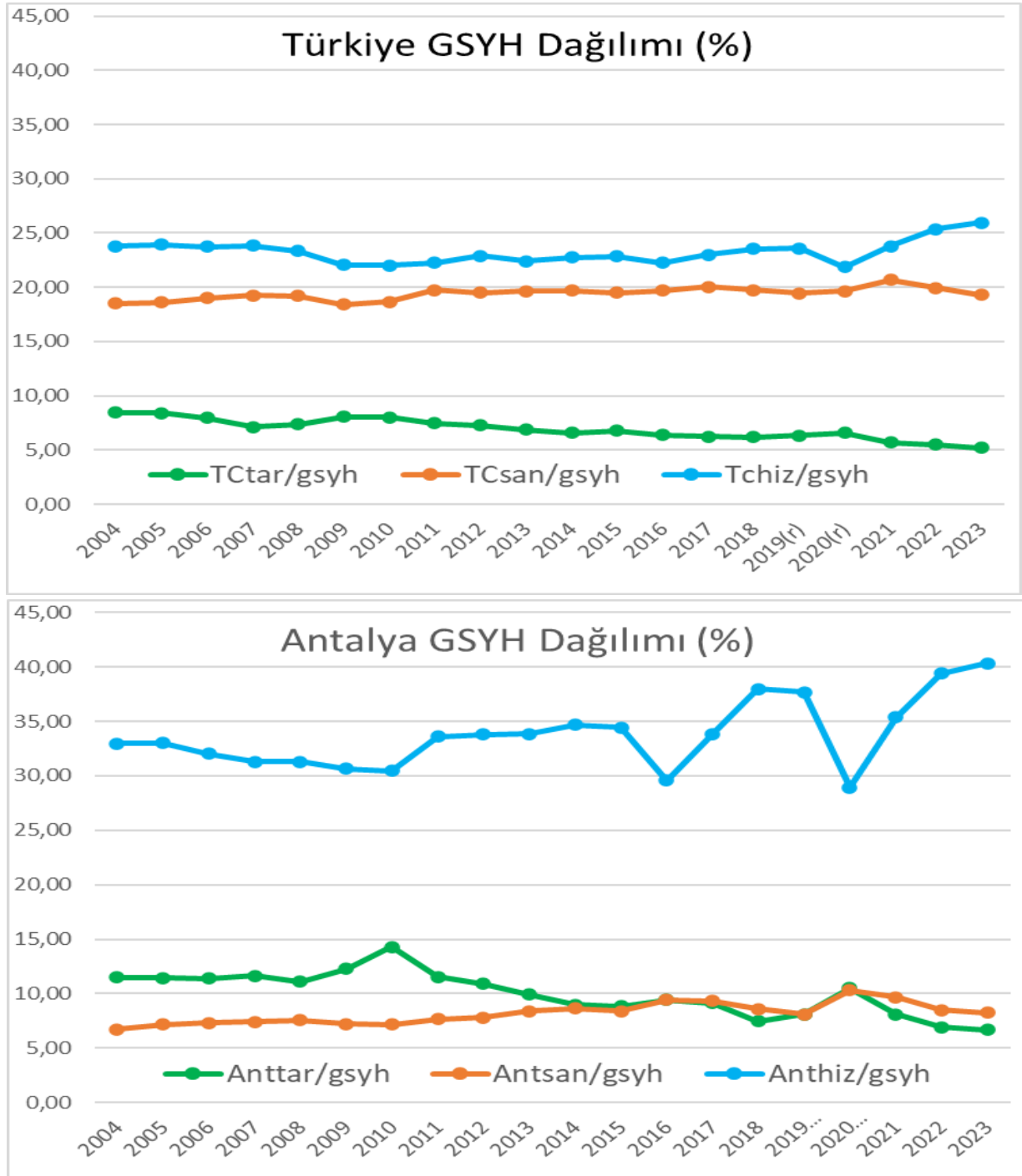

(*) Antalya 2023 yılı GSYH büyümesi, model tahminidir.

Şekil 3.1'de Antalya ekonomisinin Türk ekonomisi içindeki yerinin eğilimi verilmektedir. 2004-2023 dönemini kapsayan eğilimde yön, genel olarak yatay ve aşağıya doğru olmuştur. Yani Antalya'nın ekonomik pastadaki payı genel yapısı itibariyle giderek küçülmüştür. Özellikle 2008, 2016, 2017 ve 2020 yıllarındaki pay daralmaları rekor düzeye ulaşmıştır. 2019 yılında ise nispi olarak uzun dönem ortalama değerini aşarak %3.5'i bulabilmiştir. Model tahmini 2023 yılında da benzer bir oranı işaret etmektedir.

2023 yılı itibariyle Antalya ekonomisi gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYH) 40 milyar USD'ye yaklaştığı tahmin edilmiştir.

Şekil-3.2. Türkiye ve Antalya GSYH Dağılımı Eğilimleri. (%)

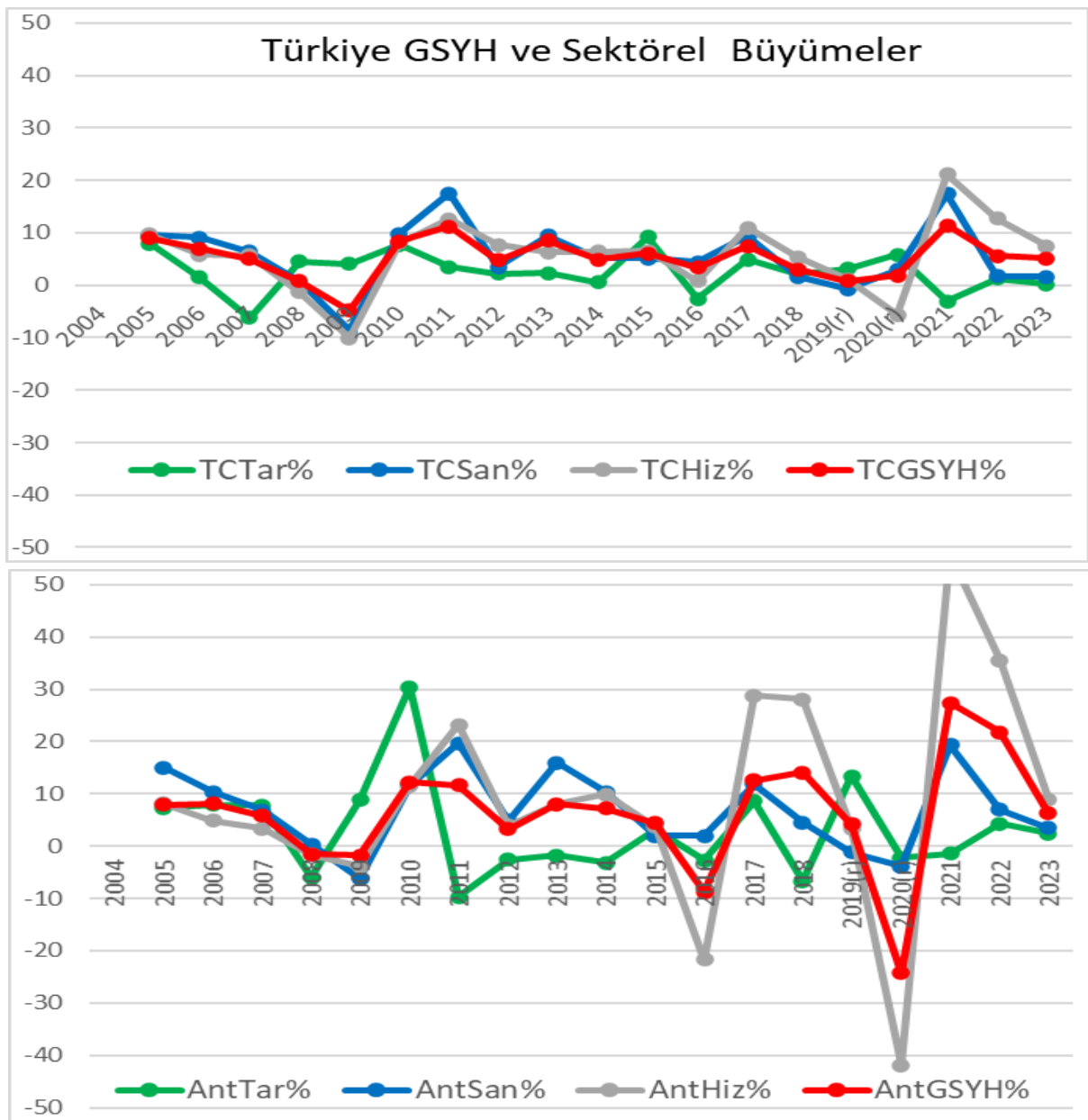

Şekil-3.2’de Türkiye ve Antalya ekonomilerinin ana sektörler itibariyle paylarının 2004-2023 dönemi eğilimleri verilmiştir. İki çizim de aynı ölçek üzerine yapılmıştır. Böylece sektörel payların nispi dağılımları daha kolay görülebilir olmuştur. Çizimde mavi çizgi ile Türkiye ve Antalya gsyh’ları içindeki hizmet payı (TChizmet/gsyh ve Anthizmet/gsyh), turuncu çizgiyle sanayi payı (TCsan/gsyh ve Antsan/gsyh) ve yeşil çizgi ile de tarım payı (TCtar/gsyh ve Anttar/gsyh) gösterilmiştir. Burada dikkat çeken önemli farklardan biri hizmet sektörünün Antalya için ciddi

yüksek olduğudur. Diğer bir fark, Antalya’da sanayinin ciddi olarak aşağıda kaldığı ve tarımında tam aksine nispi yüksek bir paya sahip olduğudur. Ayrıca 2016 yılından sonra ise Antalya’da sanayi ilk kez tarımın üzerinde bir paya sahip olmaya başlamıştır.

Antalya ve Türkiye ekonomisi için ortak bir özellik ise, son yıllarda, büyüme oynaklığının son derece artmış olmasıdır. Özellikle 2009 yılı krizi ve sonrasında hem oynaklık artmış hem de genel eğilim aşağı yönlü olmuştur.

Şekil-3.3. Türkiye ve Antalya Ekonomilerinde Sektörel Büyüme Eğilimleri. (%)

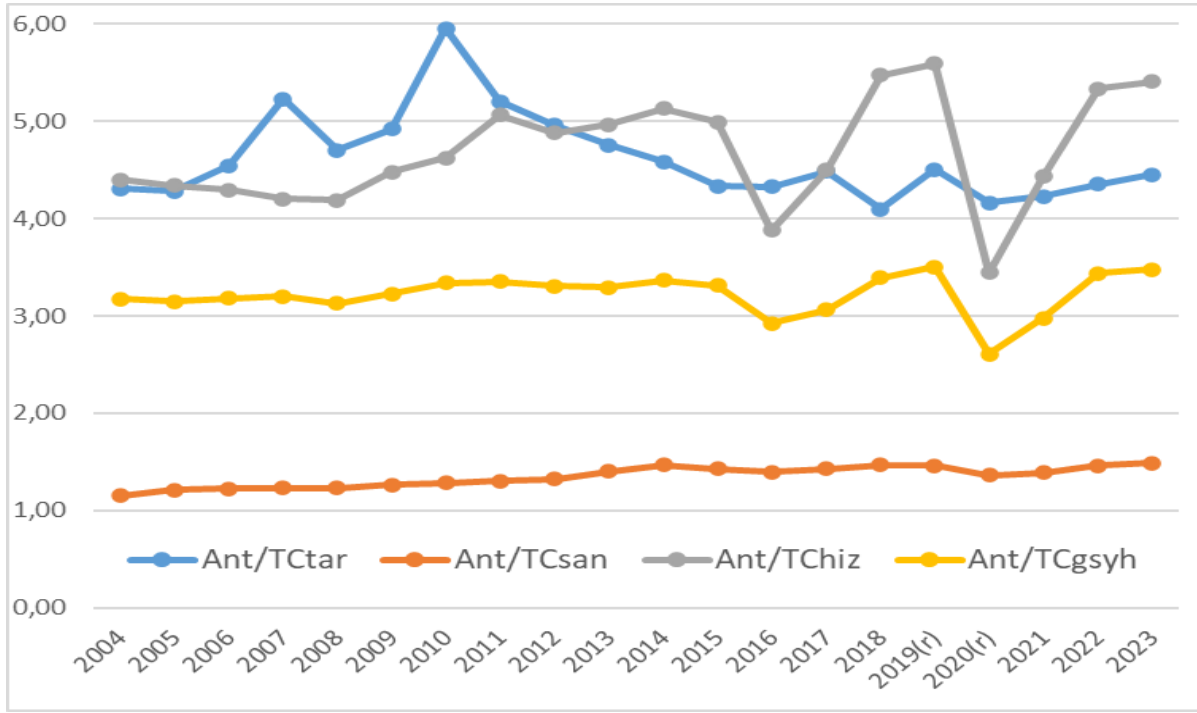

Şekil-3.3'te Türkiye ve Antalya ekonomilerinin ana sektörler itibariyle yıllık büyümleri verilmiştir. Aynı ölçek kullanılarak ekonomik aktivite oynaklığı farkı gösterilmiştir. Buna göre

Antalya ekonomisinin büyüme oynaklığı, başta hizmet sektörü ve tarım sektörü olmak üzere Türkiye’den ciddi yüksek olmuştur. Özellikle 2020 yılı salgınında tarihinde görülmedik daralmalar yaşayan Antalya ekonomisi, genel olarak 2005-2025 döneminde daha yüksek oynaklığa sahip olmuştur.

GSYH ile tarım sektörünün yüksek büyümeyi birlikte gerçekleştirdiği tek yıl 2010 yılı olmuştur. Bu durumun tarım sektörüne olumlu etkisi, başta Antalya gibi kentlerde olmak üzere tüm ülkede kendisini göstermiştir. 2010 yılını daha sonraki yıllarda tekrar edememiş olmamız büyük bir yetkinsizlik örneği olmuştur.

Şekil-3.4. Antalya Ekonomisinin Türkiye İçindeki Sektörel Payların Eğilimleri. (%)

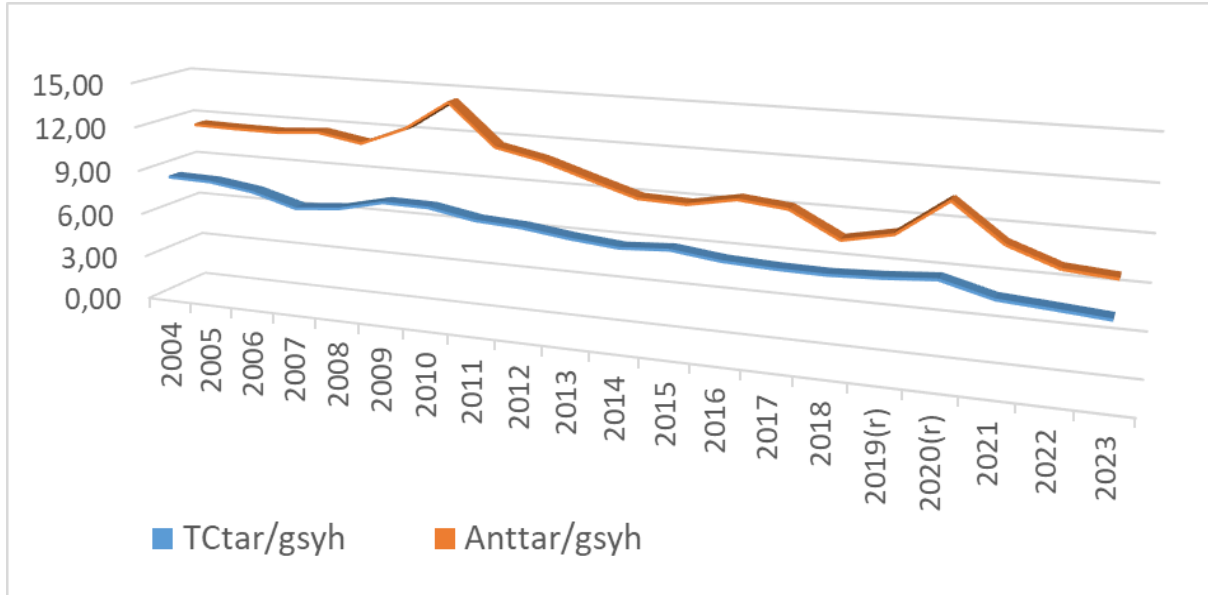

Şekil-3.4’te Antalya ekonomisinin ana sektörlerinin Türkiye içindeki paylarının eğilimleri verilmiştir. Buna göre Antalya ekonomisindeki ana sektörlerin Türkiye içindeki payları, 2004-2023 döneminde tarım hariç düşük eğimli bir azalış göstermiştir. Tarım sektörü ise 2004-2010 arasındaki dönemde ülke içindeki payını artırmış, ancak takip eden dönemde ise ciddi bir hızda düşüş ile karşı karşıya kalmıştır. Antalya ekonomisinin ticaret hacmi, nominal olarak artırmış fakat artan ticaretin katma değer yaratma gücü nispi olarak azalmıştır. Yani genel olarak sattığından çok alan bir kent olma özelliğini ciddi boyutta artırmıştır. Öyle ki, ortalama olarak ticaretinin %25’ini kendi içinde yapan Antalya, ticaretinin %25’ini diğer illere satarak %50’sini de diğer illerden alarak gerçekleştirmiştir.

Tarım sektörünün GSYH içindeki pay eğilimi, Türkiye ve Antalya ölçeğinde Şekil-3.5'te verilmiştir. Bu eğilimler, 2004-2023 döneminde genel olarak düşüş yönünde olurken Antalya'da %50'yi aşan düşüşle nispi olarak daha büyük kayıp içinde olmuştur.

2010 yılındaki tarımsal performans rekoru, Şekil-3.5'te de teyit edilmektedir. 2018 yılı ise bu dönemdeki en düşük payın yaşandığı yıl olmuştur. Antalya tarımsal üretimi, 2020 yılında ise Türkiye ortalamasının üzerinde bir pay artışı ile %9'u aşmıştır. 2020 yılında ise %1.8 olarak ilan edilen ekonomik büyümeye karşın tarım büyümesi %4'ü aşan düzeyde ilan edilmiştir.

Şekil-3.5. Türkiye ve Antalya Tarımının GSYH Payları Eğilimi (%)

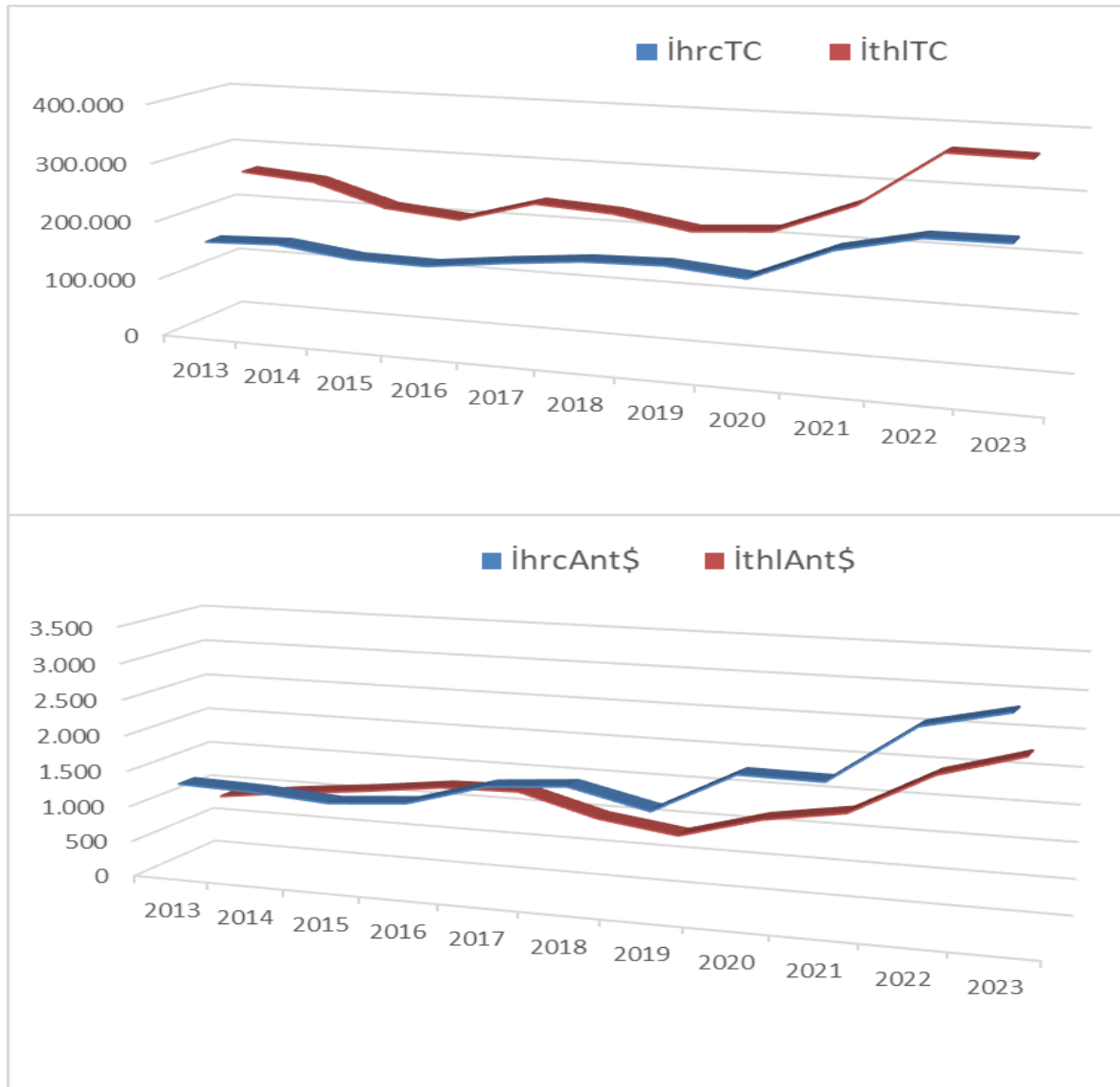
2023 yılında tarım sektörü Türkiye genelinde %0.17 ve Antalya'da ise yaklaşık %2.5 büyürken ülke genelinde tarım sektörü %5.48 paya sahip olurken Antalya'da ise yaklaşık %7 civarında olmuştur. Antalya tarımı, 2004 yılından itibaren Türkiye tarımına göre daha dalgalı bir seyre sahip olmuştur. Dolayısıyla tarımın GSYH içindeki pay eğilimi, ülke genelinde 2004-2023 döneminde tedrici bir azalma gösterirken Antalya tarımının payı çok daha hızlı bir ivme kaybı eğilimi içerisinde olmuştur. 2011 ve 2018 yıllarından sonra 2021 yılında da nispi pay kaybı ülke ortalamasından çok daha yüksek seyretmiştir.

Antalya'nın 2004-2023 dönemindeki ekonomik performansını, diğer illerin performanslarıyla karşılaştırdığımızda ortalama olarak sıralamada yer kaybeden bir performans göstermiştir. Bu kaybedişin kaynaklarından ekonomik temelli olanı için Antalya'ya özgü koşulları (iç ve dış tatil kenti olması, tarım ağırlıklı olması, yaşlılığın nispeten yüksek olması, ...vb faktörler) dikkate aldığımızda, oldukça düşük bir iç ticaret hacminin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir.

Antalya ekonomisi 2023 yılında ortalama üstü bir performans göstermiştir. Tahmin modelleri genel olarak ülkemiz ortalamasının üzerinde bir büyüme ile 2023 yılını geçirdiğimizi göstermektedir. Ancak döviz kuru ve enflasyon oranları arasındaki uyum Antalya ekonomisi için hayati derecede önem taşımaktadır. Çünkü ülkemiz ortalamasının çok üzerinde dış dünya ile ekonomik bağıllık içerisindedir. İçerideki maliyet artışlarının altında kalan bir kur artışı ile sürekli olarak karşı karşıya kalınırsa bu durum Antalya ekonomisi için ciddi daraltıcı bir etki yapacaktır.

Antalya; yapısal özelliği itibarıyla uzun dönem geçmişinde ihracatı, ithalatından ciddi fazla olan bir konuma sahip olmuştur. Ancak son yıllarda bu dış ticaret fazlası giderek azalmaya başlamıştır. Nitekim 2014-2017 döneminde bu olumlu fark, negatife dönmüş ve Antalya, dış ticaret açığı verme durumuna düşmüştür.

Şekil-3.6. Türkiye-Antalya Dış Ticaret Eğilimleri (Milyon USD)

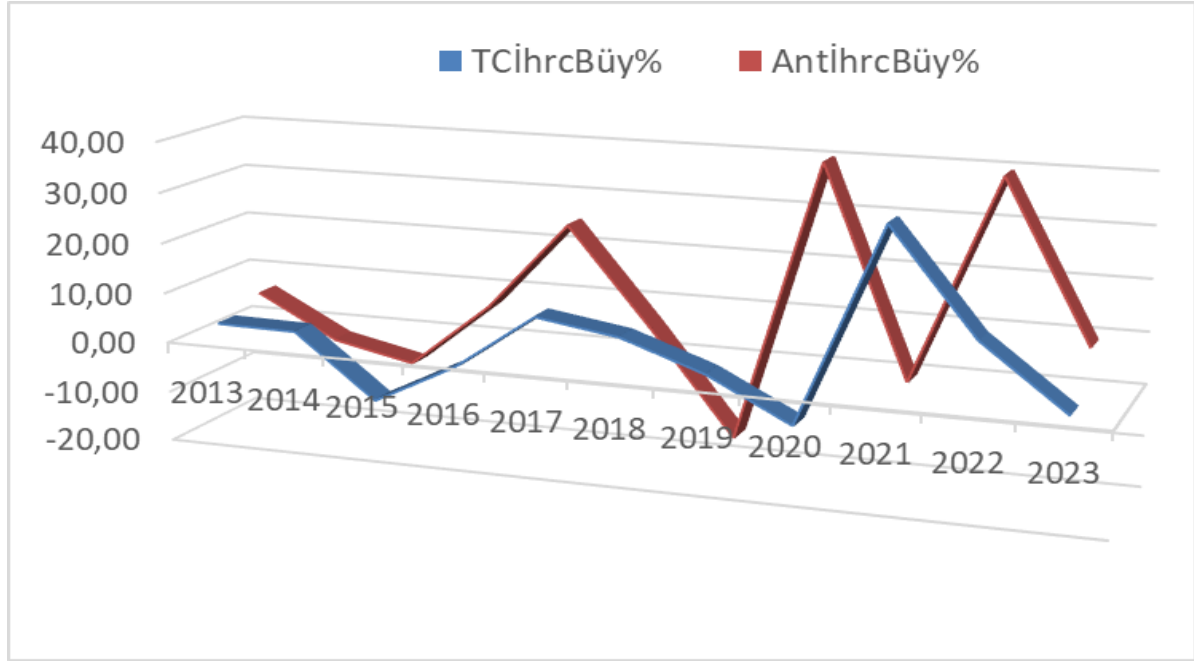

Şekil-3.6'da Antalya dış ticaretinin 2014-2017 dönemindeki açık verme durumu ve takip eden dönemde ise tekrar net ihracatçı konumuna dönüşü gösterilmektedir.

2013-2023 yıllarını kapsayan 11 yıllık dönemde hem Türkiye hem de Antalya ihracat büyümeleri, birbirine paralel ve yukarı yönlü seyretmiştir. Ancak özellikle 2022 ve 2023 yıllarında Antalya'nın ihracat performansı, ülkemiz ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak ithalat performansı da ortalama üstü artış göstermiştir.

Toplam ihracatın yıllık büyüme hızı performansını Türkiye ve Antalya için karşılaştıran Şekil-3.7'de dikkat çeken konulardan biri de Antalya ihracat büyümesinin Türkiye'ye göre çok daha dalgalı ve kararsız olduğudur.

Şekil-3.7. Türkiye-Antalya İhracat Büyümesi Eğilimleri (%).

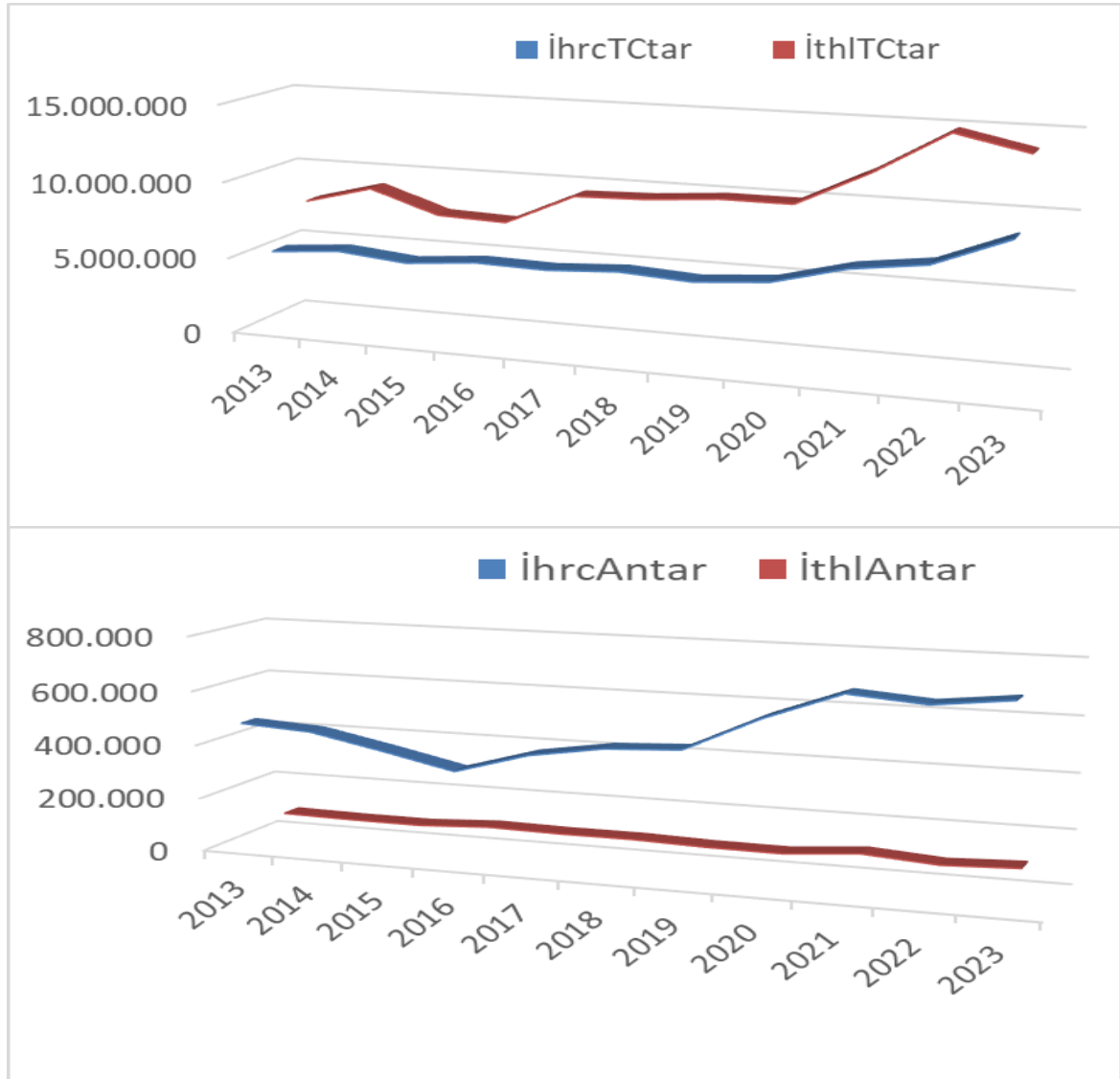

2013, 2015, 2017 ve 2022 yıllarında ise Antalya ihracat büyümesi, Türkiye büyümesinin üzerinde gerçekleşmiştir. Yani bu 11 yıllık dönemin 4 yılında Türkiye ihracat büyümesinin üzerinde bir büyüme sağlayan Antalya, diğer 7 yılda ortalama büyümeye paralel ya da altında bir büyüme sağlayabilmiştir. Özellikle son 20 yılda Antalya ihracatı başta olmak üzere ekonomik büyüme performansı, genel olarak Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bu yüzden de iller sıralamasındaki yerimiz sürekli gerilemiştir.

2023 yılında ise nispi olarak ortalama üstü büyüme ile bu gerileyişin durduğu ve yukarıya doğru bir ilerleyişin olacağı tahmin edilmektedir.

Antalya ihracatının yarısından fazlası tarım ürünlerinden oluşmaktadır. Bu haliyle yapısal olarak ülkemiz profilinden ayrılmaktayız. Bu konuda bir başka ayrılışımız da tarımsal ihracat-ithalat ilişkisindedir. Şekil-3.8’de Türkiye-Antalya tarımsal dış ticaret eğilimleri karşılaştırılmaktadır. Şeklin üst çiziminde Türkiye tarımsal dış ticareti verilirken alt çiziminde ise Antalya tarımsal dış ticaret eğilimleri verilmektedir.

Şekil-3.8. Türkiye-Antalya Tarımsal Dış Ticaret Büyümesi Eğilimleri (bin USD).

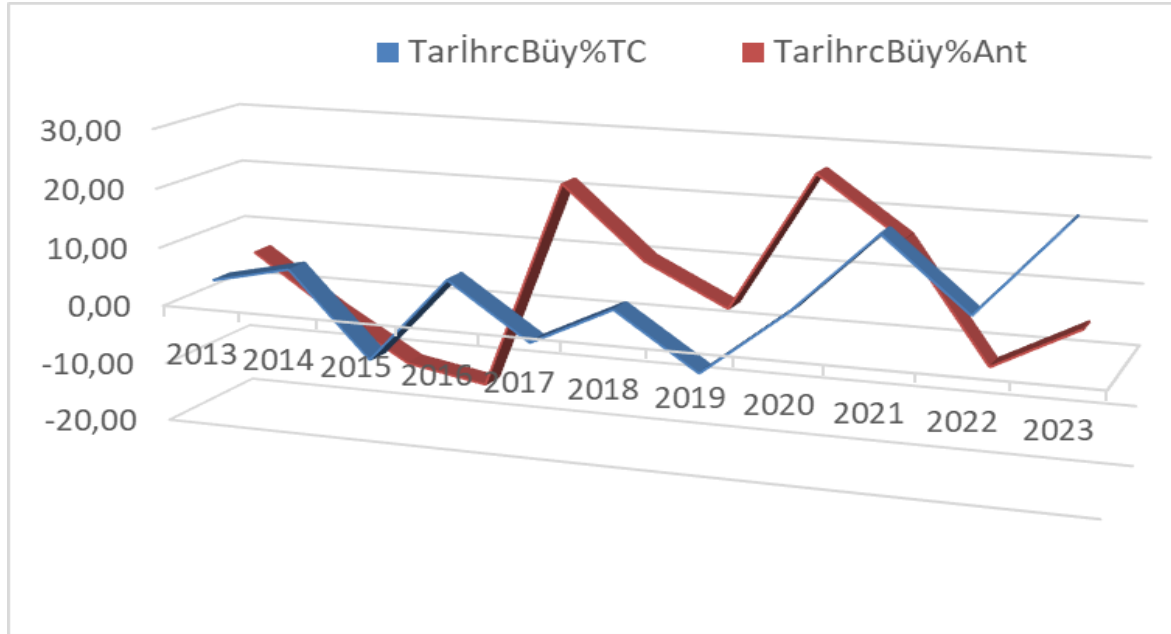
İki çizim arasındaki en dikkat çekici ayırım; Antalya, tarımsal dış ticarete açık ara ve sistematik olarak fazla verirken Türkiye tarımsal dış ticareti açık ara ve sistematik olarak açık vermektedir. Tarımsal potansiyeli bakımından dünyada ayırıcı bir yere sahip olmamıza rağmen bu denli açık ara ve sürekli dış ticaret açığı vermemiz dikkat çekici bir diğer konu olmuştur.

2022 ve 2021 yılları, Türkiye tarımsal dış ticareti bakımından rekor açıkların verildiği yıllar olarak kayıtlara geçmiştir. Yapısal olarak dış ticaret fazlası veren ve net ihracatçı olan Antalya için bile 2022 yılı, dış ticaret fazlasının daraldığı bir yıl olmuştur.

2023 yılında ise ülkemiz tarımsal ihracatı rekor artış gösterirken ithalatı azalmıştır. Antalya tarımsal ihracatı 2023 yılında tedrici bir artışa karşılık tarımsal ithalatı geçen yıla paralel bir seyir izlemiştir.

Türkiye-Antalya ihracat büyüme eğilimleri konusunda benzer bir karşılaştırma da tarımsal ihracat ile ilgilidir. Şekil-3.9'da verilen bu eğilim, genel ihracat karşılaştırmasındaki eğilime benzerdir. Ancak dalgalanma boyutu daha düşüktür. Mesela genel ihracat % -30 ile %30 arasında dalgalanmışken tarımsal ihracat % -15 ile %25 arasında dalgalanmıştır.

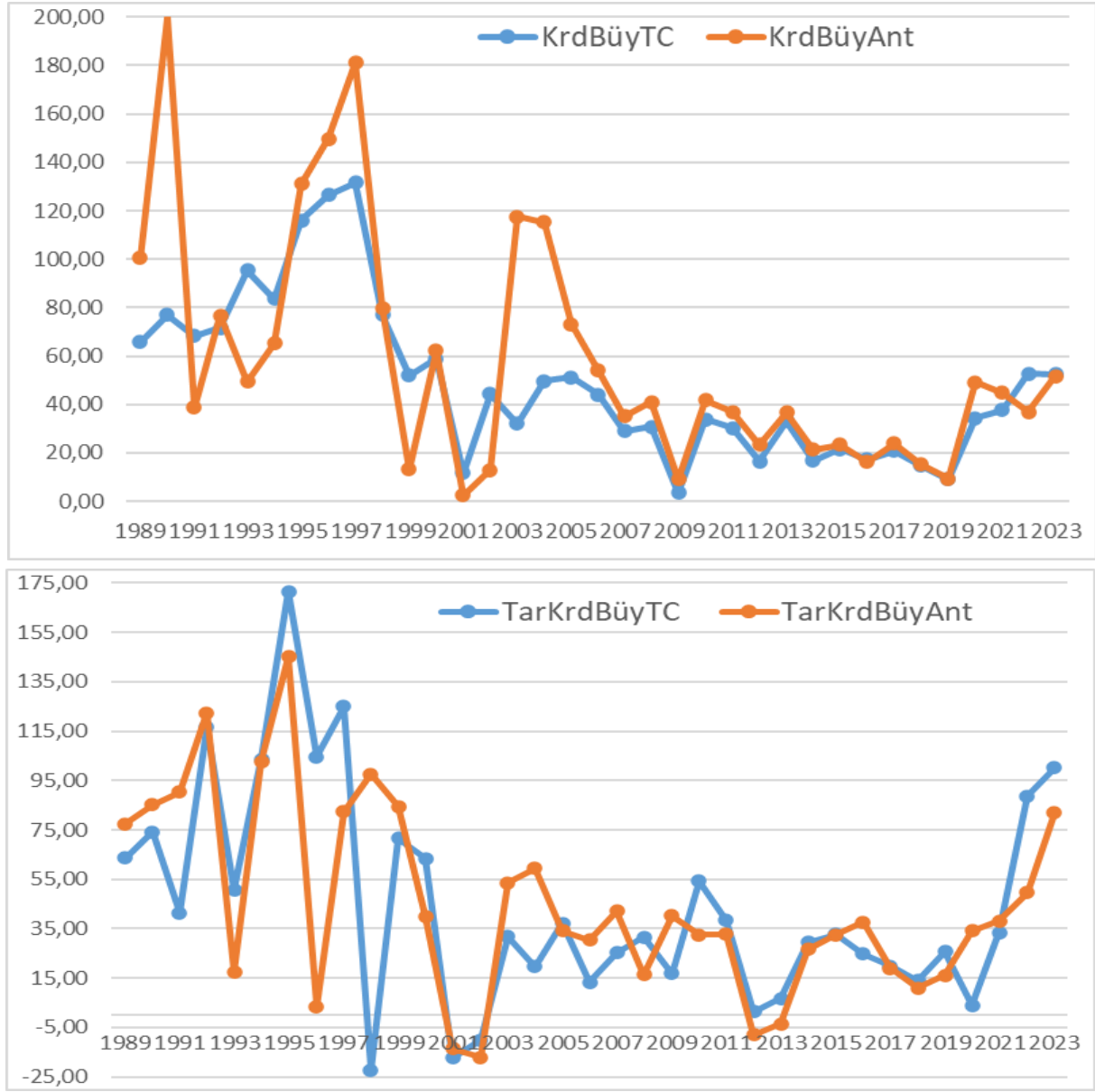
Şekil-3.9. Türkiye-Antalya Tarımsal İhracat Büyüme Eğilimi (%).

2023 yılı tarımsal ihracat büyümesi bakımından Antalya, Türkiye'nin altında kalmıştır. 2016 yılında yaşanan bu durum, Antalya tarımsal ihracat performansı için nispi olarak olumsuz büyüme göstergesi olmuştur.

Antalya, reel ekonomik büyüklüklerini gerçekleştirebilmek için bu dönemde, öncekilerden çok daha fazla borçlanma ve kredi kullanma ihtiyacı duymuştur. Öyle ki, kendi yapısal karakteristiğinin bile tersine bir borçlanma ve tasarruf eğilimine sahip olmuştur. Ortalama ekonomik göstergelerle uzun yıllar ortalaması olarak Türkiye 8.si olan Antalya iş dünyası, kullandığı nakdi kredilerde Türkiye 4. sı durumundadır.

Şekil-3.10. Türkiye-Antalya Kredi ve Tarımsal Kredi Büyümeleri (%)

Şekil-3.10'nun üst çiziminde Türkiye ve Antalya yıllık kredi büyümesi verilmektedir. Buna göre son 34 yılın 9'unda Antalya kredi büyümesi, Türkiye ortalamasının anlamlı farkla üzerinde seyretmiştir. Alt çizimde ise bu kez aynı dönemde Türkiye ve Antalya'nın tarımsal kredilerindeki yıllık büyüme seyirleri verilmiştir. Yine 34 yılın 9'unda Antalya tarımsal kredi büyümesi, Türkiye'nin anlamlı farkla üzerinde olmuştur.

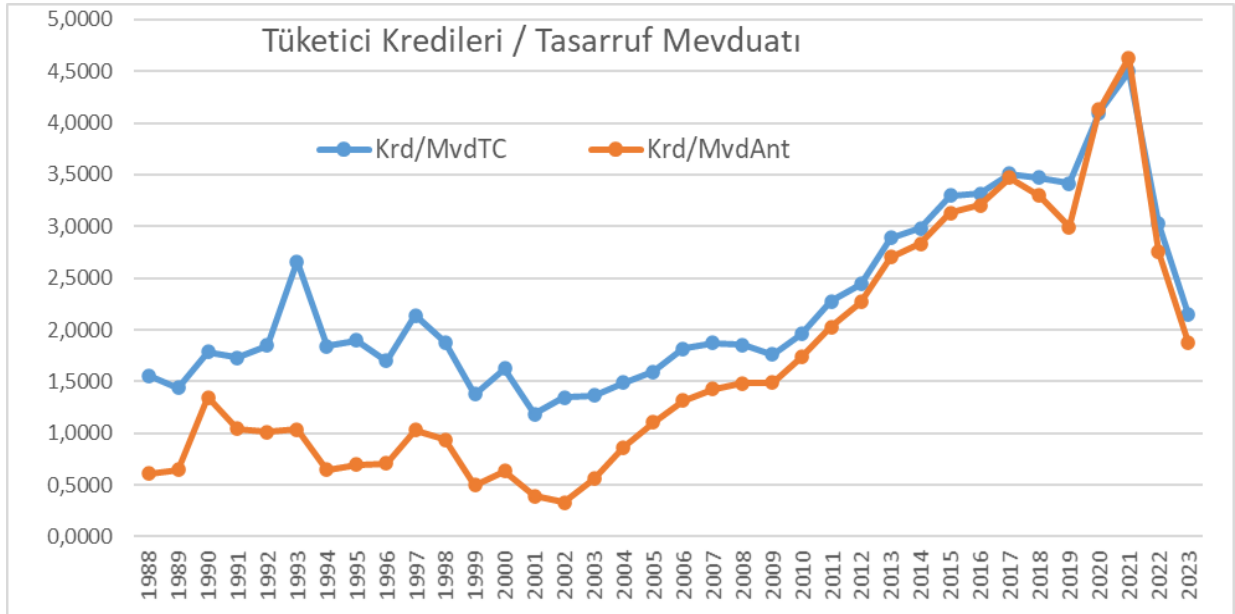
Bu kredi kullanımıyla Antalya, toplam nakdi krediler içerisinde %5 civarında bir payı almış gözükmemektedir. Bu pay, Antalya'nın Türkiye ekonomisi içerisindeki % 3 civarında olan payından oldukça yüksektir. Yani sahip olduğu ekonomik kapasitenin üzerinde bir kredi kullanımına sahip bulunmaktadır. Bu da bir ölçüde verimsizlik göstergesidir.

Antalya genel karakteristiği itibariyle tasarrufçu bir kimliğe sahip olmuştur. Bu yapısal özelliği 2002 yılından itibaren kaybetmeye başlayan Antalya, özellikle 2009 yılından sonra kredi/mevduat oranında ciddi yükselmeler yaşarken büyümesini ise Türkiye ortalamasının bile altında gerçekleştirebilmiştir.

Şekil-3.11'deki eğilimler de Antalya nispi tasarrufçu kimliğinin bu dönemde kaybolduğuna işaret etmektedir. Kredi/Mevduat oranının 1'den büyük olması, kullanılan kredinin sahip olunan mevduattan yüksek olduğunu göstermektedir. Bu oran ne kadar büyürse o derece kredi kullanımının mevduattan yüksek olduğu anlamına gelir. 1'den küçük oranlar ise tasarrufçu kimliğin varlığını gösterir.

Antalya, tasarrufçu kimliğini söz konusu dönemde tamamen yitirmiş ve hatta Türkiye ortalamasının da oldukça üzerinde kredi kullanmaya başlamıştır. Özellikle son 10 yılda Türkiye Antalya makası çok daha açılmış ve Antalya ortalamasının çok üzerinde kredi kullanır duruma gelmiştir. Bu eğilimin tek istisnai yılı ise 2022 yılı olmuştur. Türkiye ortalaması civarına yaklaşmıştır.

Şekil-3.11. Türkiye Antalya Kredi /Mevduat Oranları eğilimi

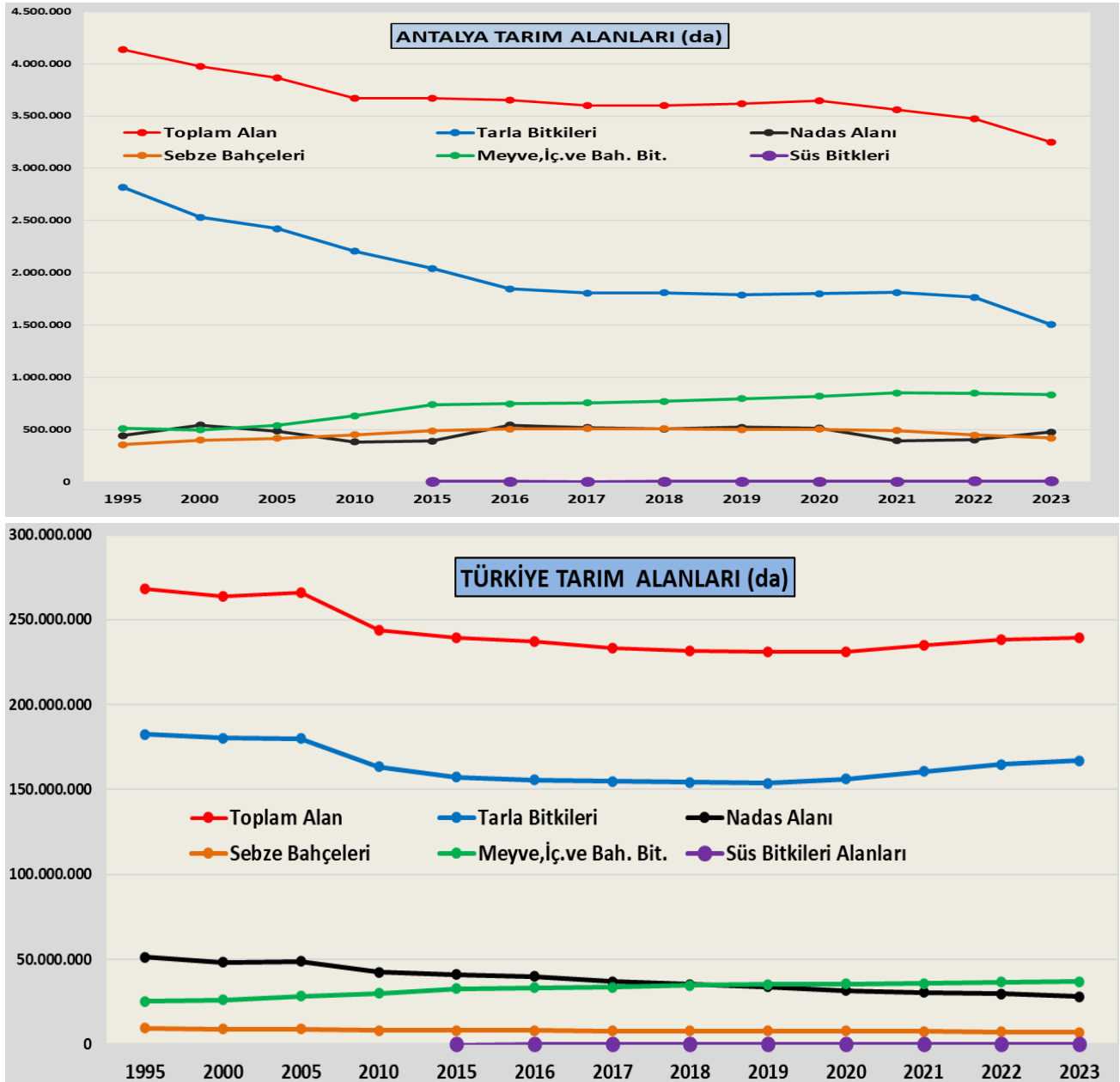

Antalya'nın kredi kullanımının nispi olarak uzun vade geçmiş döneme göre mevduatından bu derece yüksek olması, yatırımlarına yeterince yansımamış krediler daha çok cari harcamalarda kullanılmıştır. Özellikle son 10 yıldır Antalya ekonomisinin Türkiye payının yaklaşık %3.5'ten %2.85'e gerilemesi ve bitkisel üretim değerinde de aynı dönemde yaklaşık %10'dan %6.5'e varan düşüşü söz konusu olmuştur.

Antalya'nın ekonomik alandaki en önemli ayırıcı özelliklerinden biri de turizm sektöründeki kapasitesidir. Gerek Türkiye yatak kapasitesi içerisindeki %40'lık payı, gerek sezon uzunluğu itibariyle ortalamanın ciddi dışına düşen bir yapısı vardır. Bu kapasite ve hareketlilik süresinin uzunluğu tarımsal üretim ve ticarete de sürükleyici etki yaratmaktadır. Sektörel açıdan ortalamanın dışına düşen bir diğer alan da örtüaltı üretimidir. Türkiye'nin %40'na sahip sera kapasitesi ile hem yurtiçi talebi karşılamada hem de ihracat kapasitesinde öncü durumdadır.

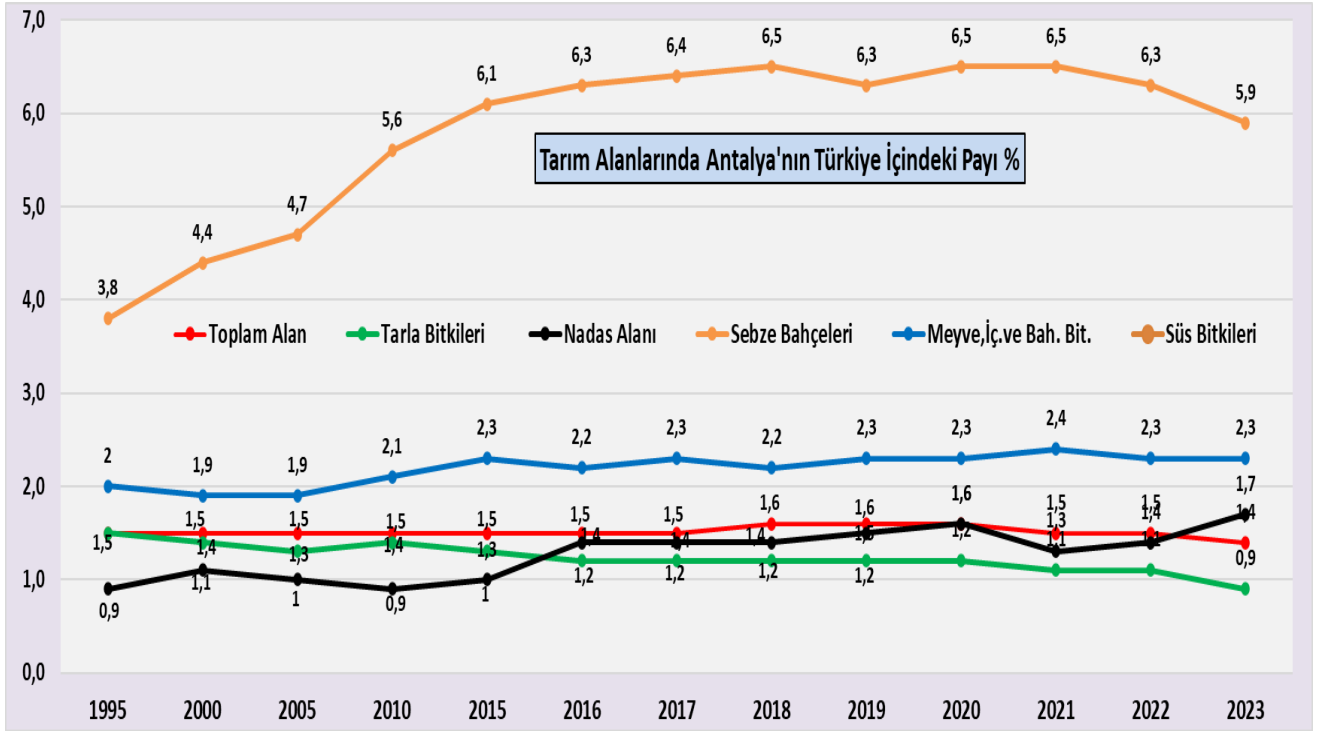
Ülkemizin ve kentimizin toplam ve sınıflandırılmış tarım alanları 1995-2023 döneminde ciddi kayıplara uğramıştır.

Şekil-3.12. Antalya ve Türkiye Tarım Alanları eğilimleri (da)

Şekil-3.12'nin üst çiziminde Antalya'nın alt çiziminde ise Türkiye'nin toplam, sebze, meyve, tarla, süs bitkileri ve nadas alanlarına yönelik 1995-2023 dönemi eğilimleri verilmiştir. Toplam tarım alanı Antalya'da 4 milyon 150 bin da'dan 3 milyon 250 bin da'a düşmüştür. Kayıp tarım alanı % 22 olmuştur. Türkiye'de ise 270 milyon da'dan 240 milyon da'a düşmüştür. Ülke genelindeki kayıp tarım alanı ise %11 olmuştur. Yani bu dönemde Antalya'nın toplam tarım alanı kaybı Türkiye'nin 2 katı olmuştur. Bu eğilimin kaçınılmaz sonucu olarak da Antalya toplam tarım alanının ülke payı %1.5'tan %0.9'a düşmüştür.

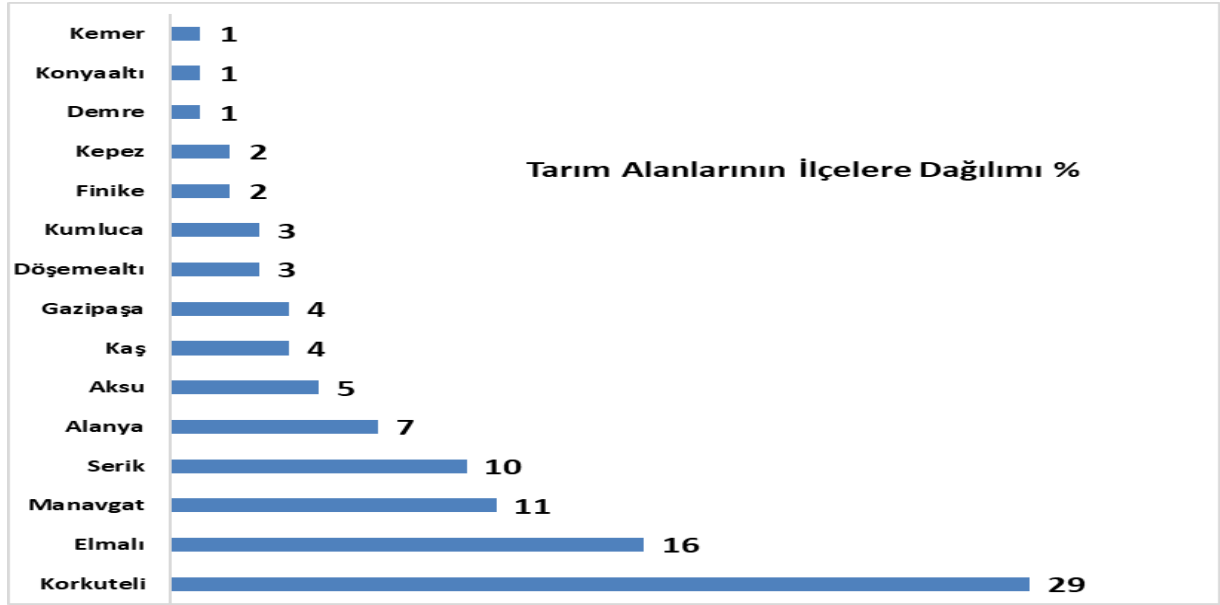
Şekil-3.13. Antalya'nın Türkiye Tarım Alanı Payı (%)

Şekil-3.13'te Antalya tarım alanlarının Türkiye içindeki payları % olarak verilmiştir. Burada en dikkat çekici iki konudan biri sebze üretim alanlarındaki büyüme ikincisi ise toplam tarım alanındaki düşüş olmuştur. Tarla bitkileri ile ilgili alanda ise %1.5'tan %0.9'a düşüş olmuştur. Bu arada nadas alanlarının payı da %0.9'dan %1.4'e yükselmiştir. Meyve alanlarındaki değişim ise %2'den %2.3 gibi cüzi bir artış olmuştur.

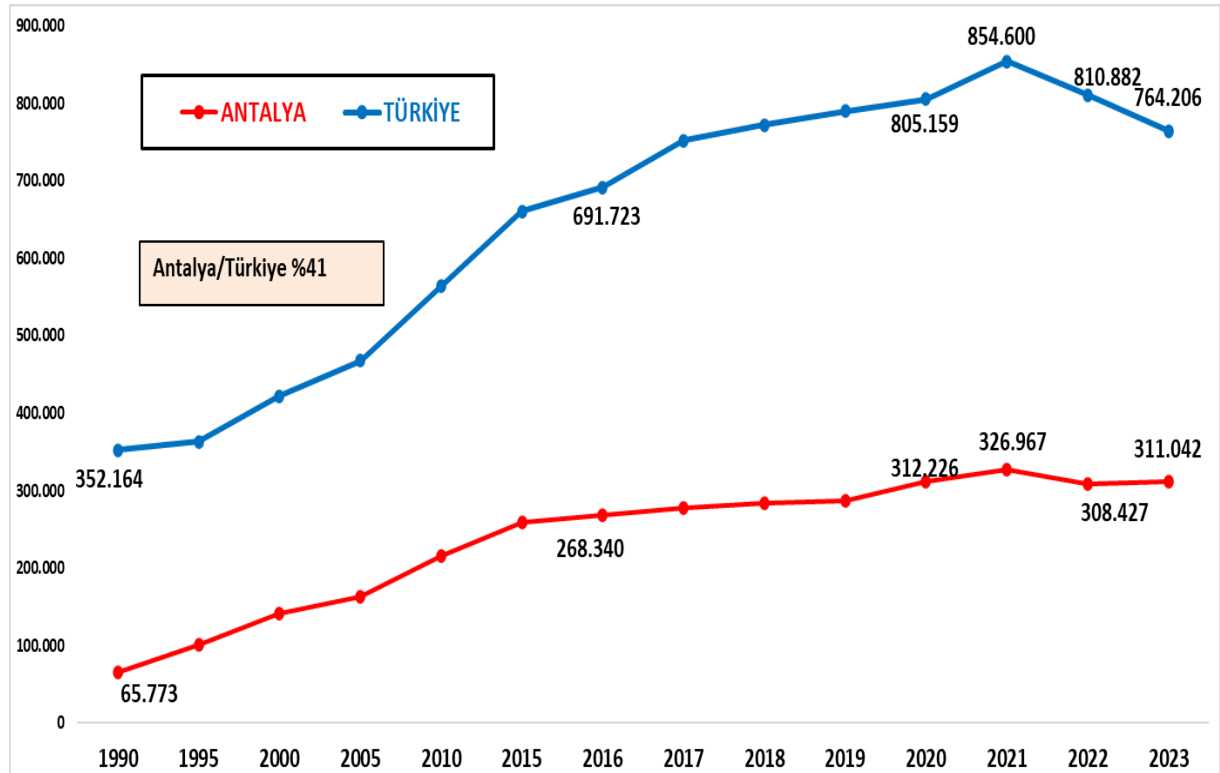
Antalya tarım alanlarındaki bu eğilimlerin yaşandığı 1995-2023 dönemindeki üretim artışı alan ve yatırım büyümesinden çok verimlilik artışı ile yaşanmıştır.

Şekil-3.14. Antalya Tarım Alanlarının İlçeler Dağılımı. (%)

Korkuteli, Elmalı, Manavgat ve Serik ilçeleri toplam tarım alanlarının %66'sını kapsamaktadır. Diğer ilçelerin tarım alanlarının nispi olarak çok küçük olması, onların küçük alanda yüksek nitelikli tarım yapmalarını zorunlu kılmıştır. Bunun da en yaygın yolu örtüaltı tarım faaliyeti olmuştur.

Şekil-3.15. Antalya Türkiye Örtüaltı Tarım Alanları Seyri (da)

Şekil-3.15'te Antalya ve Türkiye örtüaltı tarım alanlarının büyüklüğü seyrini göstermektedir. Buna göre 1995-2023 döneminde Antalya örtüaltı büyüklüğü %479'a Türkiye örtüaltı büyüklüğü ise %217'ye yükselmiştir. Antalya'nın örtüaltı gelişimi Türkiye'nin 2 katından fazla bir hızla büyümüştür.

Tablo-3.1. Antalya Tarımsal Büyüklüğünün Türkiye İçindeki Yeri.

Tarımsal Alanlar	%1,5	Büyükbaş Hayvan Sayısı	%1
Örtüaltı Tarım Alanları	%38	Küçükbaş Hayvan Sayısı	%2,4
Tarımsal İhracat Değeri	%3,5	Keçi Sayısı	%6,3
Bitkisel Üretim Değeri	%6,3	Kırmızı Et Üretimi	%0,6
Örtüaltı Sebze Üretimi	%51	Süt Üretimi	%0,9
Örtüaltı Domates Üretimi	%61	Su Ürünleri Yetiştiriciliği	%2
Örtüaltı Biber Üretimi	%60	Arı Kovanı Varlığı	%3,8
Örtüaltı Hıyar Üretimi	%40	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%2,1
Örtüaltı Meyve Üretimi	%29	TZOB'a Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%4,2
Toplam Meyve Üretimi	%8	Tarımsal Amaçlı Kooperatif Sayısı	%1,7
Turunçgil Üretimi	%12	Üretici Birliği Sayısı	%2,4
Örtüaltı Süs Bitkisi Üretimi	%38	Tarımsal İşl. SGK'ya Kayıtlı Çalışan Sayısı	%8,4
Örtüaltı Kesme Çiçek Üretimi	%45	Tarımsal İhracatçı Şirket Sayısı	%5,7
Mantar Üretimi	%46	Şirket Başına Tarım-Gıda İhracatı (\$) Türkiye	2.400.000
Hayvansal Üretim Değeri	%1,2	Şirket Başına Tarım Gıda İhracatı (\$) Antalya	1.527.000

KAYNAK: ATB ve ATA

Örtüaltı sebze üretiminin %51'ni, domates üretiminin %61'ni ve biber üretiminin de %60'unı üreten Antalya, tarımsal ihracatın da %3.5'ni sağlamaktadır.

Hayvancılıkta keçi sayısı itibariyle %6.3 gibi yüksek bir oranla öne çıkmaktadır.

Dikkat çekici bir diğer konu ise tarımsal işletmelerde SGK'ya kayıtlı çalışan sayısının yüksekliğidir. Türkiye payı %8.4 olan Antalya tarım işletmelerinin nispi kayıtlılığı daha yüksektir.

Şirket başına tarım-gıda ihracatı konusu ise Antalya için oldukça düşük durumdadır. Yani Türkiye'de şirket başına ortalama 2.4 milyon \$'lık ihracata karşılık Antalya'da ancak 1.5 milyon \$ civarında ihracat olmuştur. Bu durum Antalya'daki tarım-gıda ihracatı yapan şirket sayısının oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Antalya tarımsal üretiminin ve ürünlerinin Türkiye'deki sıralama konumu ise Tablo-3.2'de verilmiştir. Ülke sıralamasındaki ilk 3 konuma sahip tarımsal ürünler ve üretim faaliyetleri bakımından birinci sırada yer alanlar genellikle ikinci ve üçüncü konuma sahip olanlardan fazladır.

Doğal olarak örtüalan üretimi ve ürünleri konusunda genellikle birinci sırada bulunuyorken özellikle sebze tohumu ve fidesi ile bambus arı üretimi konusundaki birincilikleri de dikkat çekicidir. Diğer taraftan mantar, kesme çiçek ve bazı tıbbi ve aromatik bitkiler konusundaki birincilikleri de bulunmaktadır.

Tablo-3.2. Antalya Tarımsal Ürünlerinin Türkiye İçindeki Sıralaması.

Türkiye Birincileri	Türkiye İkincileri	Türkiye Üçüncüleri	Diğer Önemli Türler
Domates (ö.a.) %61,5	Keçi %6,3	Badem %6	Elma %10
Biber (ö.a.) %60	Muz %43	Çilek (ö.a.) %24	Limon %3
Hıyar (ö.a.) %40	Armut %11	Taze fasulye (ö.a.) %63	Zeytin %2,6
Patlıcan (ö.a.) %56	Yenidünya %19	Marul (ö.a.) %28	Mandarin %1,4
Mantar %46	Keçiboynuzu %49	Anason %14	Altıntop %2,4
Karanfil %48	Rezene %12	Lavanta %8	
Nar %25	Karpuz (ö.a. +bahçe) %13	Brokoli (bahçe) %10	
Avokado %78	Kavun (ö.a.) %27	Lavanta %8	
Portakal %31	Sakız Kabağı (ö.a.) %37	Aynalı Sazan %15	
Maviyemiş %35	Rezene %12		
Kuşkonmaz %52			
Susam %27			
Adaçayı %27			
Pepino %61 (ö.a. %87)			
Bakla (bahçe) %17			
Sebze Tohum Üretimi %70			
Sebze Fide Üretimi %40			
Bombus Arısı %100			

KAYNAK: ATB ve ATA K

Antalya'nın örtüaltı üretimdeki arazi varlığı ve üretim kapasitesi, ilçeler itibariyle Şekil-3.16'da verilmiştir. Buna göre Kumluca ilçesi, hem arazi varlığında hem de sebze üretim kapasitesinde tüm ilçeler içinde en büyük paya sahip bulunmaktadır.

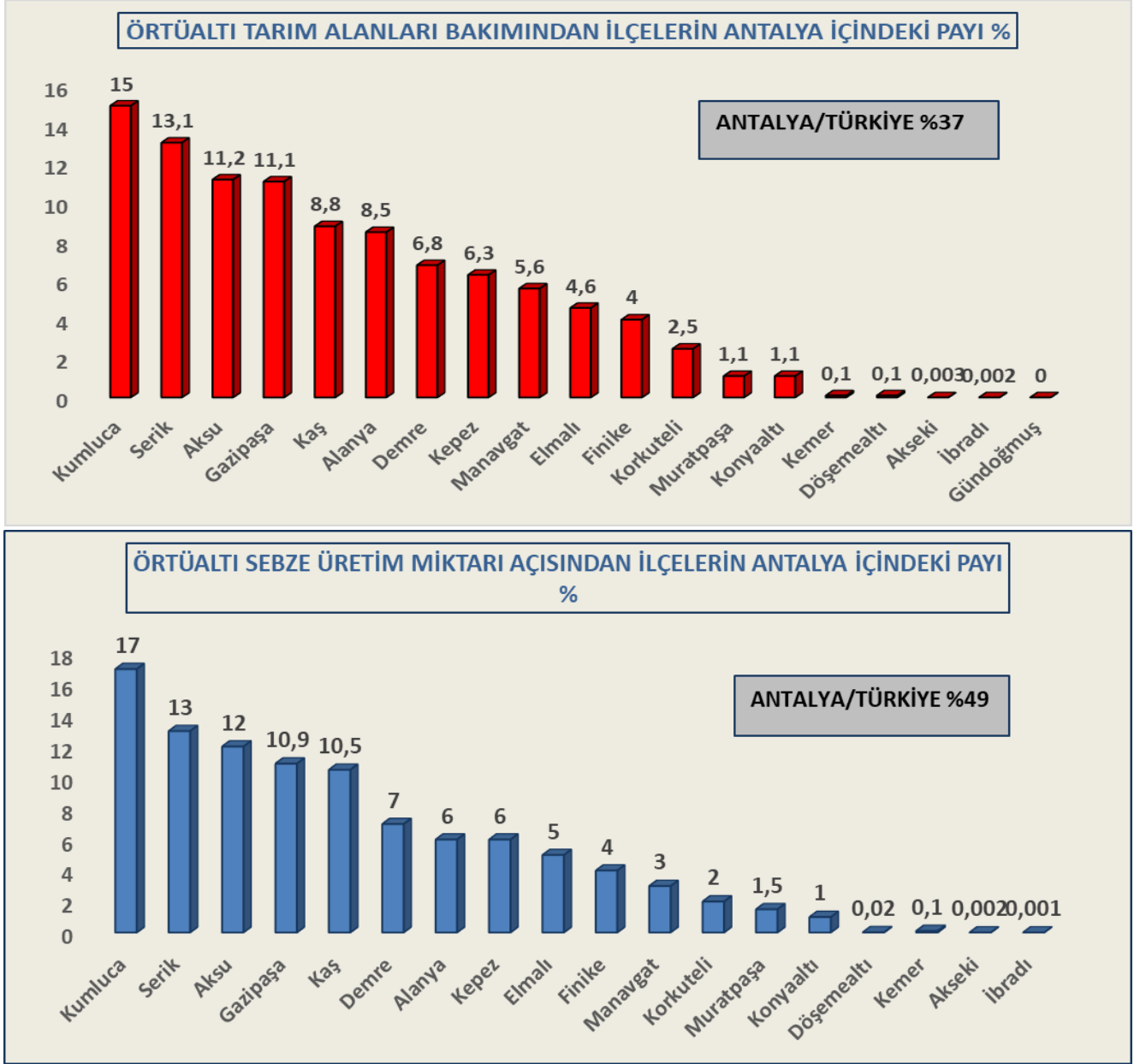
Örtüaltı sebze üretiminde Serik, Aksu ve Gazipaşa ilçeleri hem arazi varlığında hem de üretim kapasitesinde Kumluca ilçesinin ardından sırasıyla yer almaktadır.

Kemer, Döşemealtı, Akseki ve İbradı gibi ilçeler ise örtüaltı alan ve üretim varlığı itibariyle son sıralarda gelmektedir.

Kumluca, Serik, Aksu ve Gazipaşa ilçeleri örtüalan alan varlığında kentimizin %50'sini örtüaltı üretimin ise %53'nü oluşturmaktadır.

Antalya ilçelerinin örtüaltı üretim kapasitesi doğal olarak kıyı şeridinde toplanmıştır. Ancak son yıllarda özellikle üretim dönemini ve piyasada bulunma süresini uzatmak gibi amaçlarla yayla ilçelerinde ve Burdur ve Isparta illerinde de örtüaltı üretim yatırımları yapılmaktadır.

Şekil-3.14. Örtüaltı Arazi ve Üretim Dağılımı.

KAYNAK: ATB ve ATAİK

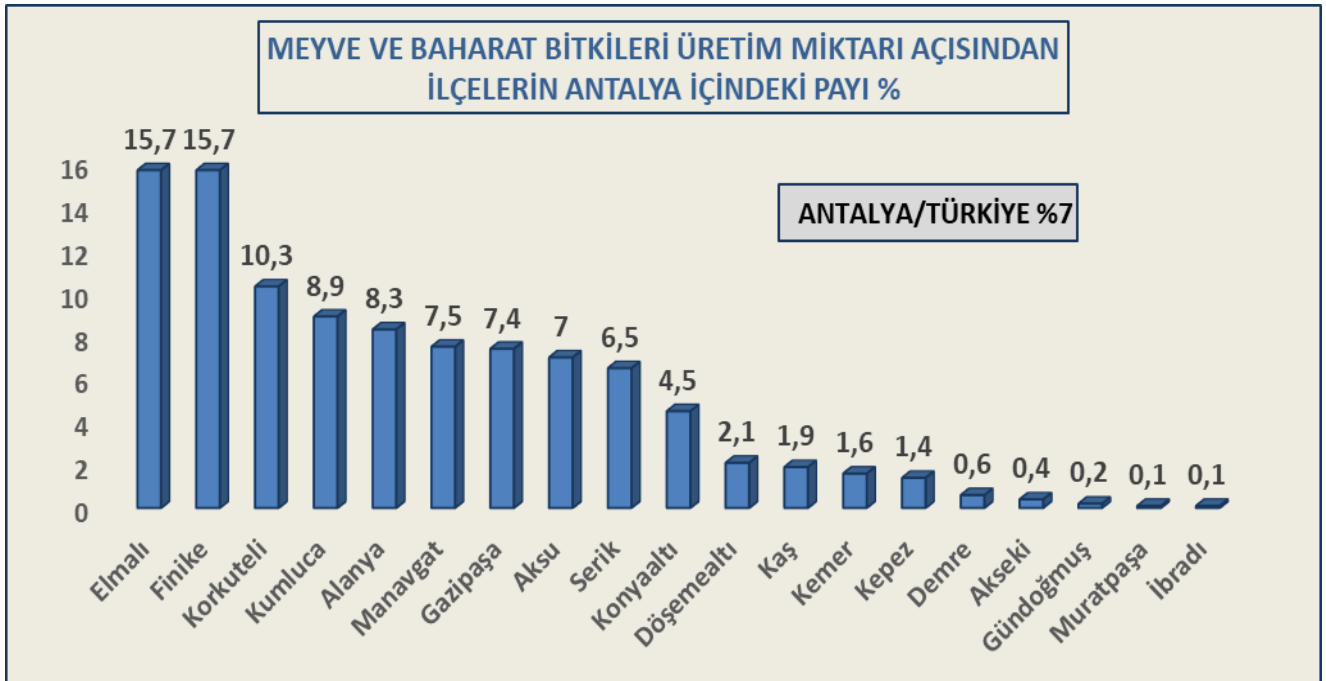
2023 yılı itibariyle Antalya örtüaltı varlığı Türkiye örtüaltı varlığının %37'si civarındadır. Aslında bu oran %50'lilerden bu paya düşmüştür. Ancak buna rağmen örtüaltı üretim kapasitesi itibariyle Antalya, Türkiye'nin %49'unu oluşturmaktadır.

Antalya'nın bitkisel üretimde ikinci yoğunlaştığı alan meyvecilik üzerinedir. Özellikle klasikleşmiş narenciye ve muz üretiminin dışında son dönemlerde tropik ve sub-tropik ürünlerin üretimi de öne çıkmaktadır. Avokado üretimi bu yeni akımın başını çekmekte ve Türkiye üretiminde ilk sırada yer almaktadır.

Meyvecilik üretimi konusunda doğal olarak yayla ilçeleri başı çekmektedir. Özellikle Elmalı ve Korkuteli ilçeleri toplam meyve üretiminin yaklaşık üçte birini karşılamaktadır. Finike, Alanya ve Gazipaşa ilçeleri ise narenciye ve muz üretiminde ihtisaslaşmıştır.

Antalya meyve üretiminin %15.7'sini Elmalı ve Finike ilçeleri ayrı ayrı sağlarken Korkuteli ilçesi ise %10.3'nü sağlamaktadır. Böylece üç ilçe toplam meyve üretiminin %41.7'sini sağlamaktadırlar. Diğer ilçelerin toplam üretim içindeki payları %10'un altında Şekil-3.17'deki gibi seyretmektedir.

Şekil-3.17. Meyve Üretim ve Arazi Dağılımı

KAYNAK: ATB ve ATAŞ

Türk tarımının dünyaya açılan penceresi konumundaki Antalya, sahip olduğu üretim kapasitesinin yanı sıra üretim çeşitliliği ve rekabet avantajları dolayısıyla da ülkemizin ayrıcalıklı illerinden biridir. Bu özelliğini derinleştirme politikalarına öncelik verme zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi halde Antalya tarımının geleceğinde sadece iklim değişikliği krizi değil diğer insani ve idari yetersizliklerden kaynaklanan krizlerle mücadele etmek de gündeminde olacaktır. Bu tür bir riskten bahsetmenin kaynaklarından biri de tarım alanları varlığındaki eğilimlerdir.

Meyvecilik ve süs bitkileriyle ilgili tarım alanı varlığı, 2005 yılından itibaren tedrici bir artış yaşamıştır. Bunun en büyük kaynağı süs bitkileri ve tıbbi-aromatik bitkiler alanlarındaki yatırımlar olmuştur. Fakat özellikle 2016 yılından sonra bu yatırımlar da ciddi bir durgunluğa girmiştir. Halbuki dış ticarete en açık tarım ürünlerinin başında bu ürünler gelmektedir.

4. Antalya Ticaret Borsası

4.1. Kuruluş ve Tarihçe

Borsamız 30.Nisan.1302 tarihli Borsalar Nizamnamesine göre; geçici encümen azaları olan Ak Hüseyin Bey, Ahmet Muhtar Bey, Hacı Kadir Bey, Tacettin Bey, Hacı İstavri Bey ve Komiser Salih Zeki Bey idaresinde 23.06.1920 tarihinde kurulmuş, ilk toplantısını 02.07.1920 tarihinde yaparak çalışmalarına **ANTALYA TİCARET VE ZAHİRE BORSASI** olarak başlamıştır.

Hükümet caddesinde küçük bir binada çalışmalarına başlayan Borsaya ürününü getiren müstahsiller daha çok borsa çevresinde bulunan Ekşili Bahçe, Bir Kapılı Han ve Kışlahan'da ürününü bekletirler ve borsada müzayedeye çıkarırlardı. Müzayedeye çıkarılan ürünler simsarlar tarafından müstahsil ve tacirin hazır olduğu salonda açık ihale ile satılırdı.

Kuruluş tarihi itibarıyla ülkemizin en eski üçüncü borsası olan Antalya Ticaret Borsası; 1924 yılında 655 sayılı Kanuna, 25.Nisan.1944 tarihinde 4355 sayılı Kanuna, 08.Mart.1950 tarihinde 5590 sayılı Kanuna intibak olmuş ve **ANTALYA TİCARET BORSASI** unvanını almıştır. 24.Aralık.1981 tarihinde ise 2567 sayılı Kanuna intibak olmuştur.

Antalya Ticaret Borsası'nın kuruluş yılı olan **1920** yılında **6.260 TL** umumi gelire karşılık, **2.960 TL** umumi masraf tespit edilmiştir.

4.2. Mali Yapı ve Üye Sayısı

Borsa muhasebe kayıtları 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Kanunu ile Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'ne uygun olarak tutulmaktadır. Borsa'nın her türlü alacak ve haklarını izlemek ve bunların tahsil işlerini yürütmek, finansal birikimlerini en verimli şekilde değerlendirmek üzere çalışmalar titizlikle sürdürülmektedir.

Tablo-4.1. ATB Son 11 Yıllık Bütçe Eğilimi

ANTALYA TİCARET BORSASI SON 10 YIL MALİ YAPISI			
YIL	BÜTÇE (TL)	YIL	BÜTÇE (TL)
2011	2.250.000-TL	2018	2.940.000-TL
2012	2.250.000-TL	2019	4.000.000-TL
2013	2.475.000-TL	2020	5.500.000-TL
2014	2.475.000-TL	2021	6.000.000 -TL
2015	2.722.500-TL	2022	11.000.000 - TL
2016	2.800.000-TL	2023	40.000.000 - TL
2017	2.800.000-TL		

Gelir ve gider bütçesi borsanın yapısal kompozisyonunu ve gelir gider dengesi gözeterek denk bütçe esasına göre hazırlanmaktadır. Antalya Ticaret Borsası, **2023** yılı bütçesi **40 milyon TL** olarak gerçekleşmiş ve böylece bütçesini bir önceki yıla oranla yaklaşık 4 katına artırmıştır.

Kuruluşunda 45 üyesi bulunan borsanın üye sayısı 2023 yılı itibariyle 1268 aktif üyeye ulaşmıştır.

Tablo-4.2. ATB Son 11 Yıl Aktif Üye Sayısı Eğilimi

ANTALYA TİCARET BORSASI' SON 10 YIL AKTİF ÜYE SAYISI			
YIL	AKTİF ÜYE SAYISI	YIL	AKTİF ÜYE SAYISI
2011	914	2018	1075
2012	900	2019	1078
2013	999	2020	1200
2014	1051	2021	1209
2015	1024	2022	1223
2016	1040	2023	1268
2017	1085		

4.3. Temsil, İmza Yetkisi ve Ehliyet

Borsaları protokolde Meclis Başkanı veya başkanın görevlendireceği bir meclis üyesi temsil eder. Borsanın hukuki temsilcisi Yönetim Kurulu Başkanıdır.

Borsa adına düzenlenen taahhütname, sözleşme ve vekaletname gibi borsayı hukuken bağlayan belgeleri Yönetim Kurulu Başkanı veya başkan vekiliyle diğer birkaç üyenin birlikte imzalaması gerekir. Borsaların taşınmaz mal alması, satması, rehin, ifraz ve tevhid ettirmesi ve yapı yapması, ödünç para alması ve bağışta bulunabilmesi için meclislerinin kararı gereklidir.

4.4. Yayın Faaliyetleri

Borsada işlem gören maddeler günlük, haftalık, aylık, yıllık bültenler vasıtasıyla diğer borsalar ve ilgili kuruluşlara gönderilmekte ve internet sayfasında yayımlanmaktadır. Ayrıca diğer kişi ve kuruluşlarca yayımlanan Kanun-Tüzük, Yönetmelikler üyelerimize bildirilmekte ve üyelerimizin istekleri doğrultusunda kendilerine müşavirlik hizmetleri verilmektedir. İki aylık sürelerle yayınladığımız Borsanomi Dergisi çevrimiçi olarak internet sayfamızdan kamuoyuna dağıtılmaktadır. Borsamız faaliyetleri, yazılı-görsel-işitsel medya ile internet medyası ve sosyal medyada aracılığıyla üyeler, kamuoyu ve ilgilileriyle paylaşılmaktadır.

4.5. Borsa Tescilleri

T.C. Ticaret Bakanlığı'nın onayı ile borsalarda işlem gören maddeler "Ticaret Borsalarına kote edilen maddeler" olarak 241 ürün borsalarda işlem görmektedir. Borsalara dahil maddelerin en az miktarları üzerinde yapılan alım-satım işlemlerinin borsalarda tescili zorunludur.

Antalya Ticaret Borsası yasadan kaynaklanan bu görevlerini yerine getirirken tarım ve hayvancılık sektörlerinde üretici, tacir ve tüketicilerin hak ve menfaatlerini korumakta, haksız rekabetin önlenmesini sağlamakta ve vergi ziyanın önüne geçilmesine yardımcı olmaktadır.

Bir maddenin borsaya dahil edilebilmesi için aranan özellikleri genel olarak şöyle sıralanabilir:

- O yörede ürünün önemli miktarda üretilmesi veya ithalat-ihracatının yapılması,
- Standartlarının veya tiplerinin tespit edilmiş olması veya numune ile temsil edilebilmesi,
- Stoklamaya elverişli olması ve çabuk bozulan mallardan olmaması,
- Alınıp satılabilecek asgari miktarının günün şartlarına göre belirlenmiş olması,
- Borsa meclisinin; o maddeyle ilgili tescil kararı olması, Ticaret Bakanlığınca onaylanması,

4.6. Borsa Kotasyonuna Dahil Maddeler

Antalya Ticaret Borsası'nın kotasyonuna dahil maddeler ana gruplar itibariyle; hububat, hububat mamulleri, bakliyat, yağlı tohumlar, küspeler, bitkisel yağlar, bitkisel gıda maddeleri, hayvansal gıda maddeleri, kuru ve yaş meyveler, su ürünleri, orman mahsulleri, tekstil hammaddeleri, kasaplık canlı hayvanlar de ham derilerden oluşmaktadır.

Antalya Ticaret Borsası, kendi kapsama alanında anlamlı yoğunlaşmaya sahip ana grupları, gerekli prosedürleri yerine getirerek, kotasyonuna dahil etmiştir. Diğer taraftan bu türden kotasyon listeleri statik yapıya değildir. Bölgenin ve sektörün zaman içerisindeki gelişimine paralel olarak bu listelerde değişimler veya güncelleştirmeler yapılabilmektedir. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı'nın 02/12/1988 tarih ve 1988/789 sayılı onayıyla 01/03/1989 tarihinden itibaren yürürlüğe konulan borsa kotasyonuna dahil maddeler güncellenmiş haliyle Tablo-4.3'te verilmektedir:

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024 Ver:1.0 59 / 64	
---	--	--	-------------------------------	--

Tablo-4.3. ATB Kapsamındaki Maddeleri Gösterir Kotasyon Cetveli

Antalya Ticaret Borsası Kapsamındaki Maddeleri Gösterir Kotasyon Cetveli			
Maddenin Adı	En Az Miktar	Maddenin Adı	En Az Miktar
I)HUBUBAT		VII) ÇEŞİTLİ GIDA MADDELERİ	
Arpa	100 Kg	A)Bitkisel Gıda Maddeleri	
Buğday	100 Kg	Tahin	100 Kg
Çavdar	100 Kg	Kanola	500 Kg
Çeltik	100 Kg	Pekmez (üzüm-harnup)	150 Kg
Mısır	100 Kg	Patates	200 Kg
Pirinç	100 Kg	Sarımsak	200 Kg
Yulaf	100 Kg	Kabak	200 Kg
II) HUBUBAT MAMULLERİ		Mantar	500 Kg
Buğday Kepeği	100 Kg	B) Hayvansal Gıda Maddeleri	
Buğday Unu	144 Kg	Büyük Baş Hayvan Etleri	25 Kg
Bulgur	100 Kg	Küçük Baş Hayvan Etleri	16 Kg
III) BAKLİYAT		Peynir	16 Kg
Burçak	100 Kg	Bal	100 Kg
Kuru Börülce	100 Kg	Yumurta	500 Adet
Kuru Fasulye	100 Kg	Sade yağ	85 Kg
Mercimek	100 Kg	Tere yağ	85 Kg
Nohut	100 Kg	Canlı Tavuk ve Piliç	250 Adet
IV) YAĞLI TOHURLAR		Tavuk ve Piliç Eti	50 kg
Anason	100 Kg	Peynir (Beyaz-Tulum-Kaşar)	100 Kg
Ay Çiçeği	100 Kg	Yoğurt	100 Kg
Pamuk Çekirdeği (Çiğit)	500 Kg	Hindi Eti	100 Kg
Soya Fasulyesi	200 Kg	VIII) KURU VE YAŞ MEYVELER	
Susam	100 Kg	A) Kuru Meyveler	
Yer Fıstığı	100 Kg	Keçi Boynuzu (Harnup)	100 Kg
V) KÜSPELER		B) Yaş Meyveler	
Soya Küspesi	500 Kg	Altıntop	500 Kg
Pamuk Çekirdeği Küspesi	500 Kg	Limon	500 Kg
Ay Çiçeği Küspesi	500 Kg	Mandarin	500 Kg
VI) NEBATİ YEMEKLİK YAĞLAR		Portakal	500 Kg
Ay Çiçeği Yağı	50 Kg	Nar	500 Kg
Pamuk Yağı	50 Kg	XII) SU ÜRÜNLERİ	
Soya Yağı	50 Kg	Balık (Deniz ve Çiftlik)	50 Kg
Zeytin Yağı	50 Kg	Kerevit	50 Kg
Nebati Margarınler	50 Kg	Ceviz	100 Kg
IX) TEKSTİL HAMMADDELERİ		XIII) ORMAN MAHSULLERİ	
İpek Kozası	5 Kg	Defne Yaprağı	500 Kg
Pamuk (Mahlıç)	50 Kg	Kekik (Kekik Otu)	300 Kg
Çekirdekli Pamuk (Kütlü)	100 Kg	Adaçayı	300 Kg
Pamuk İpliği	500 Kg	İhlamur	50 Kg
Yapağı	25 Kg	Kavak	1000 Kg
X) KASAPLIK CANLI HAYVANLAR		XI) HAM DERİLER	
A) Büyük Baş Canlı Hayvanlar	50 Kg	Büyük Baş Hayvan Derileri	50 Adet
B) Küçükbaş Canlı Hayvanlar	15 Kg	Küçük Baş Hayvan Derileri	3 Adet

4.7. Borsanın İşlem Hacmi

Borsanın 2022-2023 yılları arasındaki işlem hacimleri ve yıllık gelişmeleri aşağıda verilmiştir:

Tablo-4.4. ATB Tescil ve İşlem Hacmi Cetveli

MADDELER	2022 YILI		2023 YILI	
	MİKTAR (kg)	TUTAR (TL)	MİKTAR (kg)	TUTAR (TL)
HUBUBAT	212.885.673,60	834.210.864,29	290.070.382,43	1.371.448.668,58
HUBUBAT MAMÜLLERİ	3.052.651,81	12.629.386,03	2.469.631,30	15.371.132,68
BAKLİYAT	6.588.791,50	21.979.275,49	27.226.563,20	61.399.631,11
YAĞLI TOHURLAR	984.046,61	35.069.136,63	2.066.676,23	239.435.405,15
BİTKİSEL YAĞLAR	85.338,05	5.057.154,71	953.786,17	106.497.825,87
KÜSPELER	2.228.384,00	9.547.686,48	2.204.211,16	15.650.748,14
HAYVANSAL YAĞLAR	1.778.443,46	187.547.048,79	1.692.990,18	299.903.731,81
YAŞ SEBZELER	400.918.620,10	2.217.733.279,55	419.028.835,06	4.057.971.204,12
HAYVANSAL GIDA MADDELERİ	184.742.219,55	2.386.835.633,15	191.916.220,17	3.815.754.958,88
KURU MEYVELER	17.150.482,47	479.652.568,08	6.596.851,45	226.501.081,49
YAŞ MEYVELER	380.852.797,70	2.542.393.005,10	340.191.321,64	4.212.116.809,67
ORMAN MAHSULLERİ	30.105.456,15	202.185.446,51	31.903.005,44	286.668.985,06
TEKSTİL HAMMADDELERİ	10.865.075,00	14.386.196,01	33.424.600,00	451.145.700,72
KASAPLIK CANLI HAYVAN VE ET MAMULLERİ	31.297,00	249.619.041,58	21.998,00	382.343.929,65
BÜYÜKBAŞ HAYVAN	5.568.785,48	517.736.711,80	5.748.594,36	1.173.661.537,29
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN	1.343.677,43	133.459.801,03	1.028.538,97	217.090.505,74
KANATLI HAYVAN ETLERİ	1.269.044,70	34.107.818,80	838.457,86	42.073.173,28
SU ÜRÜNLERİ	811.084,52	53.646.447,78	673.815,00	59.107.509,54
ÇEŞİTLİ MADDELER	333.884.520,21	498.991.972,06	268.355.035,43	549.925.193,29
MEYVE ÇEKİRDEKLERİ	391.348,00	128.911.746,66	335.236,00	41.201.770,00
KASAPLIK HAM DERİLER	770.858,50	14.574.544,02	720.632,44	18.702.900,31
TOPLAM	1.596.308.595,84	10.580.274.764,55	1.627.467.382,49	17.643.972.402,38

2023 yılında ATB işlem hacmi, miktarda %2, tutarda ise %67 artış göstermiştir. Hacim derinliği ve Türkiye gündemi bakımından yaş meyve ve yaş sebze işlemleri de dikkat çekicidir. 2023 yılında yaş meyvede işlem hacmi miktarda %-10 azalırken tutarda ise %66 artış göstermiştir. Yaş sebzede ise miktarda %5 ve tutarda ise %83'lük artışlar yaşanmıştır.

4.8. 2023 Yılı Ana Faaliyetleri

Meslek Komiteleri, Borsamızın ana beslenme noktasıdır. Sektörümüz, kentimiz ve ülkemiz gündemin yer alan tüm konuların komite toplantılarımızda yer alıyor olması bizlere güç vermektedir. Meslek Komiteleri toplantılarımızda yıl boyunca alınan kararlar, başta Birliğimiz olmak üzere ilgili tüm taraflarla da paylaşılmıştır. Bu yıl;

- İklim değişikliğinin tarımsal üretime ve ticarete etkileri,
- Girdi maliyetlerinde görülen yüksek artışlar,
- Ekonomik izleme ve raporlama
- Eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri
- Sektörel toplantılar ve işbirlikleri
- Ulusal ve uluslararası tanıtım ve iş geliştirme
- Kriz ve afet yönetimi
- Sosyal ve kültürel katkılar
- Çevre ve sürdürülebilirlik
- Yerel Yönetim ve Kamu Kurumları ile İşbirlikleri
- “Yeşil Mutabakat”
- Tarım sektörüne özgü sosyal güvenlik sistemi,
- Toplam 7 Eğitim : Tarım Muhabirliği Eğitimi : 6 Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Tarım Eğitimi :1
- Düzenlenen Panel : 2; Yerel Kalkınmanın Anahtarı Coğrafi İşaretler Paneli, Antalya Tarımında Kuraklık ve Su Kullanımı Paneli
- Keçiboynuzu e-çalıştayı,
- Her ayın ikisinde “Antalya Yaş Meyve Sebze Endeksi” ile “Antalya Domates Endeksi”ni açıkladık.
- Aylık ihracat değerlendirmesi raporuyla kent tarımın ihracattaki yerini kamuoyu ile paylaştık.
- Sektörel analiz toplantıları : 4 adet
- “Sizin Oraların Nesi Meşhur” programımızda illerin yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerini tanıttık.
- Antalya Gazeteciler Cemiyeti, ATAİK, Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, BATEM, Akdeniz Üniversitesi gibi kurumlarla iş birliği içerisinde çeşitli etkinlikler

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024
			Ver:1.0 62 / 64

- 2010 yılından beri yaptığımız 12. Yöresel Ürünler Fuarı YÖREX'i, 355 bin ziyaretçiyle buluşturduk.
- YÖREX'te ulusal marketler ve e-ticaret siteleriyle yüz yüze ikili iş görüşme imkanı sağladık.
- Eğitimden sağlığa birçok alanda bağış ve yardımlarımız devam etti. TOBB öncülüğünde başlatılan “İş Dünyası Konut Seferberliği” kampanyası ile yardımlarımızı deprem bölgesinde etkilenen vatandaşlarımıza ulaştırdık.
- Üretimi artan tropik ve subtropik meyve üretiminin beraberinde getirdiği su yetersizliği,
- İhracatta karşılaşılan problemler,
- Tarımsal üretimde standardizasyon,
- Kırdan kente göçün tarımsal üretim ve ticarete etkileri
- Tarım sektörüne özgü sosyal güvenlik sistemi,
- “Yeşil Mutabakat”

konuları öne çıkmıştır.

2023 faaliyetlerimizi kamuoyu ile paylaşmak üzere hazırladığımız 150'nin üzerinde haber bültenimiz, yazılı basında 3 bin 262, görsel basında 1359'un üzerinde yayınlanarak milyonlarca kişiye ulaştırdık.

5. 2024 Yılı Hedefleri ve Planları

2023 yılı borsamız yönetimi tarafından sürdürülebilirlik yılı olarak ilan edilmişti.

2024 yılında da sürdürülebilirlik odaklı faaliyetlerimiz hız kesmeden devam edecektir. Özellikle tarımsal faaliyetlerle ilgili sürdürülebilirlik ve yeşil mutabakat faaliyetlerimiz etkinlik ve projeler temelinde devam edecektir.

2024 yılında sektörümüzün temel sorunları ve talepleri konularına odaklanmaya devam edeceğiz. İlçelerimizin tarımsal faaliyetlerle ilgili sorunları ve talepleri özgülneşebilmekte ya da öncelikleri değişebilmektedir. Dolayısıyla 2024 yılında da ilçelerimizde faaliyetlerimiz devam edecektir.

Antalya Ticaret Borsası, 2023 yılında Türkiye ve sektör ortalamaları üzerinde bir performans göstermiştir. Bunun sonucunda tescil işlemlerinde miktarda %2’lik bir artış, tutarda ise %67’lik bir artış yaşanmıştır. Borsamız bütçesi ise yaklaşık 4 katlık bir artış göstermiştir. Bu performansa rağmen sektörümüz 2023 yılında maliyetler bakımında aşırı zorlanmıştır. Özellikle enflasyon artış hızından daha düşük kalan döviz fiyatı ihracatçı kesimlerimize ilave zorluk yaratmıştır

Ekonomik zorluklarını 2024 yılında tekrar yaşamama hedefine ve dileğine sahip bulunmaktayız.

Yaşadığımız zorlukların sebepleri salt dış kaynaklı olmamış, onun etkilerini artıran kendi darboğazlarımız da bu olumsuzluklarda ciddi etkili olmuştur. Keza dış ticaretimiz de ciddi bir artış ivmelenmesi başırlanamamıştır.

2024 yılı hem küresel ölçekte hem de ülkemiz ve kentimiz için sıra dışı bir yıl olacaktır. Risk iştahının azaldığı, ticaretin zorlandığı ve ekonomilerin ivme kaybettiği bir yıl bizleri beklemektedir. Tüm bu öngörülere rağmen Antalya’nın turizm, ticaret ve tarımsal gücü, bizleri ortalama üzerinde bir performans göstermeye yönlendirmektedir. Bunun gerçekleşmesinin önemli dayanaklarından biri enflasyon-döviz fiyatı dengesinin sağlanmasıdır.

2024 yılında da giderek artan bir yoğunlukta çalışma ve iş geliştirme grupları organizasyonunu geliştirmeye devam edeceğiz. Böylece ekip çalışması alışkanlığını Borsa faaliyetleri geneline yaymaya çalışmaya devam edeceğiz.

Tarım ve tarımsal ticarete standardizasyon, organizasyon ve planlama çalışmalarının projelendirilmesi önemini koruyacaktır.

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2023 YILI EKONOMİK RAPORU		30/09/2024
			Ver:1.0 64 / 64

Tarım ve tarımsal ticaretin en yoğun sektörlerini oluşturan yaş meyve ve sebze, hububat, örtü altı üretim, süs bitkileri üretimi ve mantar üretimi sektörleriyle ilgili sorunları tespit etme ve çözüm önerileri hazırlama planları öncelikli konular olacaktır.

Antalya Ticaret Borsası olarak 2021 yılından itibaren sürdürülebilirliğe odaklandık ve yaptığımız her faaliyette bu baği ön planda tuttuk.

2023 yılı her şeyden önce Cumhuriyetimizin 100'üncü yılıdır. Asırlık Cumhuriyetimizi gelecek nesillerimize zengin ve çağdaş bir düzeyde teslim etme azmimiz asla değişmeyecektir. Borsa olarak, kentimiz, sektörümüz ve üyelerimizin sorunlarına hassasiyetle yaklaşmaya ve özveriyle çalışmaya devam edeceğiz.

2024 yılında da bu anlayış ve görev şevki ile faaliyetlerimizi sürdüreceğiz.

6.Sonuç ve Değerlendirme

Borsamız faaliyetleri arasında bulunan 2023 yılı ekonomik raporu; gerek dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik gerçekleşmelerden eğilimler sunmaya gerek Antalya'mızın yaşadığı ekonomik gerçekleşmelerle ilgili eğilimler sunmaya odaklanmıştır.

Bu rapor açısından ana konu ise doğal olarak tarım sektöründeki üretim-tedarik-ticaret gerçekleşmeleridir. Raporun tarım sektörü yoğun olmasının yanı sıra tarımsal faaliyetleri doğrudan ve dolaylı ilgilendiren ekonomik gerçekleşmelere de yer verilmiştir.

Bu Raporda, 2023 yılı ekonomik gelişmeleri, bahsedilen kapsamda ve bir zaman serisi algılayışı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan tespit ve değerlendirmelerin borsamız faaliyetlerine yansımaları sayısal olarak farklı boyutlarda ve detayda gösterilmeye çalışılmıştır.

2023 yılı genel olarak borsamız faaliyetleri; 2022 yılından daha hareketli ancak zorlu uluslararası ilişkiler ve daralan uluslararası ticaret koşulları altında geçmiştir. Bu dönemde yoğunlaştığımız ana konu, gittikçe artan zorlu koşullara karşı direncimizi artırmak üzerine kurgulanmıştır.

2023 yılı ekonomik faaliyetlerinin ve performansının kentimiz açısından ülke ortalamasının üzerinde gerçekleşmiş olmasının en önemli bazı nedenleri; iklim koşullarının uygunluğu, enflasyon-döviz fiyatı nispi uyumu, dış talep debisinin uygunluğu ve tarımsal girdi fiyatları artışının tarım ürünleri üreticileri fiyatlarıyla uyumlu olması sayılabilir.